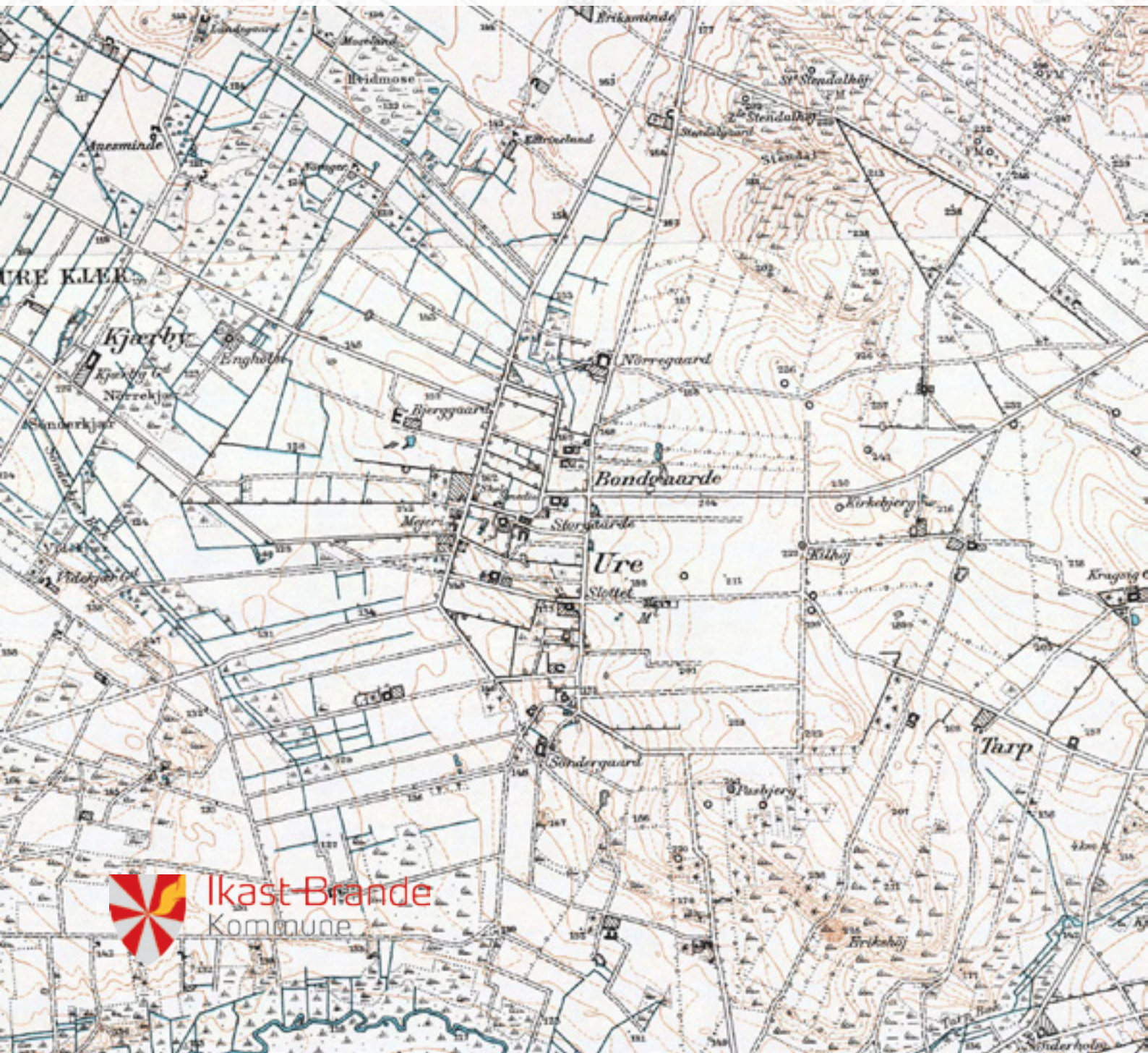

Kulturhistoriske værdier

Ikast-Brande Kommuneplan 2013-2025

Værdifulde kulturmiljøer og kulturhistoriske bevaringsværdier
i Ikast-Brande Kommune

Udarbejdet af

Ikast-Brande Kommune,
Teknik og Miljøområdet
Planafdelingen

Nov. 2013
Ikast-Brande Kommuneplan 2013-2025
www.kommuneplan.ikast-brande.dk

Henvendelse

E-post: teknikogmiljoomraade@ikast-brande.dk

Ikast-Brande Kommune
Planafdelingen
Centerparken 1
7330 Brande
Tlf.: 99 60 40 00

www.ikast-Brande.dk

INDHOLD

BAGGRUND	6
KORT MED DE SAMLEDE KULTURHISTORISKE VÆRDIER	7
TEMATISERING AF KULTURHISTORISKE VÆRDIER	8
DE VÆRDIFULDE KULTURMILJØER	10
Myremalmsområde ved Favrholt	12
Damholt mergelgrav og Damholt-Hodsager mergelbane	13
Ikast tekstilindustri	14
Klode Mølle	15
Klosterlund	16
Mergelgraveområde ved Engesvang Kirkeby	17
Engesvang Kirkeby	18
Moselund og Moselundgård	19
Hærvejen	20
Skov Olsens Plantage	21
Oldtidsager på Harrild Hede (vest)	22
Oldtidsager på Harrild Hede (øst)	23
Hallundbækgårde	24
Engvanding langs Holtum Å	25
Oldtidsmiljø ved Bredhøj i Hygild Plantage	26
Ejstrupholm Stationsby	27
Den Skæve Bane	28
Gammel Hampen savværksby	29
Palsgård Skov og Hampen Plantage	30
Tørvegraveområde ved Boest Mose	31
Oldtidsmiljø syd for Boest	32
Kløvborg Stationsby og Gribstrup Skole	33
Oldtidsmiljø ved Hundsholved	34
Brunkulsområde ved Groest	35
Hedegård Insulinfabrik med arbejderboliger	36
Oldtidsmiljø ved Hedegård	37
Elværkssøen og M.E.S. søen	38
Brande By med remise og gavlmalerier	39
Store Langkær	40
Brandlund og Den Gyldne Middelvej	41
Brunkulsområde ved Kulgården i Grarup	42
Brunkulsbane ved Sandfeld	43
Brunkulsområde ved Gejlbjerge	44
Uhre By	45
Kirkeomgivelser	46

DE KULTURHISTORISKE BEVARINGSVÆRDIER 48

Ikast Vandtårn, Ikast	50
Kaj Munk Stenen, Silkeborgvej	50

Bevaringsværdige bygninger

Åmejlen, Engebækvej 2	50
Sandfeldvej 51	50
Søndergård, Herningvej 104	50
Søndertoft, Fløvej 59	50
Brande Elværk, Højmarksvej 28	50
Søggård, Arvad Møllevej 27	50
Dørslundgård, Dørslundvej 55	50
M.E.S. Elværk, Dørslundvej 44	50
Teglgård, Engebækvej 7	50
Højmosegård, Nordlundvej 184	50
Æresager, Nordlundvej 79	50
Herningvej 76, Brande	51
Stendalgård, Nørregårdsvej 20	51
Overgård, Den Gyldne Middelvej 7	51
Nørregård, Sjællandsvej 8	51
Mosegård, Hastrupvej 5	51
Tangsminde, Hastrupvej 26	51
Ny Ågård, Hastrupvej 17	51
Kulgården, Hastrupvej 22	51
Branduhre Mølle, Tarpvej 23	51
Branduhre Møllegård, Tarpvej 23	51
Tarpvej 3	51
Sønderlund, Sdr. Ommevej 6	51
Nyholm, Hyvildvej 50, 50A-B	51
Engholm, Brogårdvej 13	51
Lille Husum, Husumvej 20	51
Drantum Stationsvej 8	52
Langkærvej 43, Lille Langkær	52
Skerrisvej 15, Store Langkær	52
Langkærvej 4, Store Langkær	52
Nørre Askærvej 32	52
Bøllundvej 8	52
Engebækvej 58	52
Engebækvej 82	52
Skærlund Skolevej 12	52
Højgaard, Skærlund Tværvej 4	52
Enghavegård, Risbjergvej 70A-B	52
Risbankevej 58	52
Lykkehåb, Stakrogevej 12	52
Stakrogevej 3	52
Mosegården, Mosevej 13	53
Sdr. Ommevej 42	53
Præstegården, Præstegårdsvej 11	53

KILDER 53

BAGGRUND

Landskabet i Ikast-Brande Kommune er præget af menneskets virke igennem årtusinder. Samfundsudviklingen føjer hele tiden nye lag til kulturhistorien i landskabet. Overalt finder vi historiske spor, der fortæller om samfundsudviklingen og om, hvordan mennesket har påvirket omgivelserne. Mange af de historiske spor er kulturhistoriske værdier, der har så stor betydning for vores kulturforståelse, at de er værd at bevare og derfor fortjener en særlig beskyttelse.

Kommunen er ikke præget af værdifuld bygningskultur, her finder du ingen købstæder, slotte eller herregårde. Her er det jorden og infrastrukturen, der har skabt vores værdifulde kulturhistoriske spor. Det er historien om, hvordan mennesket opdyrkede heden og udnyttede jordens ressourcer til overlevelse. Og det er historien om, hvordan jernbanen og Hærvejen har skåret sig gennem landskabet og dannet grundlaget for byerne.

I Ikast-Brande Kommuneplan 2013-2025 har Byrådet udpeget de kulturhistoriske værdier som de mener, er vigtige at beskytte. De kulturhistoriske værdier i kommuneplanen er delt op i to kategorier:

- Værdifulde kulturmiljøer
- Kulturhistoriske bevaringsværdier

De værdifulde kulturmiljøer kan f.eks. være kulturmiljøer, der afspejler en bestemt tidsepoke eller en landsbytype, et område med en koncentration af fortidsminder som gravhøje og arkæologiske fund eller kirker med kirkegårde og deres kirkeomgivelser.

De kulturhistoriske bevaringsværdier kan f.eks. være fredede og bevaringsværdige bygninger og anlæg, mindsten og monumenter, alléer og levende hegn.

I kommuneplanen har Byrådet udpeget de vigtigste kulturhistoriske værdier i kommunen. De er prioriteret ud fra temaer. Alle potentielle kulturhistoriske værdier i kommunen er

sorteret i temaer. Derefter er der fundet frem til de vigtigste kulturhistoriske repræsentanter for hvert tema.

Kriterierne for at udvælge de vigtigste kulturhistoriske værdier har været:

- om det kulturhistoriske spor er med til at give en fælles identitet til kommunen
- om det kulturhistoriske spor er synligt og har en konkret fortællerværdi
- om det kulturhistoriske spor har medført en ændring i landskabet

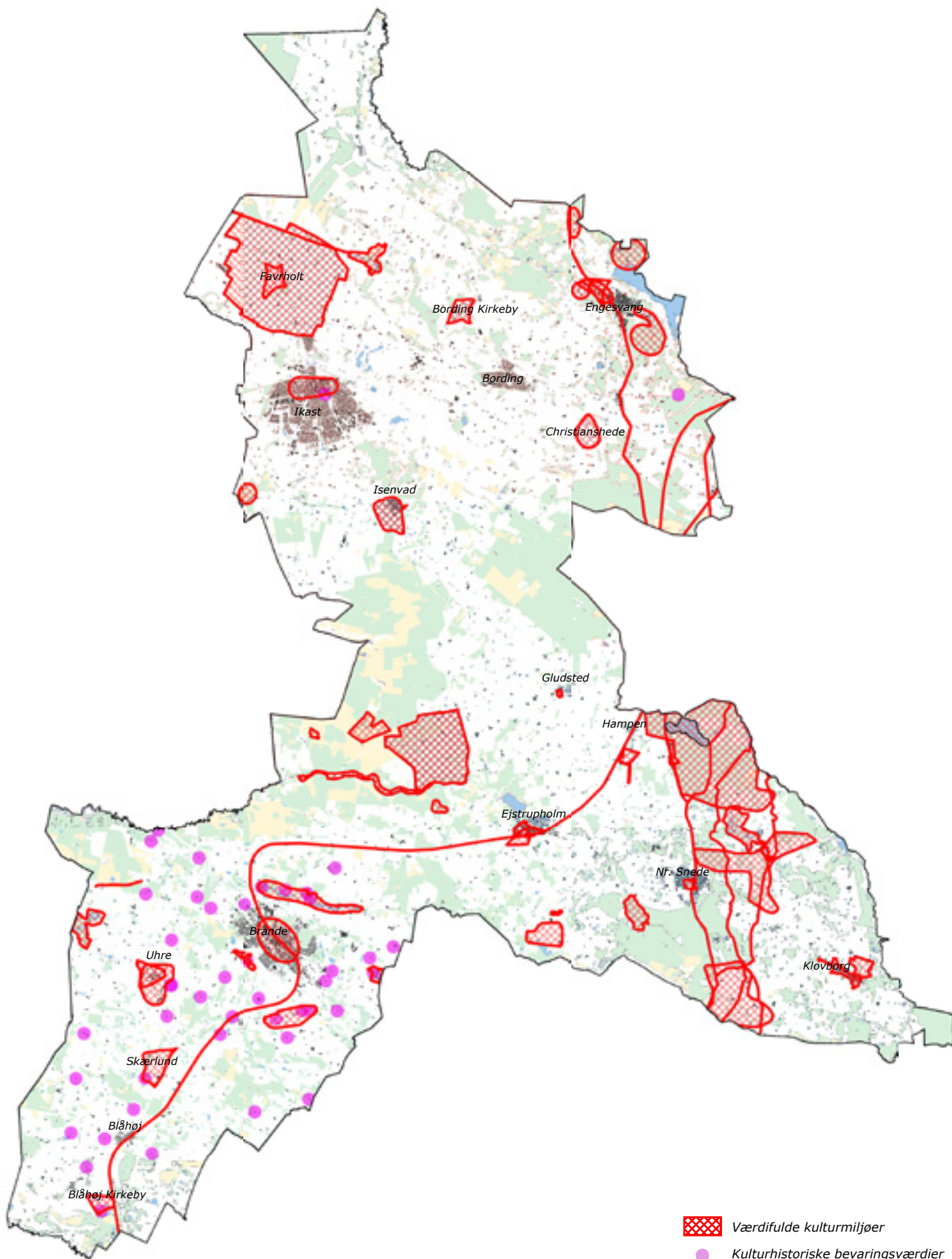
I prioriteringen af de kulturhistoriske værdier er der desuden lagt vægt på at bevare og beskytte de værdifulde kulturmiljøer, som er karakteristiske for egnen eller har særlige kulturhistoriske træk samt koncentrationer af kulturspor, som i sammenhæng beskriver en historisk periode eller forløb.

I Ikast-Brande Kommuneplan 2013-2025 er der udpeget i alt 92 kulturhistoriske værdier: 47 værdifulde kulturmiljøer, heraf 13 kirkeomgivelser og 45 kulturhistoriske bevaringsværdier.

De kulturhistoriske bevaringsværdier omfatter en 43 bevaringsværdige bygninger, hvoraf de 42 er overført fra tidligere Brande Kommuneatlas. Atlaset blev udarbejdet i 1992. Der er ikke udarbejdet kommuneatlas for resten af kommunen. Der er derfor endnu ikke udpeget bevaringsværdige bygninger i tidligere Ikast og Nørre-Snede Kommune.

Byrådet har fastsat mål og retningslinjer for de kulturhistoriske værdier i kommuneplanen. Mål og retningslinjer for de kulturhistoriske værdier kan ses i den digitale kommuneplan på: www.kommuneplan.ikast-brande.dk.

Beskrivelserne i dette hæfte er delvist baseret på registreringer i Planafdelingen i 2012/2013, workshops med kulturhistoriske interessenter og diverse publikationer og bøger (se kilder s. 53).

De samlede kulturhistoriske værdier i Ikast-Brande Kommuneplan 2013-2025

TEMATISERING AF KULTURHISTORISKE VÆRDIER

I forbindelse med revisionen af kommuneplanens afsnit om kulturhistoriske værdier, ville man lave en prioritering af, hvilke kulturhistoriske værdier i kommunen, der er de vigtigste.

Man fandt det derfor nødvendigt at dele den samlede sum af kulturhistoriske værdier ind i overordnede kategorier, for på den måde at få det bedste overblik over, hvad kommunen gemte på.

Man kunne ikke udvælge alle de kulturhistoriske værdier som de vigtigste, derfor ville man sikre sig, at valgene favnede alle de forskellige kategorier af værdier og det ikke blev "glemt" at vurdere bestemte værdier.

Ved at dele de kulturhistoriske værdier ind i kategorier fik man også vist bredden i værdiernes forskelligheder og ikke mindst, så kunne man se, om der var nogle kategorier, der var overrepræsenterede eller underrepræsenterede.

Hvis de forskellige kategorier var underrepræsenterede, skyldtes det måske, at der ikke var researchet nok og eventuelt skulle tilføjes flere værdier til kategoriens bruttoliste. Hvis en kategori var overrepræsenteret kunne det skyldes en ulighed i den geografiske fordeling af værdier i de tre tidligere kommuner. En ulighed der kunne kræve en harmonisering.

Efterfølgende kunne man ud fra de forskellige kategorier prioritere, hvilke kulturhistoriske værdier, der udgør de vigtigste repræsentanter for kategorien.

De vigtigste kulturhistoriske værdier blev derefter inddelt i 9 passende temaer, der i visse tilfælde dækker over flere kategorier af kulturhistoriske værdier.

I tabellen på næste side kan du se, hvilke kulturhistoriske værdier der udgør de vigtigste for hvert af de 9 temaer.

De 9 temaer:

- **Råstofmiljø og energiforsyning**
Omfatter indvinding og gravning af myremalm, brunkul, mergel og tørv samt udnyttelse af vand- og vindkraft.
- **Infrastruktur**
Omfatter stisystemer, gamle vejforløb og tidligere jernbanestrækninger.
- **Hedeopdyrkning og engvanding**
Omfatter sandflugtsbekæmpelse (plantager, hegn og diger), kanaler samt matrikel- og bebyggelsesstrukturer.
- **Industrimiljø**
Omfatter tidligere erhvervs- og industribygninger, arbejderboliger m.v.
- **Enkeltstående kulturhistoriske elementer**
Omfatter mindsten, monumenter og krigsmindesmærker.
- **Oldtidsmiljø**
Omfatter spor fra oldtiden (gravhøje, oldtidsfund m.v.).
- **Bygningskultur**
Omfatter bevaringsværdige bygninger og anlæg.
- **Bebyggelsesmiljø**
Omfatter bevaringsværdige by- og landbystrukturer, bebyggelsesmæssige sammenhænge og kulturhistoriske landskaber.
- **Kirkeomgivelse**
Omfatter kirker og deres nære omgivelser.

Kulturhistoriske værdier fordelt på temaer:

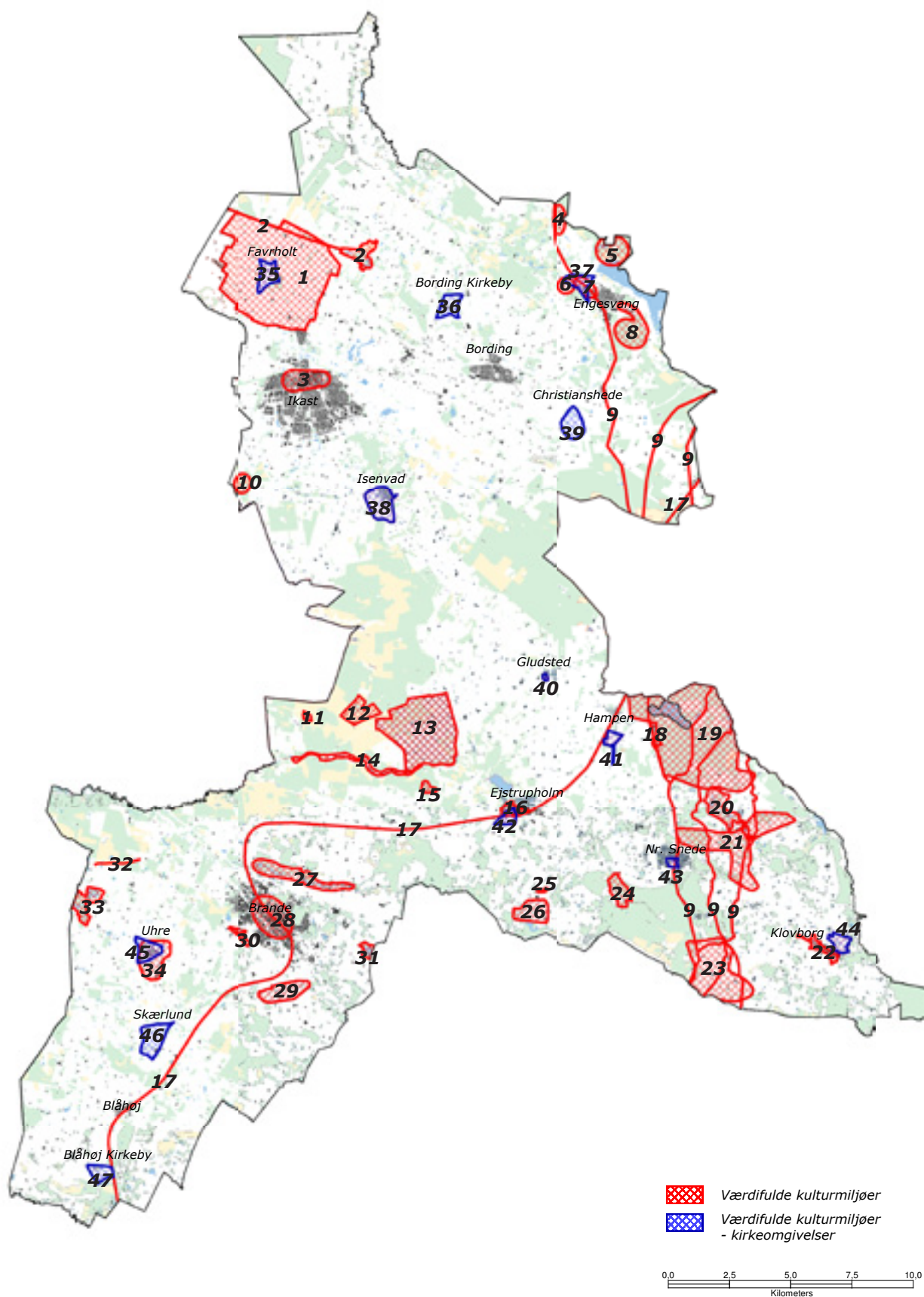
- **Råstofmiljø og energiforsyning**
 - Damholt mergelgrav og Damholt-Hodsager mergelbane
 - Klode Mølle
 - Klosterlund
 - Mergelgraveområde ved Engesvang Kirkeby
 - Tørvegraveområde ved Boest Mose
 - Brunkulsområde ved Groest
 - Elværkssøen og M.E.S. søen
 - Brunkulsområde ved Kulgården i Grarup-
 - Brunkulsbane ved Sandfeld
 - Brunkulsområde ved Gejlbjerge
- **Infrastruktur**
 - Damholt mergelgrav og Damholt-Hodsager mergelbane
 - Klode Mølle
 - Moselund og Moselundgård
 - Hærvejen
 - Den Skæve Bane
 - Brunkulsbane ved Sandfeld
- **Hedeopdyrkning og engvanding**
 - Damholt mergelgrav og Damholt-Hodsager mergelbane
 - Mergelgraveområde ved Engesvang Kirkeby
 - Skov Olsens Plantage
 - Hallundbækgårde
 - Engvanding langs Holtum Å
 - Palsgård Skov og Hampen Plantage
- **Industrimiljø**
 - Ikast tekstilindustri
 - Hedegård Insulinfabrik med arbejderboliger
- **Enkeltstående kulturhistoriske elementer**
 - Skov Olsens Plantage
 - Palsgård Skov og Hampen Plantage
 - Kaj Munk Stenen
- **Oldtidsmiljø**
 - Klosterlund
 - Hærvejen
 - Skov Olsens Plantage
 - Oldtidsager på Harrild Hede (vest)
 - Oldtidsager på Harrild Hede (øst)
 - Oldtidsmiljø ved Bredhøj i Hygild Plantage
 - Palsgård Skov og Hampen Plantage
 - Oldtidsmiljø syd for Boest
 - Oldtidsmiljø ved Hundshoved
 - Oldtidsmiljø ved Hedegård
- **Bygningskultur**
 - Moselund og Moselundgård
 - Engvanding langs Holtum Å
 - Brande By med remise og gavlmalerier
 - Ikast Vandtårn
 - De 43 bevaringsværdige bygninger
- **Bebyggelsesmiljø**
 - Myremalmsområde ved Favrholt
 - Ikast tekstilindustri
 - Engesvang Kirkeby
 - Moselund og Moselundgård
 - Hallundbækgårde
 - Ejstrupholm Stationsby
 - Gammel Hampen savværksby
 - Palsgård Skov og Hampen Plantage
 - Klovborg Stationsby og Gribstrup Skole
 - Hedegård Insulinfabrik med arbejderboliger
 - Brande By med remise og gavlmalerier
 - Store Langkær
 - Brandlund og Den Gyldne Middelvej
 - Uhre By
- **Kirkeomgivelse**
 - Favrholt
 - Bording Kirkeby
 - Engesvang Kirkeby
 - Isenvad
 - Christianshede
 - Gludsted
 - Hampen
 - Ejstrupholm
 - Nørre Snede
 - Klovborg
 - Uhre
 - Skærlund
 - Blåhøj Kirkeby

DE VÆRDIFULDE KULTURMILJØER

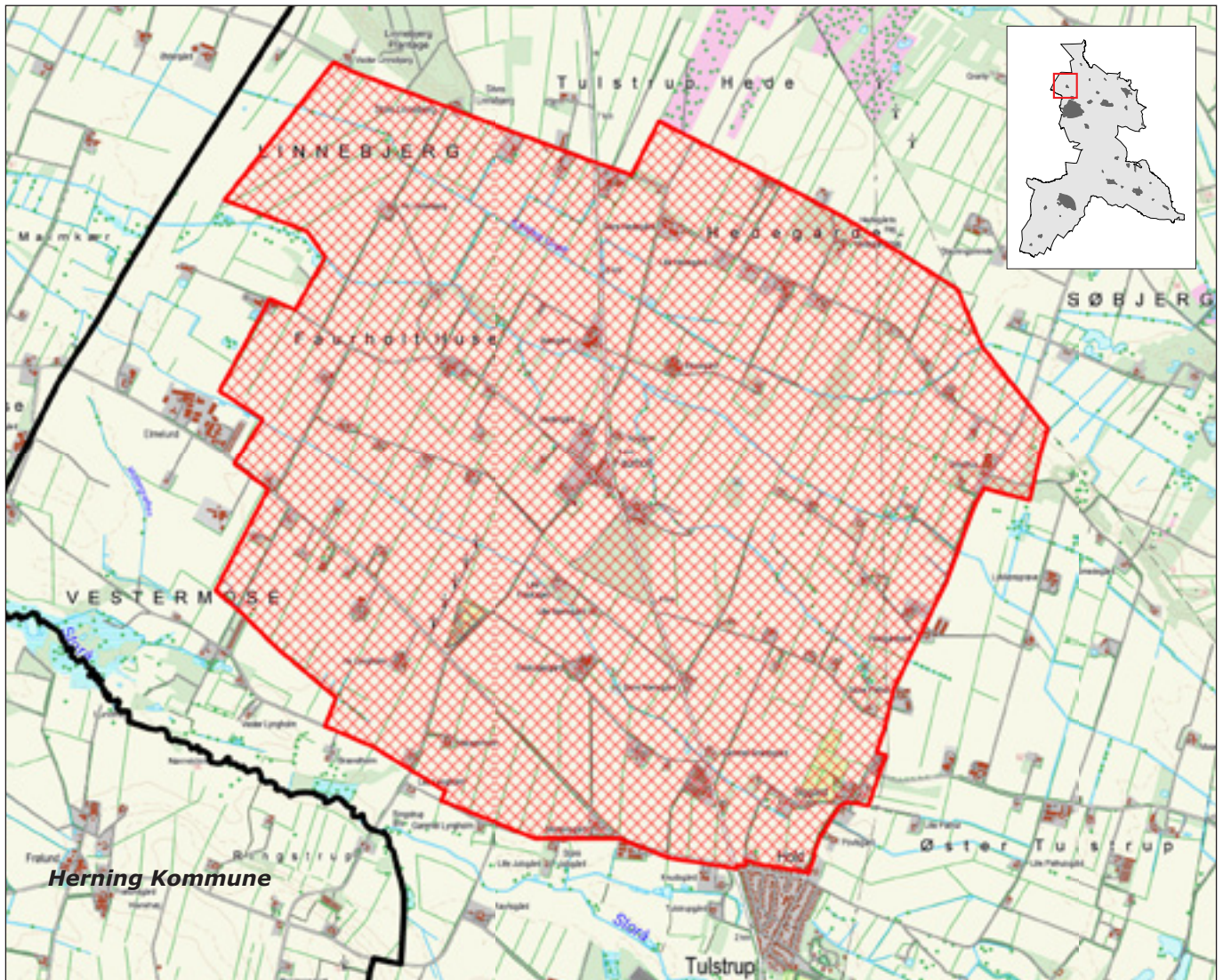
1. Myremalmsområde ved Favrholt
2. Damholt mergelgrav og Damholt-Hodsager mergelbane
3. Ikast Tekstilindustri
4. Klode Mølle
5. Klosterlund
6. Mergelgraveområde ved Engesvang Kirkeby
7. Engesvang Kirkeby
8. Moselund og Moselundgård
9. Hærvejen
10. Skov Olsens plantage
11. Oldtidsager på Harrild Hede (vest)
12. Oldtidsager på Harrild Hede (øst)
13. Hallundbækgårde
14. Engvanding langs Holtum Å
15. Oldtidsmiljø ved Bredhøj i Hygild Plantage
16. Ejstrupholm Stationsby
17. Den Skæve Bane
18. Gammel Hampen Savværksby
19. Palsgård Skov og Hampen Plantage
20. Tørvegraveområde ved Boest Mose
21. Oldtidsmiljø syd for Boest
22. Klovborg Stationsby og Gribstrup Skole
23. Oldtidsmiljø ved Hundshoved
24. Brunkulsområde ved Groest
25. Hedegård Insulinfabrik med arbejderboliger
26. Oldtidsmiljø ved Hedegård
27. Elværkssøen og M.E.S. Søen
28. Brande by med remise og gavlmalerier
29. Store Langkær
30. Brandlund og Den Gyldne Middelvej
31. Brunkulsområde ved Kulgården i Grarup
32. Brunkulsbane ved Sandfeld
33. Brunkulsområde ved Gejlbjerger
34. Uhre By

Kirkeomgivelser

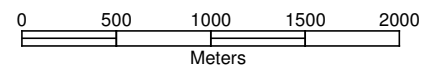
35. Favrholt
36. Bording Kirkeby
37. Engesvang Kirkeby
38. Isenvad
39. Christianshede
40. Gludsted
41. Hampen
42. Ejstrupholm
43. Nørre Snede
44. Klovborg
45. Uhre
46. Skærlund
47. Blåhøj Kirkeby

Samlet oversigtskort over værdifulde kulturmiljøer

Målestok 1:40.000

1. Myremalmsområde ved Favrholt

Tema: Bebyggelsesmiljø

Området omfatter et større areal ved Favrholt, hvor man har udvundet myremalm fra jorden fra omkring 1850 til op i 1900-årene.

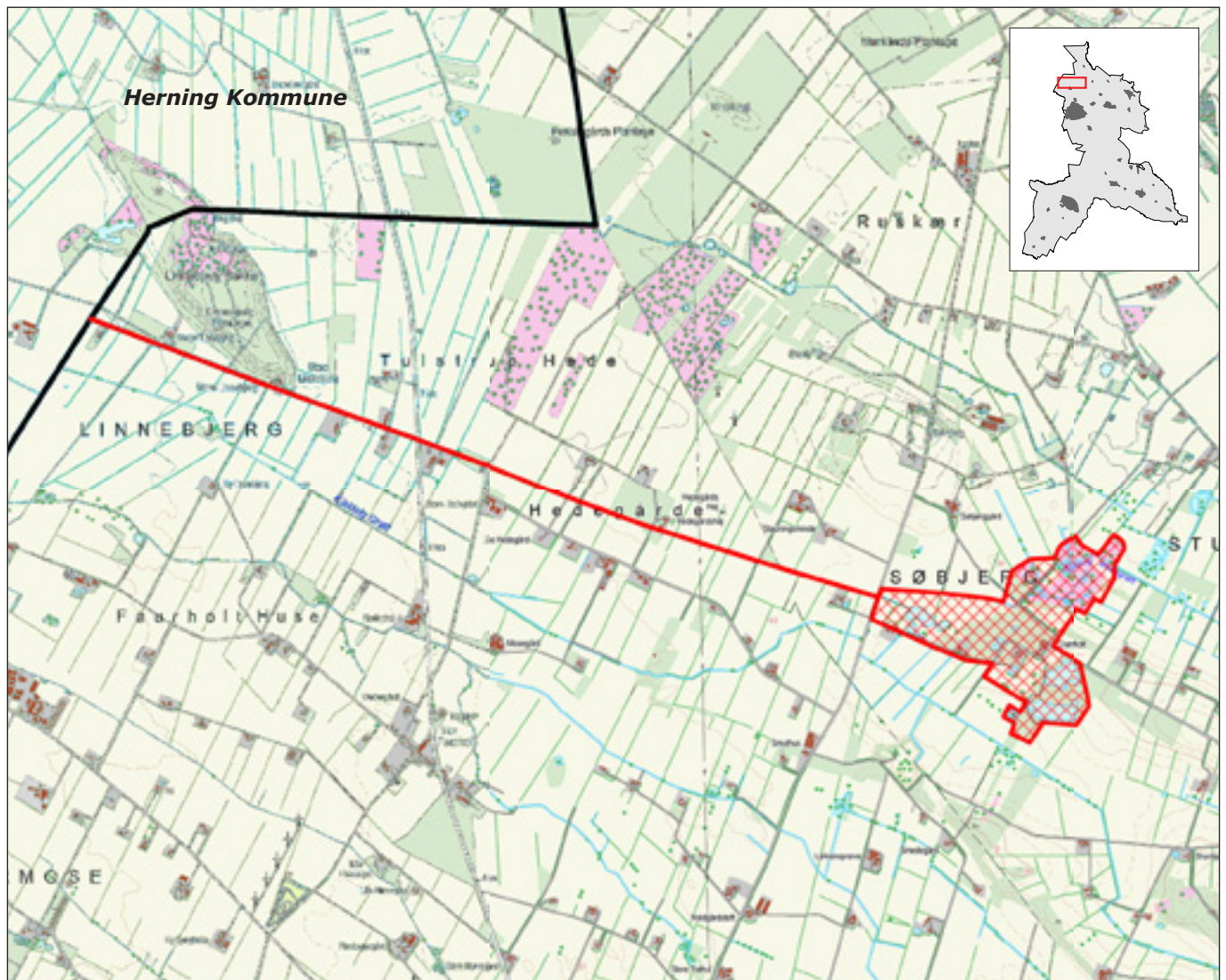
Der er flere eksempler på bygninger i området opført i malmblokke udfuget med kalk. Bygningerne er første generations landbrugsbygninger i forbindelse med opdyrkning af det store uudnyttede hedeområde. De ældste kendte myremalmsbygninger er fra 1850, men byggeriet var mest udbredt i årene 1880-1900. Tilstanden af bygningerne er uvis.

Vej- og bebyggelsesstrukturen i området samt læhegns- og markstrukturen er markante kulturhistoriske fra spor fra udvinding af myremalmen i området. Strukturerne er stadig meget tydelige i landskabet og karakteristisk for området i dag.

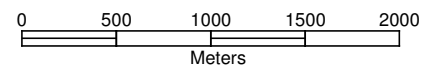

Målestok 1:25.000

Udsnit af myremalmsområdet der tydeligt viser mark-, læhegns og bebyggelsesstruktur

Målestok 1:40.000

2. Damholt mergelgrav og Damholt-Hodsager mergelbane

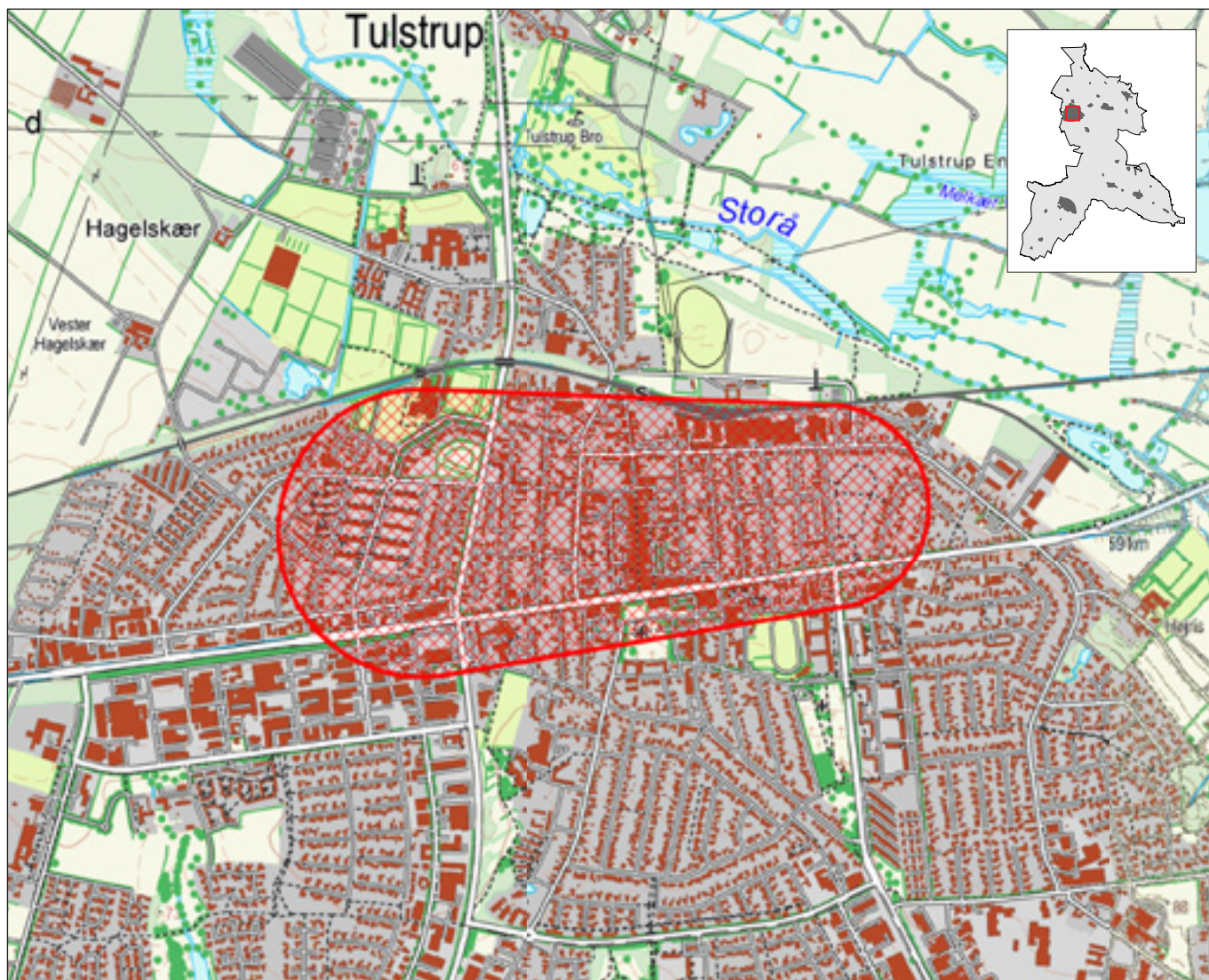
Tema: Råstofmiljø & energiforsyning, Infrastruktur, Hedeopdyrkning & engvanding

Et område ved Damholt nordøst for Favrholt blev i slutningen af 1800 udgangspunkt for en større udvinding af mergel. Fra graveområdet løb Damholt-Hodsager mergelbane der strækker sig mod vest forbi Linnebjerg Bakke og videre ind i Herning Kommune. Der er tale om den første mergelbane i Danmark der blev anlagt i og havde stor betydning for hedeopdyrkingen og jordforbedringen i den egn, den gik igennem. Banen blev nedlagt i 1917. Erfaringerne fra Damholtbanen dannede grundlag for andre mergelbaner.

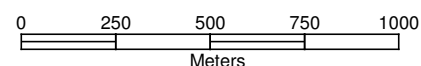
Der er tydelige spor fra gravningen i landskabet og banens forløb kan stadig tydeligt aflæses i terrænet bl.a. i hegnstrukturer. Ved Linnebjergvej syd for Linnebjerg Bakke har banen løbet lige syd for vejen der dengang hed "Skinnevej".

Målestok 1:20.000
Damholt Mergelgrav

Målestok 1:20.000

3. Ikast tekstilindustri

Tema: Bebyggelsesmiljø og Industrimiljø

I den ældste del af Ikast by ligger en stor koncentration af industribygninger fra tekstilindustriens årtier. De ældste bygninger ligger koncentreret mellem Nørregade og Kildevej.

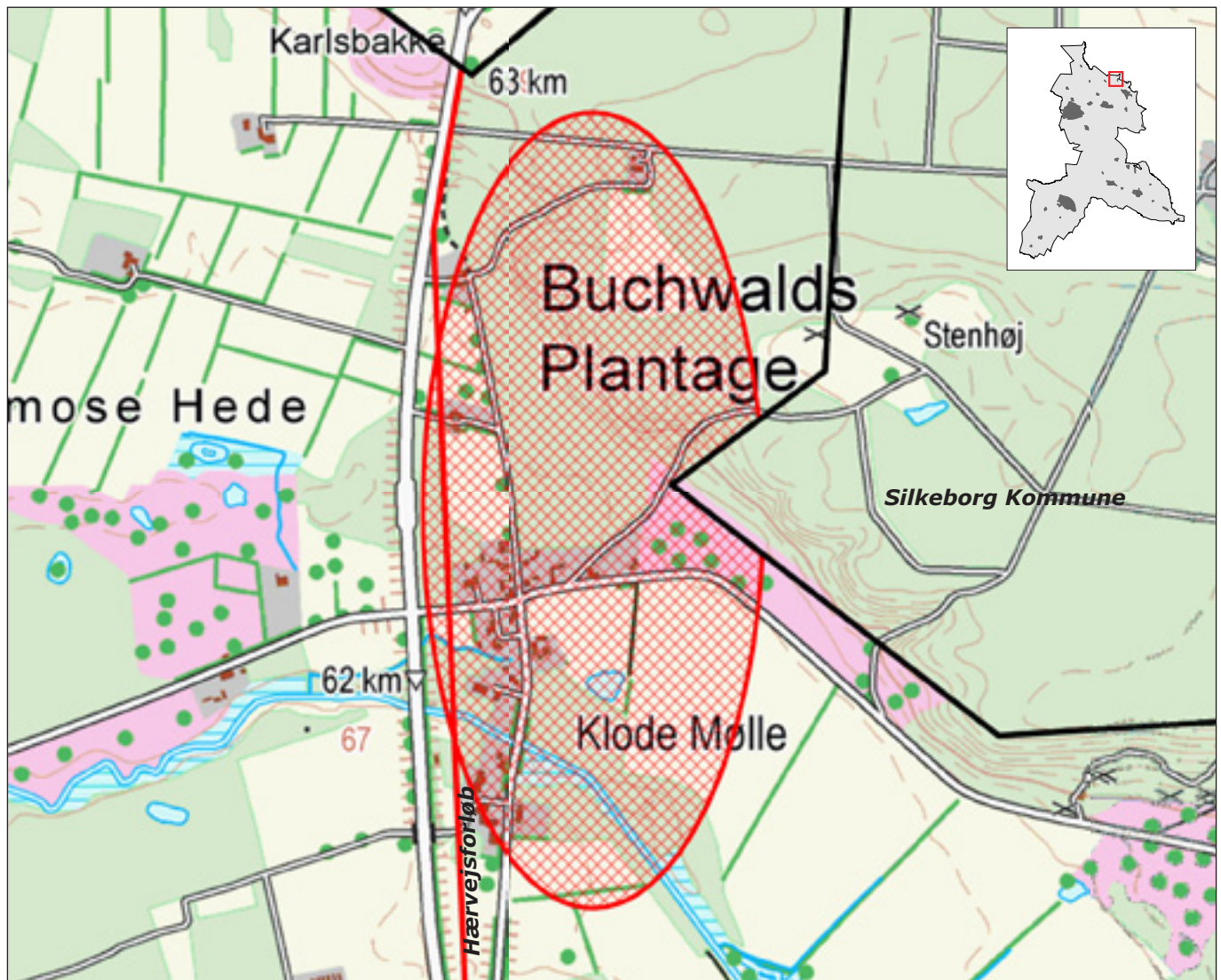
Af betydningsfulde trikotagevirksomheder kan bl.a. nævnes Leopard på Tulstrupvej, Brødr. Bjørn på Nørregade, Helge Rasmussens Trikotagevirksomhed på Villavej og Niels Mikselsens Trikotagevirksomhed på Strøget.

I midten af 1800 tallet udviklede den midtjyske hosebindertradition sig til en egentlig tekstilindustri. I 1800 årenes sidste tre årtier bliver Herning, Hammerum og Ikast centrum for udviklingen af trikotage i Midtjylland, og egnen begyndte et nyt tekstileventyr.

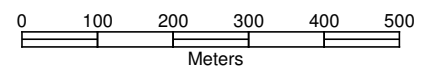
Indtil slutningen af 1800 tallet bestod Ikast kun af en kirke med nogle få gårde og huse omkring sig, men hovedlandevejens anlæggelse i ca. 1850 og jernbanens etablering, hedens opdyrkning og tekstilindustriens opståen i sidste halvdel af 1800 tallet satte en stor byvækst i gang.

Ved jernbanestationen opstod Ikast Stationsby der i begyndelsen af 1900 tallet voksede sammen med det gamle Ikast, kaldet Ikast Kirkeby.

I midten af 1900 tallet var der mere mere end 200 tekstilvirksomheder i Ikast.

Målestok 1:10.000

4. Klode Mølle

Tema: Råstofmiljø & energiforsyning, Bebyggelsesmiljø og Infrastruktur

Klode Mølle er opstået omkring vandmøllen Klode Mølle ved den opstemmede Skygge Å i årene omkring år 1600. Landsbyen Klode Mølle udvikledes videre i forbindelse med opførelsen af Klode Mølle Mejeri i 1894.

Møllen som blev grundlagt i 1596 blev nedlagt i 1872 i forbindelse med tørlægningen af Bølling Sø.

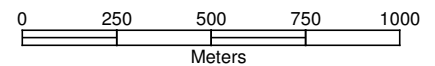
Møllen & åen, Hærvejen og det gamle vejkrudt er vigtige elementer i landsbyens kulturhistorie.

Klode Mølle set fra nordvest med Bøllingsø i baggrunden. Copyright Aiolos Luftfoto 2007

Målestok 1:20.000

5. Klosterlund

Tema: Oltidsmiljø og Råstofmiljø & energiforsyning

Området nordvest for Bølling Sø rummer mange kulturhistoriske værdier herunder en oltidsboplads og en mindepark. Derudover er der spor fra tørvegravning i området.

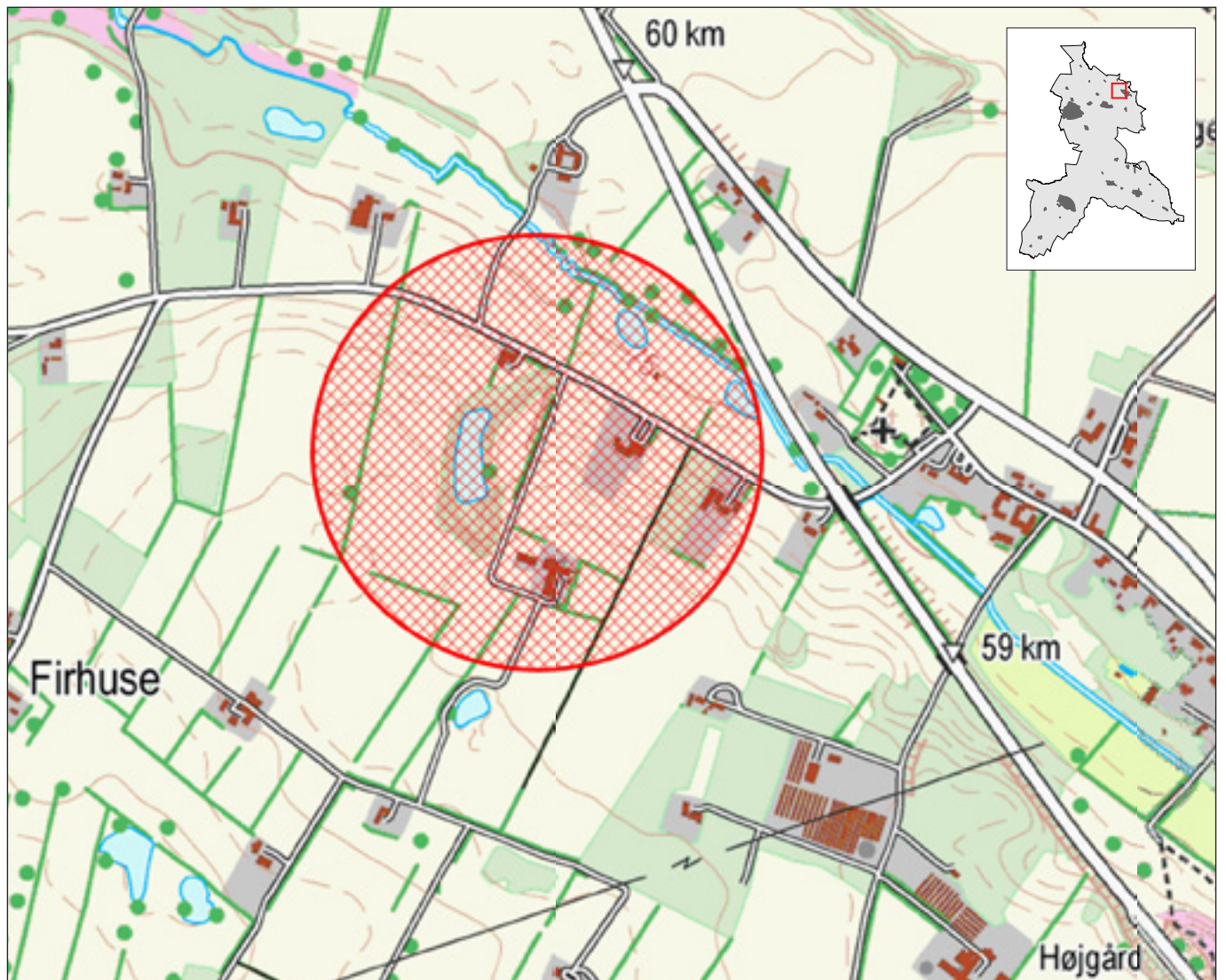
Klosterlundbopladsen ligger ved den nordvestlige kant af mosedraget Bølling Sø. Det er ét af de ældste fund fra stenalderen, Maglemosekulturen, fra ca. 7600 f. Kr. Dengang var der en stor sø, som i løbet af stenalderen blev til en mose. Udgravninger har påvist endnu ældre fund. Her er blandt andet fundet den første boplads fra Ahrensburgkulturen, cirka 9600 f. Kr. I den sydøstlige del af området er moselignet Tollundmanden fundet. Han er fra ældre jernalder, 200-300 f. Kr.

Den sydlige del af området er udpeget som kulturarvsareal.

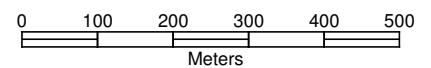

Målestok 1:10.000

I området i Stenholt Skov ligger en campingplads ned mod Bølling Sø

Målestok 1:10.000

6. Mergelgraveområde ved Engesvang Kirkeby

*Tema: Råstofmiljø & energiforsyning,
Hedeopdyrkning & engvanding*

Gravning af mergel havde stor betydning ved hedeopdyrkingen grundet det høje kalkindhold som havde en gavnlig virkning på den lynsure hedejord.

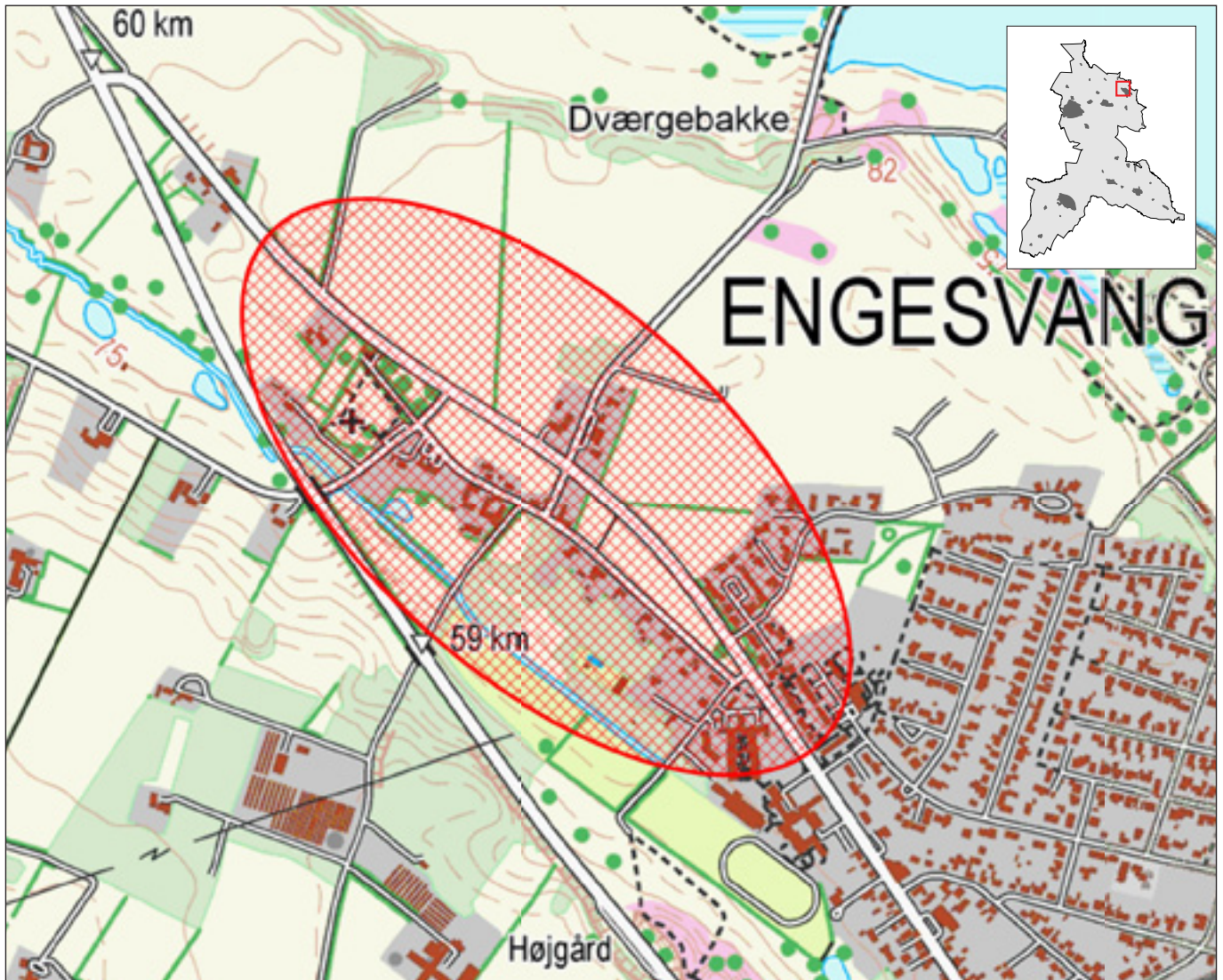
Der blev gravet meget mergel i området omkring Engesvang. Størst betydning fik mergelgravningen i området nordøst for Firhuse og syd for Karupvej i årene 1909-1915.

Landskabet vest for Engesvang Kirkeby bærer stadig tydelige spor efter mergelgravning. Nord for Karupvej tegner dæmningen til mergelbanen sig tydeligt i terrænet og syd for vejen er der opstået en sø i en af gravene.

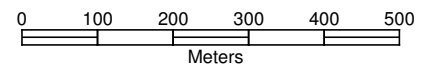

Målestok 1:7.500

Søen med bevoksede skrånninger og rester af dæmning.

Målestok 1:10.000

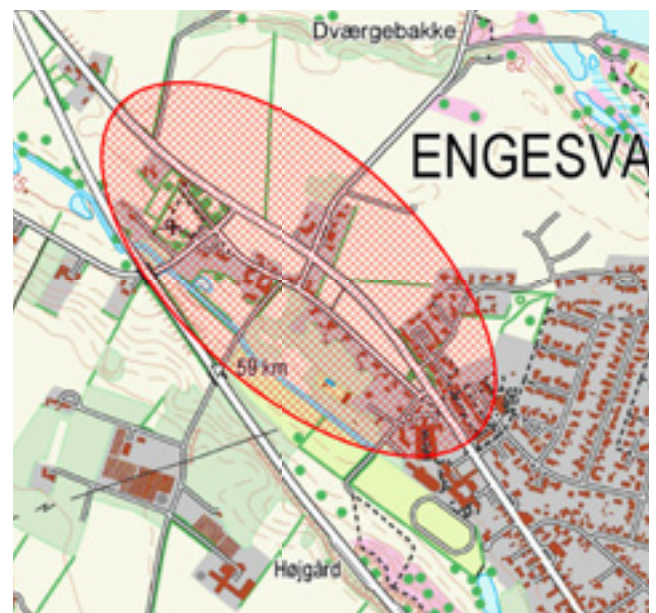

7. Engesvang Kirkeby

Tema: Bebyggelsesmiljø

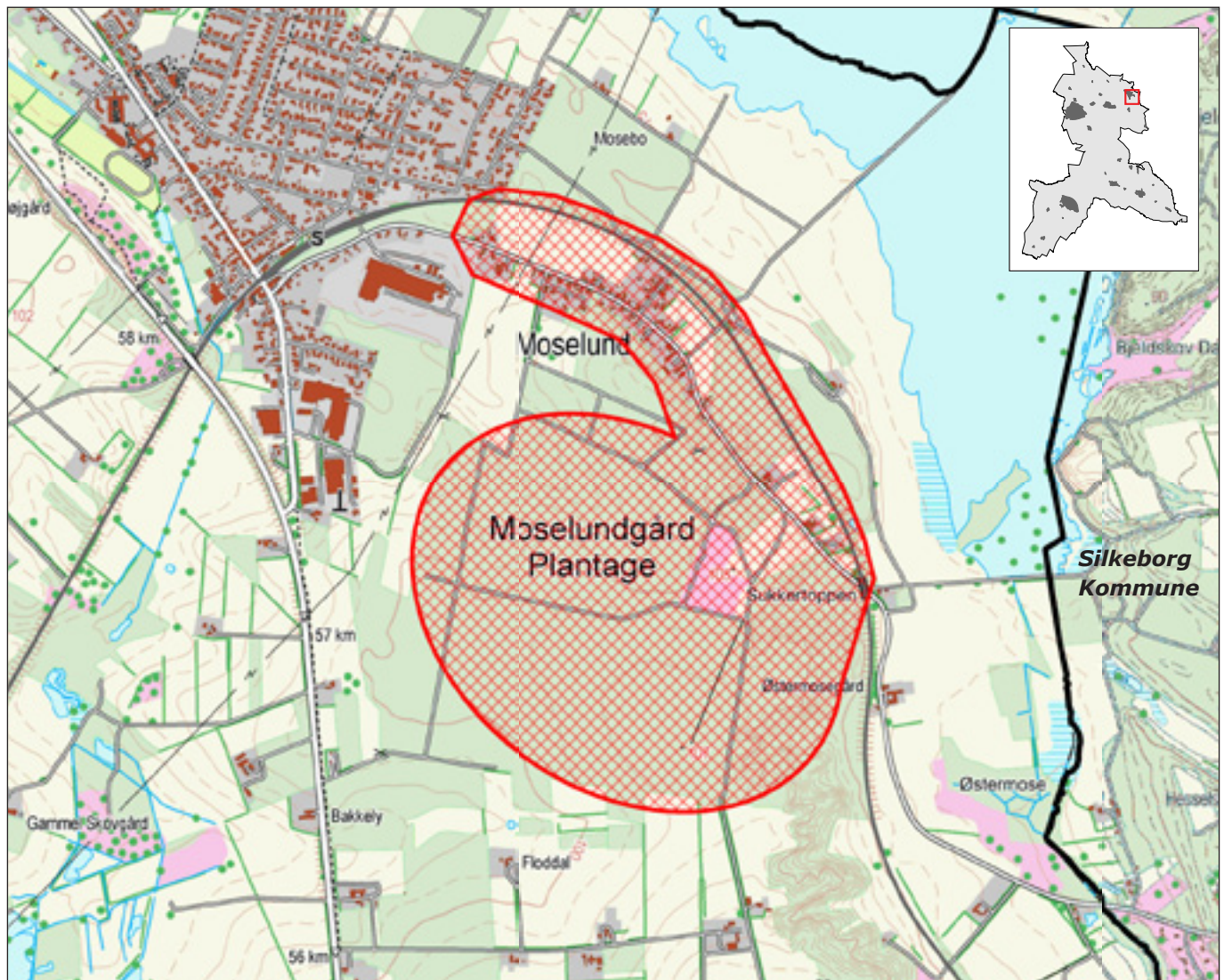
Engesvang Kirkeby er et gammelt landsbymiljø med gamle gårde og landsbystruktur (enkeltgårde og rækkelandsby), tidligere skolebygninger, kirke, præstebolig og en Lærer Aaboes ejendom.

Engesvang Kirkeby udgør den nordlige del af byen Engesvang, der i dag kaldes gammel Engesvang. Her ligger den sidste rest af det oprindelige Engesvang, som rummede 4-5 gårde langs hævejen. Her findes stadig 3-4 gårde langs vejen og 2 skolebygninger, der nu fungerer som boliger men stadig vidner om deres oprindelige funktion. Her ligger et nedlagt mejeri og en nedlagt motormølle samt flere småhuse. Udviklingen gik helt i stå, da Engesvang Stationsby opstod omkring 1915.

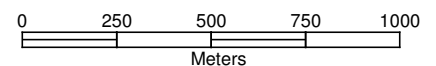

Målestok 1:10.000

Landsbystrukturen med enkeltgårde og ejendomme på række langs Hævejen.

Målestok 1:20.000

8. Moselund og Moselundgård

Tema: Bebyggelsesmiljø, Infrastruktur, Råstofmiljø & energiforsyning, Industrimiljø og bygningskultur.

Stationsbyen Moselund er opstået i 1860'erne i forbindelse med udvinding af tørv ved Bølling Sø, som foregik i en periode på omkring 100 år. Kulturmiljøet rummer desuden bygningsanlægget Moselundgård samt plantagen.

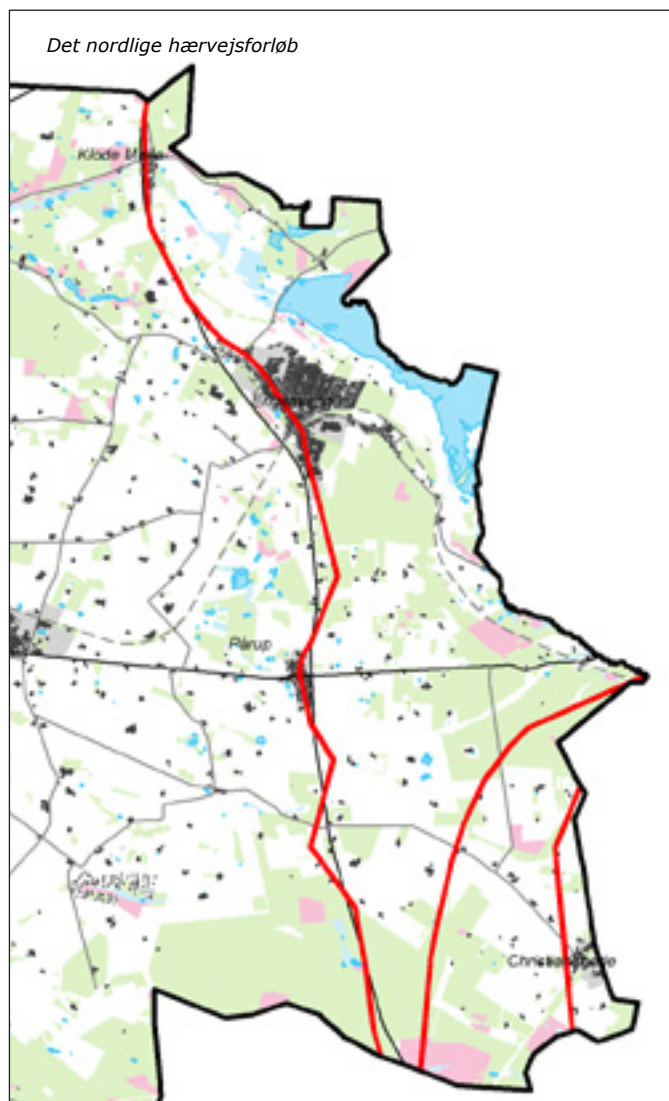
Jernbanen blev anlagt i årene 1869-1871, og stationen stod færdig opført i 1873.

Byen ligger nord for og neden for moræne-skrænten af en af de store østjyske tunneldale. Byens struktur er betinget af Fundervej, der følger skræntens kurve, og den tværstillede Moselundvej, der førte i en ret linje op til stationen. Byens form kan sammenlignes med et stort omvendt "T".

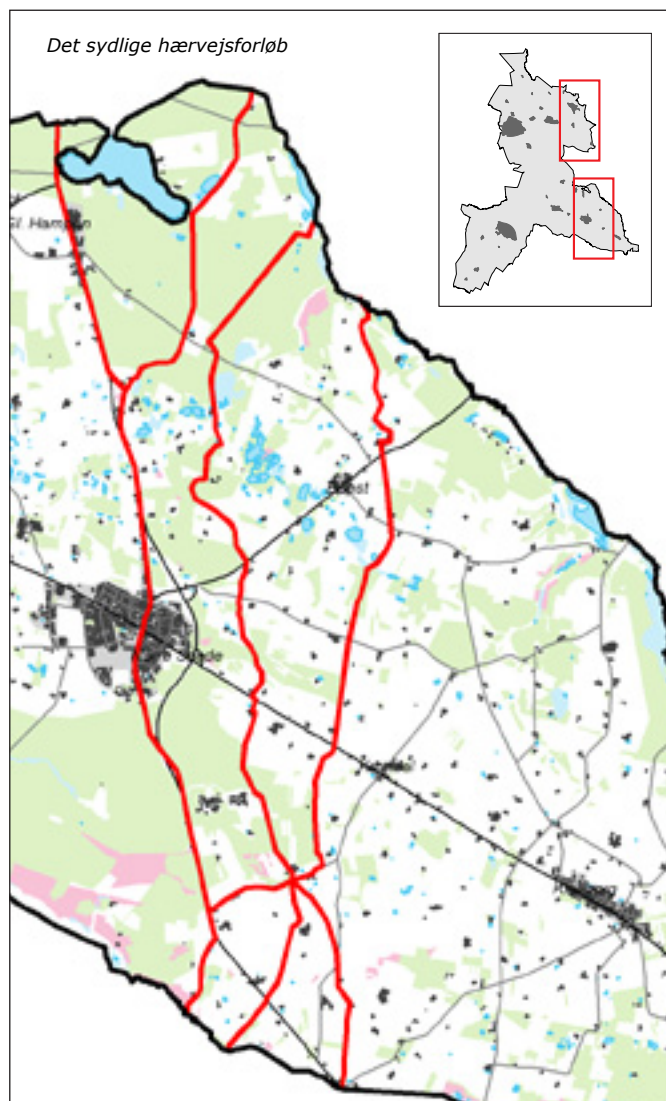
Stationsbygningen markerer med sin midt-stillede frontgavl husets betydning både som funktion og som bykonstituerende element.

Foruden den gamle stationsbygning fremstår den 3-fløjede Moselundgård fra 1872 som et andet af byens store og betydende bygningsanlæg. Moselundgård ligger i Moselunds sydøstlige del på en markant placering, som det største enkeltanlæg.

I Moselundgård Plantage syd for landsbyen ligger et lille stykke hede samt en gammel hulvej.

Målestok 1:100.000

0 1 2 3 4 5
Kilometers

9. Hærvejen

Tema: Infrastruktur og Oldtidsmiljø

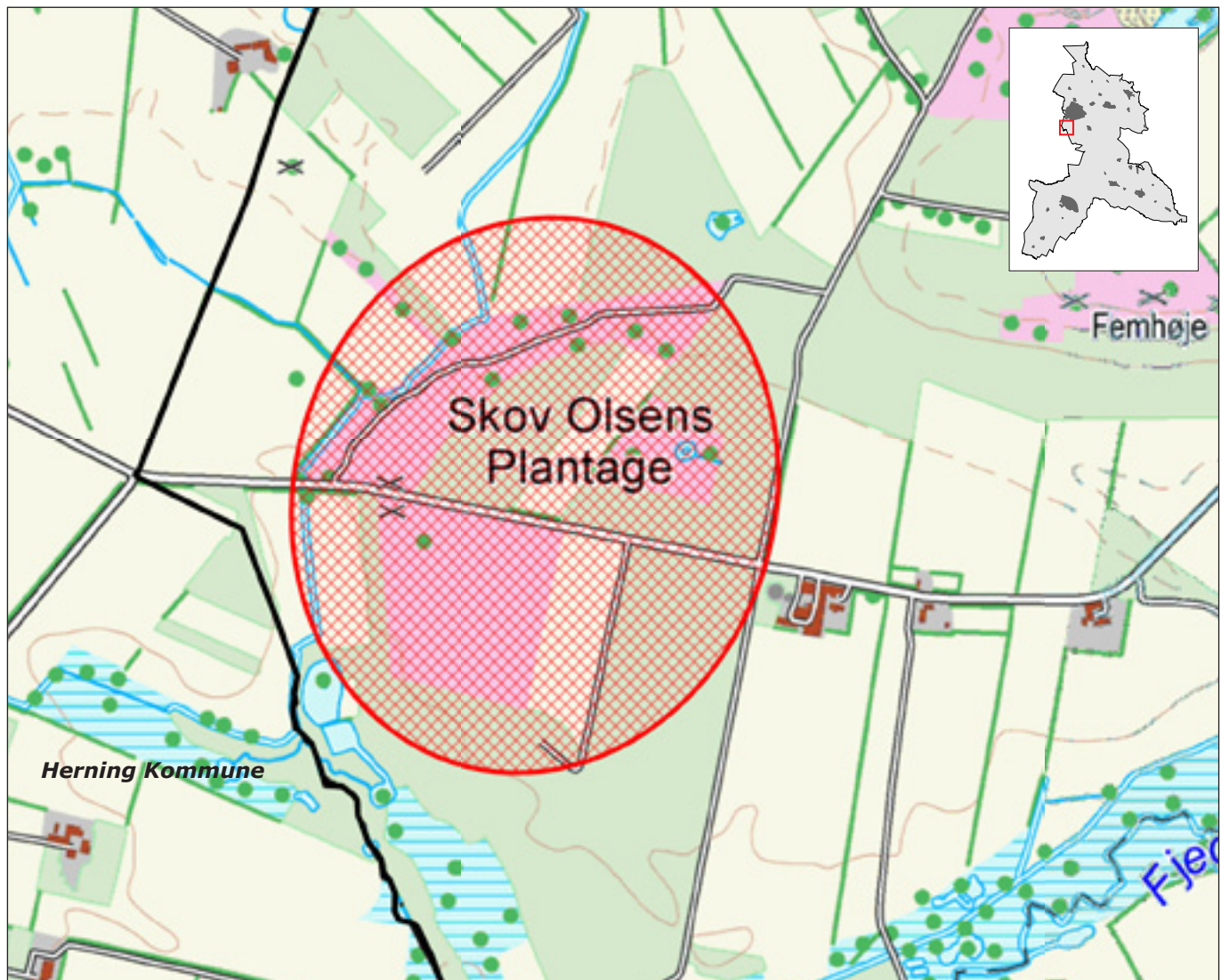
Siden oldtiden har Hærvejsstrøget forbundet den nordlige del af Jylland med det nordtyske område. Hærvejen følger i store træk hovedvandskellet på den jyske højderyg.

Hærvejens forløb har skiftet meget gennem tiderne, så Hærvejsstrøget mange steder strækker sig over et bredt område med mange parallelle vejspor. Visse steder er disse stadig tydelige i terrænet. Ved Gludsted Plantage er der afdækket flere end 50 spor som fremtræder tydeligt i landskabet i dag.

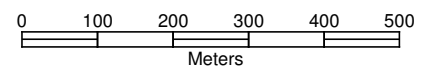
Den ældste og østligste del af hærvejsforløbet går øst om Bølling Sø (vintervejen) i gennem

Palsgård Skov, øst om Nørre Snede og videre sydpå over Nortvig. Vejens ælde ses blandt andet af de mange gravhøje, der følger vejforløbet.

I den nordlige del af kommune løber det vestlige hærvejsforløb (sommervejen) Strækningen blev først permanent, da Klode Mølle blev bygget i 1596, og man via mølledæmningen kunne passere vandet uhindret. Gl. Kongevej i Engesvang er en del af det vestlige hærvejsforløb, der fortsætter til Paarup og videre sydpå.

Målestok 1:10.000

10. Skov Olsens Plantage

Tema: Hedeopdyrkning & engvanding, Oltidsmiljø, og Enkeltstående kulturhistoriske elementer

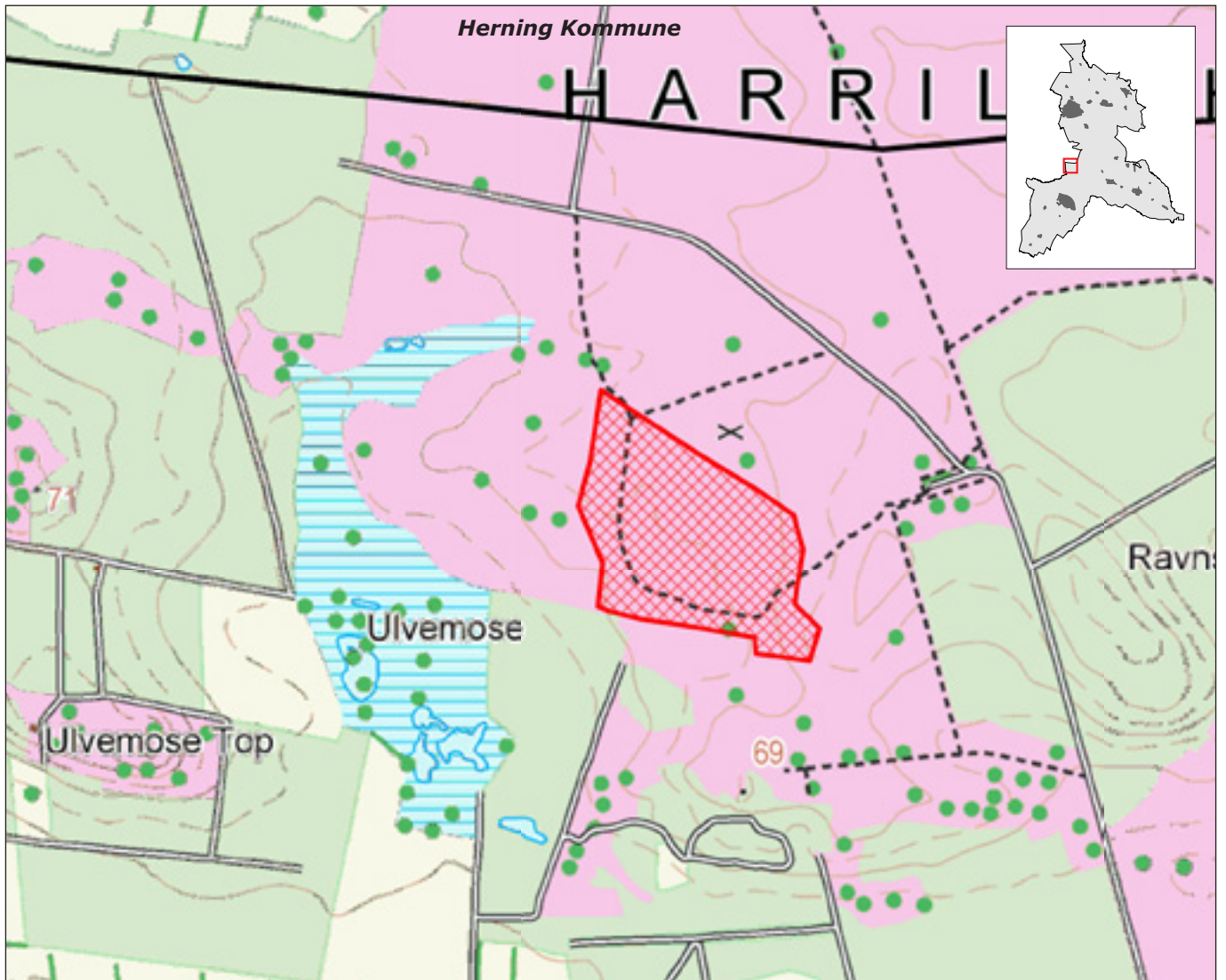
Området rummer mange kulturhistoriske elementer. Foruden arealer med hede, skov og plantage samt eng, mose og menneskeskabte søer, er der mindst en og spor fra eneboeren Jomfru Rist, skanser, gravhøje og rester af et gammelt dige.

Tydeligt i området er et 5 m dybt hul på 80x20 m. Anvendelsen er uklar. Der kan være tale om en ler-/sandgrav ifb. med teglbrænding eller et svensk militært forsvarsværk fra 1600 tallet. I plantagen findes desuden sandsynlige rester af et gammelt dige oprindeligt kaldet Isen Dige senere Fandens Dige. I dag er diget dækket af påføget sand. Man fornemmer dog klart en halvmåneformet forhøjning af landskabet.

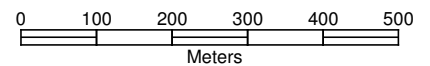

Målestok 1:15.000

Skov Olsens Plantage tæt på kommunegrænsen

Målestok 1:10.000

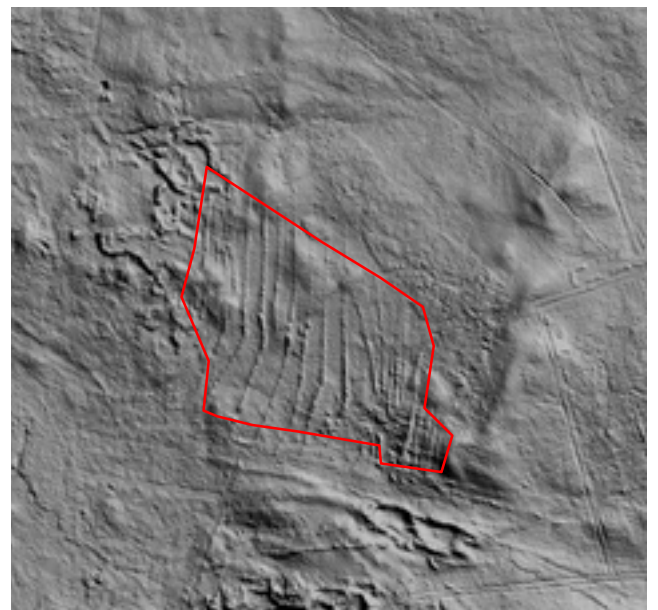
11. Oldtidsager på Harrild Hede (vest)

Tema: Oldtidsmiljø

Der er udpeget et lille kulturmiljø vest for Skovlyvej på Harrild Hede, mellem Ulvemose og Ravensbjerg. Det er rester af et agersystem fra oldtidens agerbrug. Formentlig fra den ældre jernalder.

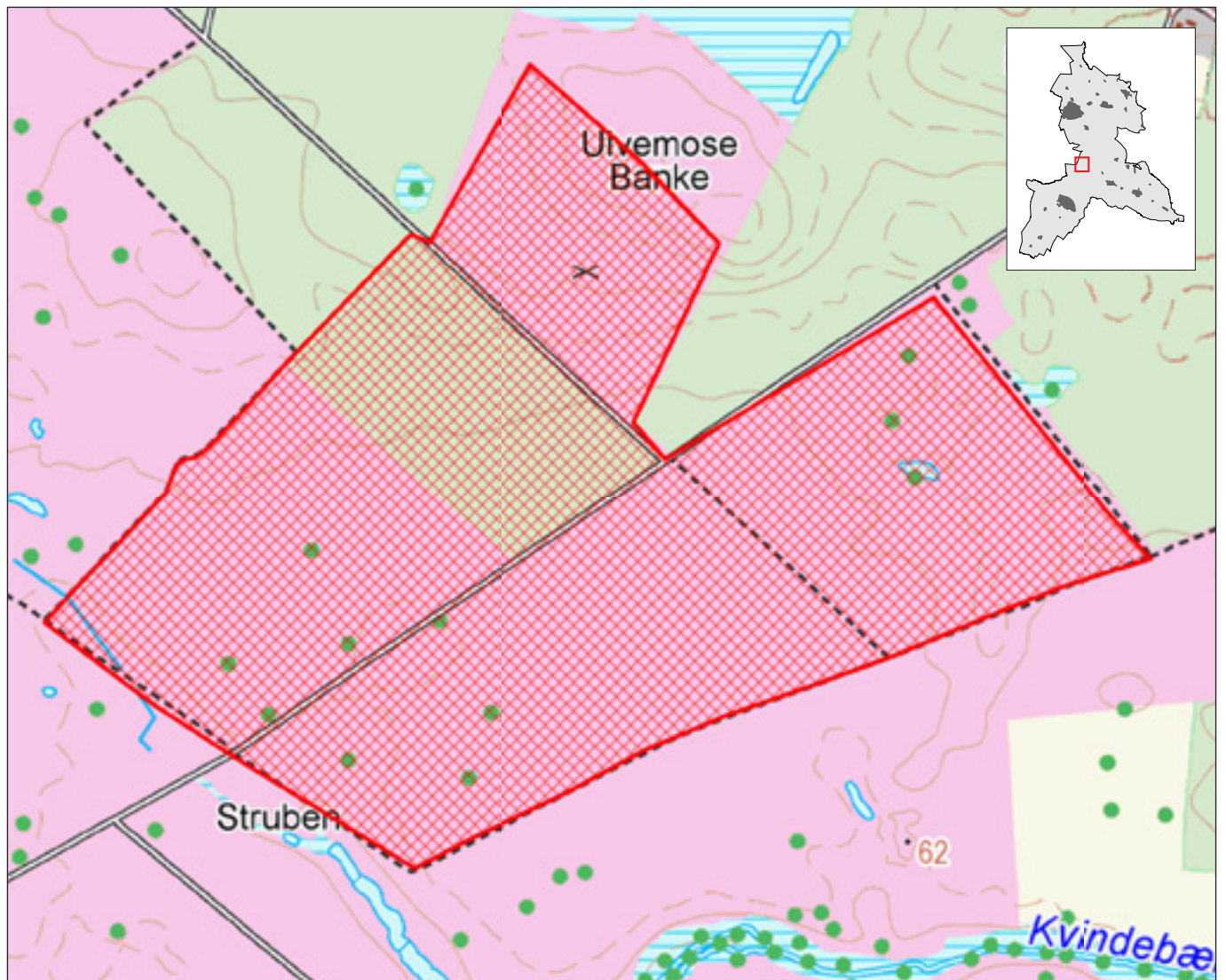
Oldtidsageren er en række lave volde eller voldinger i landskabet, der har omkranset de enkelte marker (markskele). Voldingerne er i forbindelse med senere sandflugt blevet højere.

De kulturhistoriske spor er tydelige i hede-landskabet og fremstår som linjer i terrænet. De ses meget tydeligt på luftfoto og skygge-kort over terrænet. Agersystemet er et fredet fortidsminde.

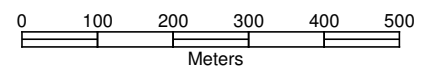

Målestok 1:10.000

Skygge-kort der viser de tydelige linjer i terrænet ved Ulvemose.

Målestok 1:10.000

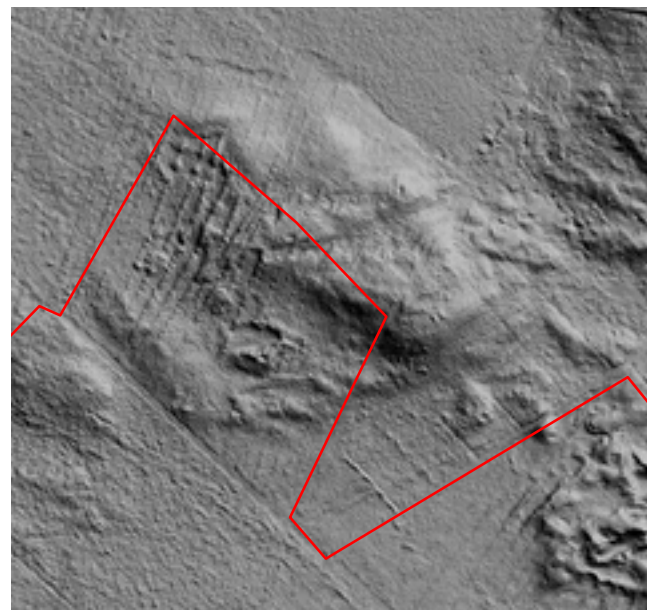
12. Oldtidsager på Harrild Hede (øst)

Tema: Oldtidsmiljø

Et andet oldtidsager ligger ved Fruergårdsvej på Harrild Hede, mellem Ulvemose Banke og Kvindebæk. Det er også et gammelt agersystem fra oldtidens agerbrug. Formentlig fra den ældre jernalder.

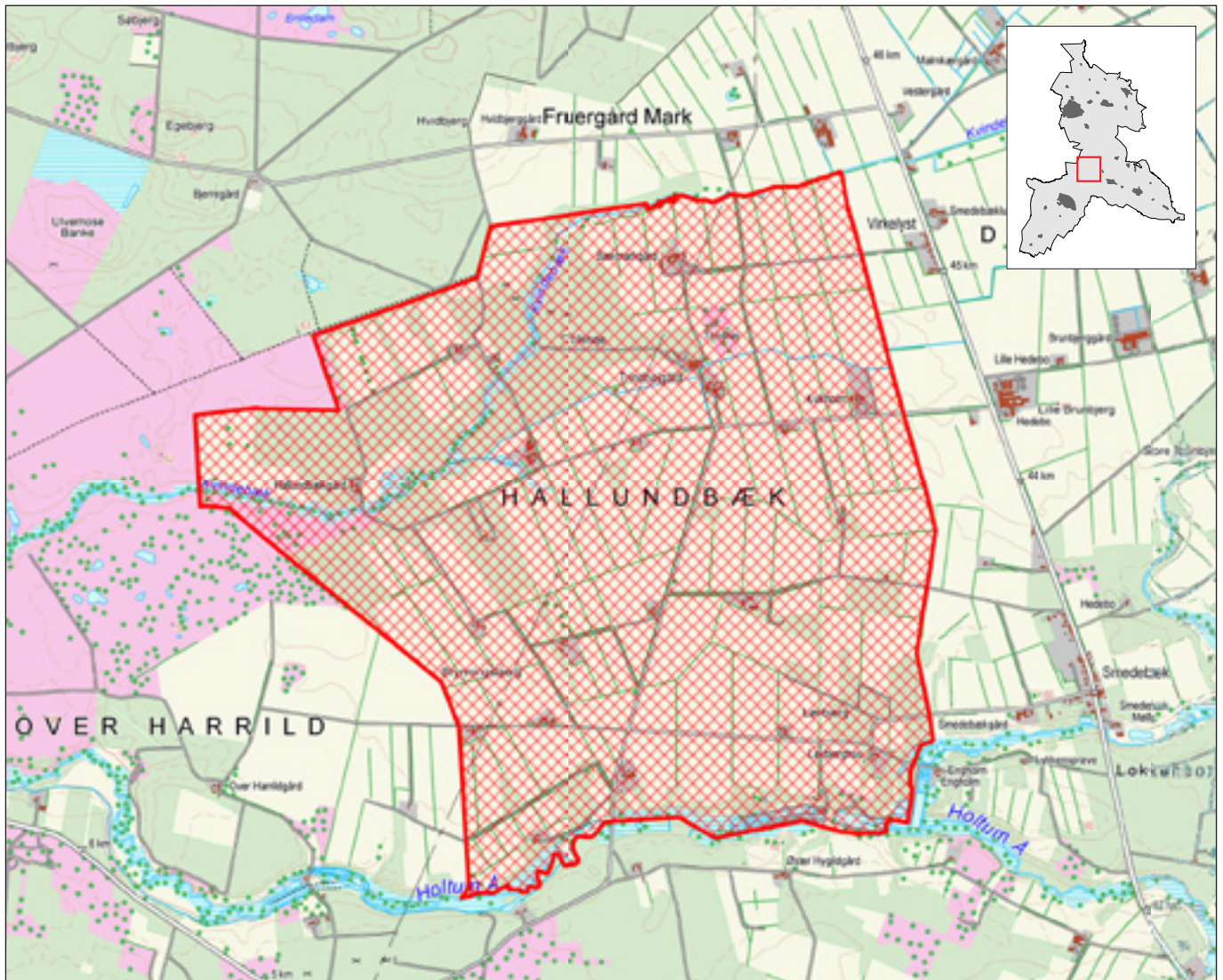
Oldtidsageren består af en række lave volde eller voldinger i landskabet der har omkranset de enkelte marker (markskele). Voldingerne er i forbindelse med senere sandflugt blevet højere.

De kulturhistoriske spor er tydelige i hedelandskabet og fremstår som linjer i terrænet. De ses meget tydeligt på luftfoto og skyggekort over terrænet. Området ved Ulvemose Banke er et fredet fortidsminde.

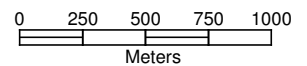

Målestok 1:10.000

Skyggekort der viser de tydelige linjer i terrænet ved Ulvemose Banke.

Målestok 1:30.000

13. Hallundbækgårde

Tema: Hedeopdyrkning & engvanding, Oldtidsmiljø og Bebyggelsesmiljø

Kulturmiljøet ved Hallundbæk vidner om opdyrkingen af hedelandskabet fra to eneste-gårde til udflytningen af Hallundbækgård og til udparcelleringen af 17 småbrug på heden.

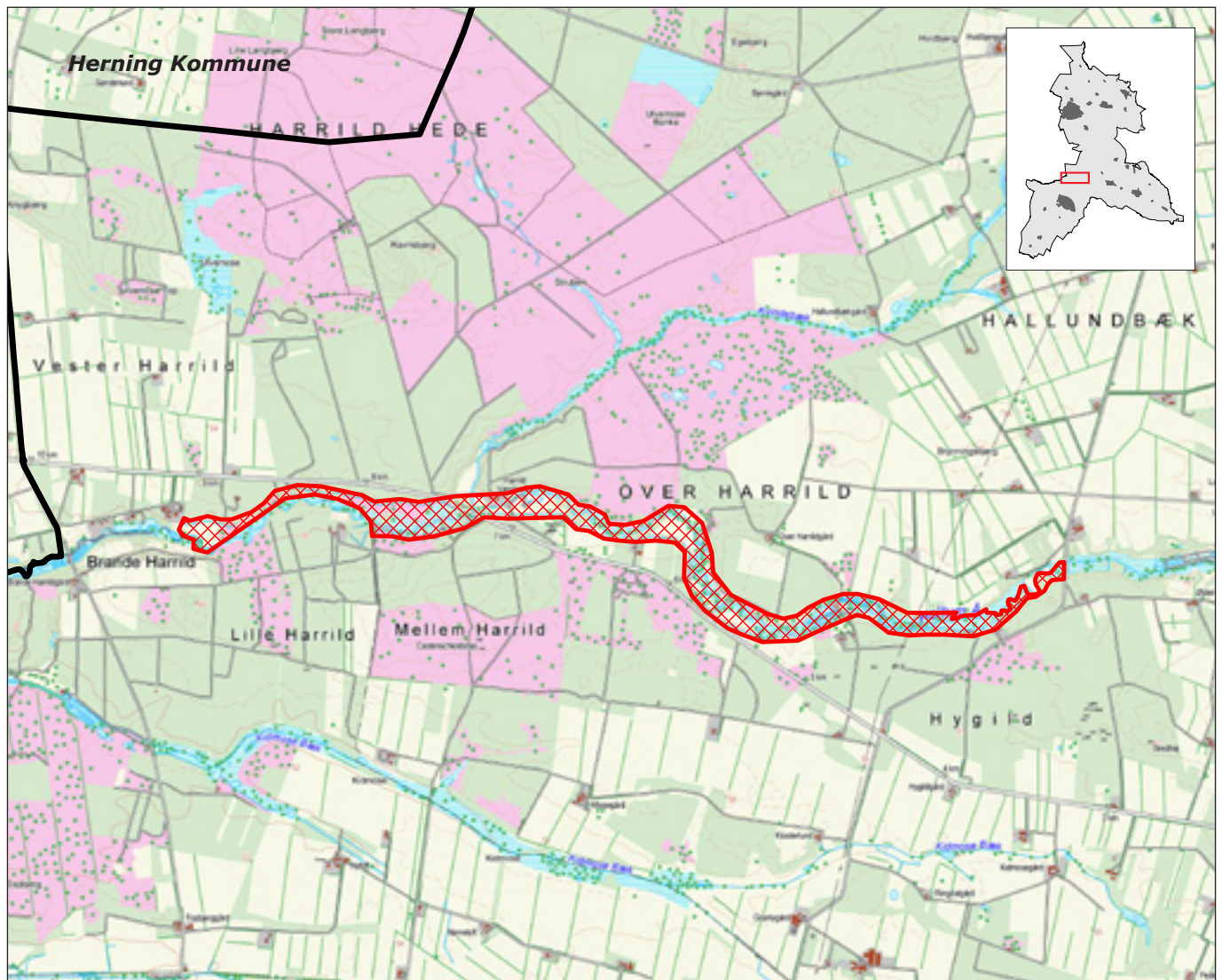
Området fortæller stadig tydeligt historien om fuldendelsen af hedeopdyrkingen. Bebyggelsen og matrikelstrukturen med retlinede veje og tætte velbevarede nord-sydgående læhegn, vidner om anstrengelserne for at holde på de lette jorde.

Mod nord mellem Ellehøj og Trindhøj findes en tæt koncentration af gravhøje fra Bronzealderen.

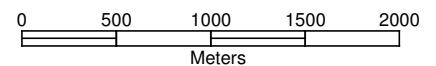

Målestok 1:20.000

Udsnit der viser den tydelige matrikel- og læhegnstruktur omkring Hallundbækvej og Trindhøjgård.

Målestok 1:40.000

14. Engvanding langs Holtum Å

Tema: Hedeopdyrkning & engvanding og Bygningskultur

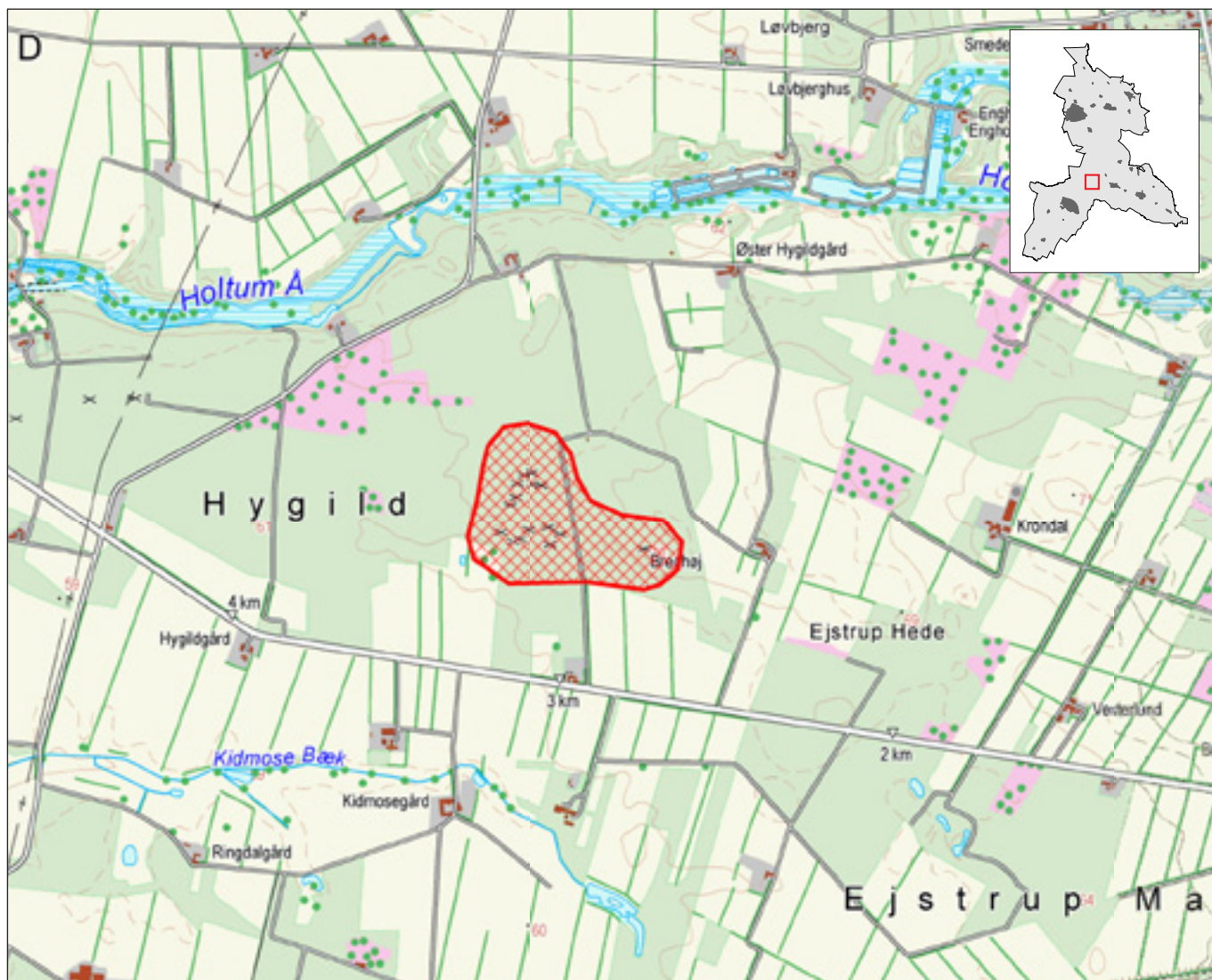
Området langs Holtum Å rummer flere kulturspor, der vidner om ældre teknologi og forskellige former for vandkraft og vandressourcer. Langs åen er der rester af de gravede engvandingsskanaler fra 1874 over en strækning på 9,4 km. Engvandingsskanalen havde stor betydning for hedens opdyrkning.

Kulturmiljøet består af Hygild vandingskanal, akvædukt i træ og jern, stemmeværker, lange stærkninger af parallelt løbende kanaler og Harrild vandmølle.

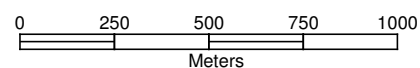
Formålet med kanalerne var at have mulighed for at overrisle engarealerne for at få bedre høslet.

Holtum Å's snoede forløb ved Over Harrild vest for Harrild Vandmølle. Copyright Aiolos Luftfoto 2007

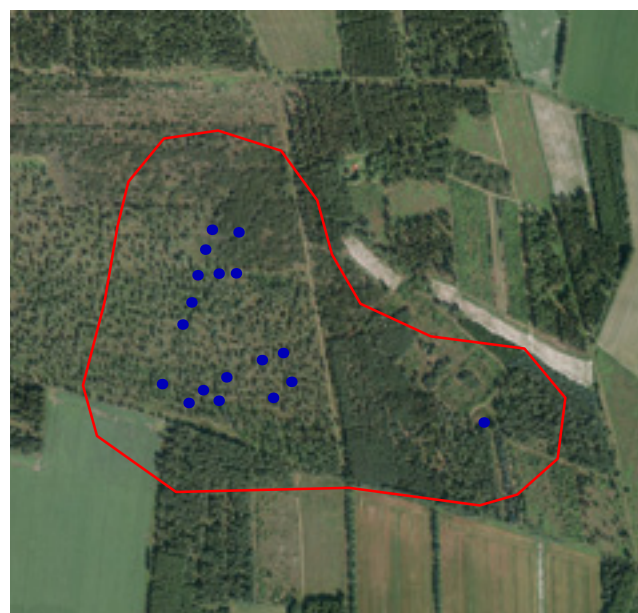
Målestok 1:20.000

15. Oldtidsmiljø ved Bredhøj i Hygild Plantage

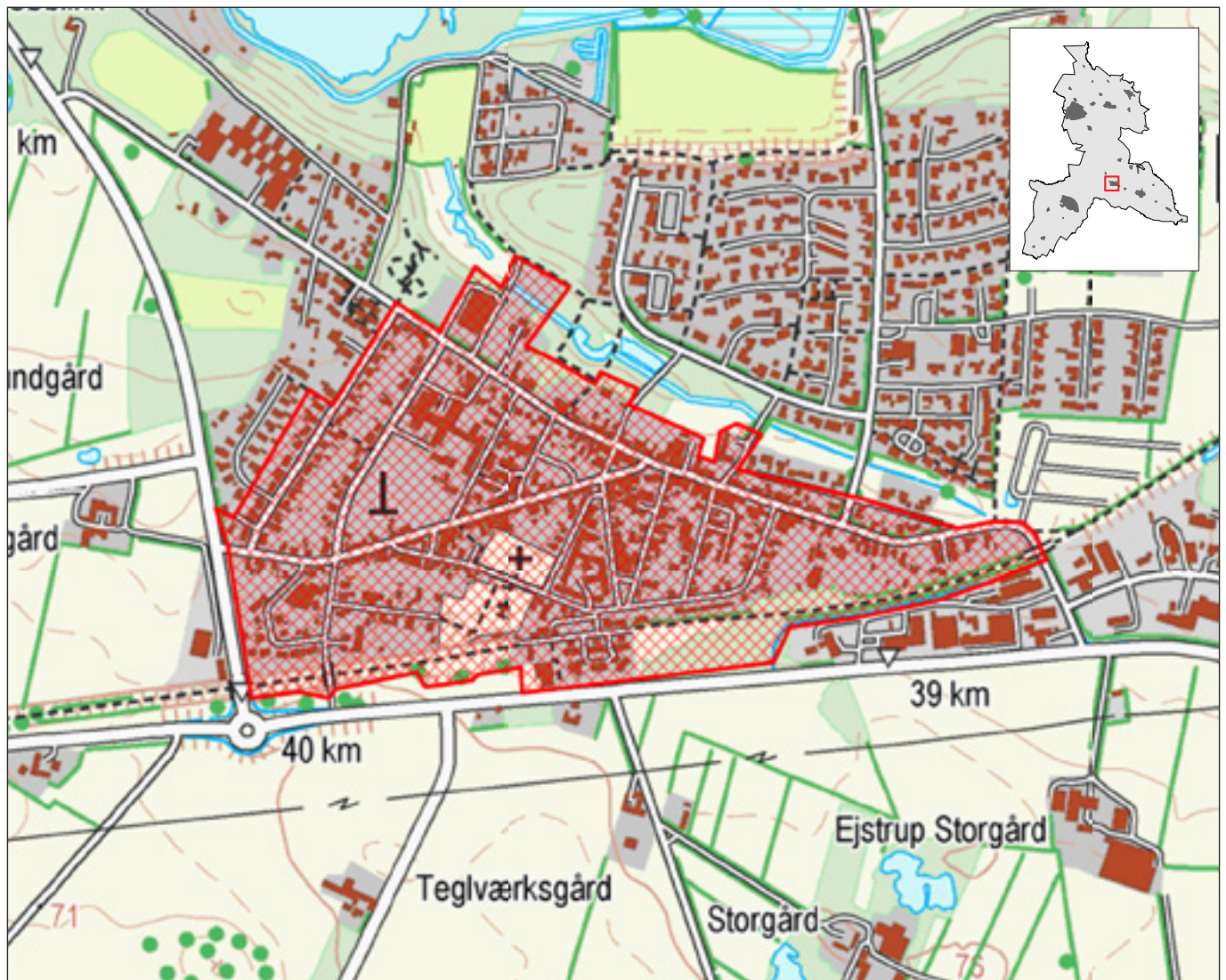
Tema: Oldtidsmiljø

I plantagen på det gamle hedeområde mellem Kidmosegård og Hygildgårde ligger en tæt koncentration af 18 fredede gravhøje heriblandt én på den østligt beliggende Bredhøj som ligger 70 meter over havet.

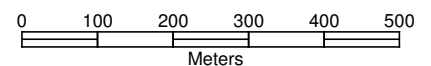

Målestok 1:10.000

Området med markeringer af de 18 fredede gravhøje.

Målestok 1:10.000

16. Ejstrupholm Stationsby

Tema: Bebyggelsesmiljø

Ejstrupholm Stationsby er udpeget som kulturmiljø på grund af sin bygningskultur og bebyggelsesstrukturer.

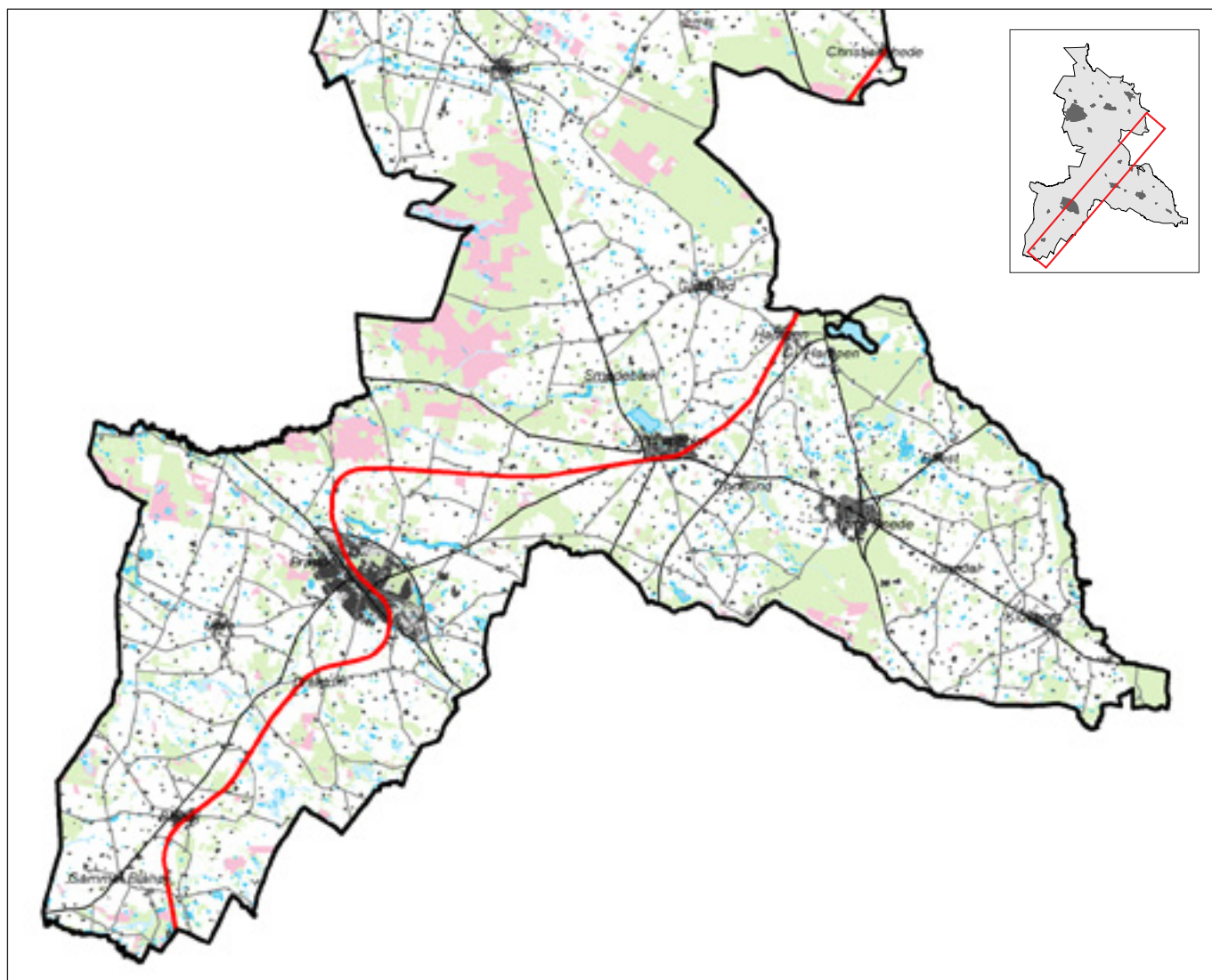
Ejstrupholm udvikles især efter åbning af stationen på Brande-Funder banen (1920-1971) og i 1929 etableres desuden en forbindelse til Rask Mølle (lukkes 1962).

Byens trekantede hovedstruktur i gadenettet, udfyldes med bebyggelse i to og tre etager og breder sig mod stationen. Strukturen fremstår tydeligt i dag.

Stationen er tegnet af Wenck og opført i Bedre Byggeskik stil. Den blev nedlagt 1971 og er i dag bygget om til boliger.

Tydelig vejstruktur der breder sig mod stationen i forgrunden.
Copyright Aiolos Luftfoto 2007

Målestok 1:225.000

17. Den Skæve Bane

Tema: Infrastruktur

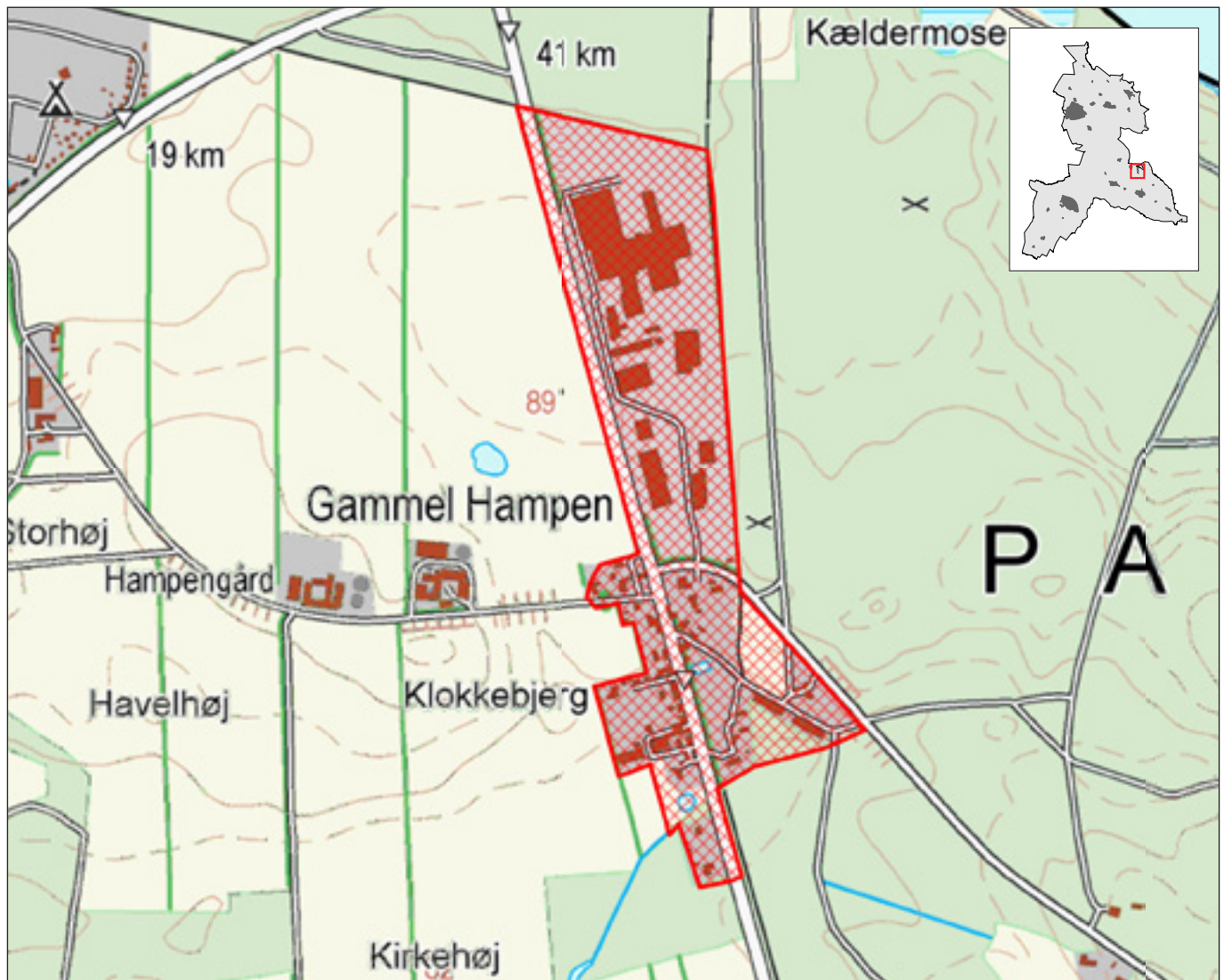
Den Skæve Bane er et gammelt jernbaneforløb, der fremtræder som en vold i landskabet, og som i dag anvendes som rekreativ natursti.

I begyndelsen af 1900 tallet var der behov for en jernbaneforbindelse på tværs af Jylland fra Esbjerg til Randers, da der var en ganske betydelig eksport af landbrugsvarer fra Danmark til England. Persontrafikken ophørte omkring 1971, og idag er der kun skinner tilbage på forløbet imellem Bramming og Grindsted.

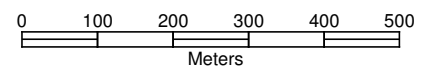
I Ikast-Brande Kommune løber banestien fra kommunegrænsen ved Billund Kommune til lidt sydvest for Blåhøj Kirkevej via Blåhøj, Drantum, Brande, Ejstrupholm og til Hampen St. Herfra går stiforløbet gennem Silkeborg Kommune videre til Funder og ind i kommunen igen nord for Gludsted Plantage.

Den Skæve Bane natursti

Målestok 1:10.000

18. Gammel Hampen savværksby

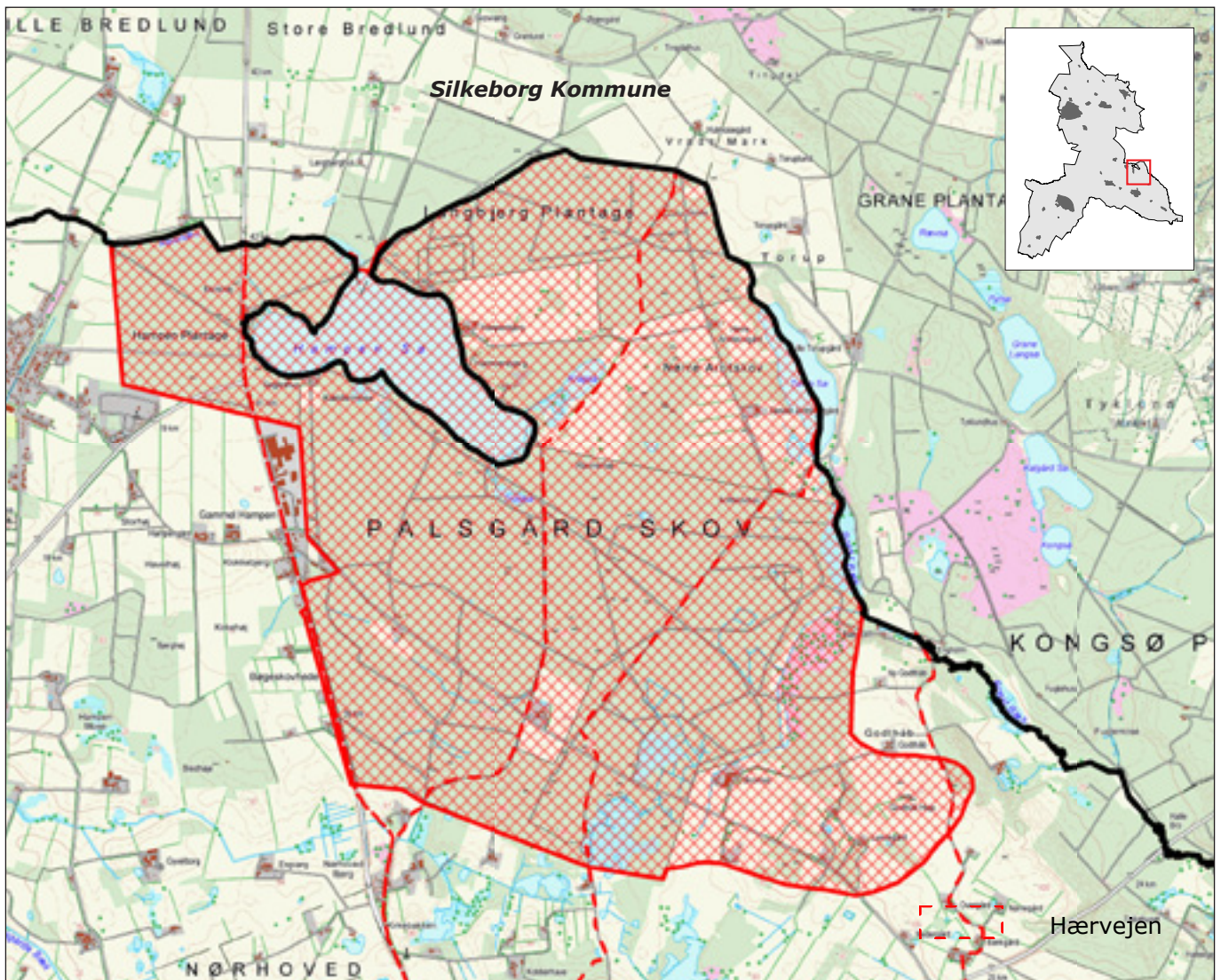
Tema: Bebyggelsesmiljø

Gammel Hampen er et eksempel på en bebyggelse, der er opstået i forbindelse med anlæggelsen af Palsgård Skov. Tilplantningen af Palsgård Skov begyndte 1805. Omkring 1900 anlagdes et savværk langs Viborgvej, og siden voksede et lille bysamfund op omkring savværket.

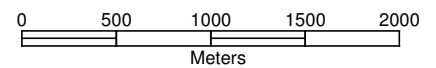
Bebyggelses- og kulturmiljøet består bl.a. af en række arbejderboliger, et velholdt rødt træhus bygget 1928 af fyrbøder Bønning fra savværket, en direktørvilla, et træhus fra 1895, en friskole opført før 1904 og en nedlagt købmandshandel.

Gammel Hampen savværksby set fra syd. Savværket ligger i den nordøstlige del. Copyright Aiolos Luftfoto 2007

Målestok 1:40.000

19. Palsgård Skov og Hampen Plantage

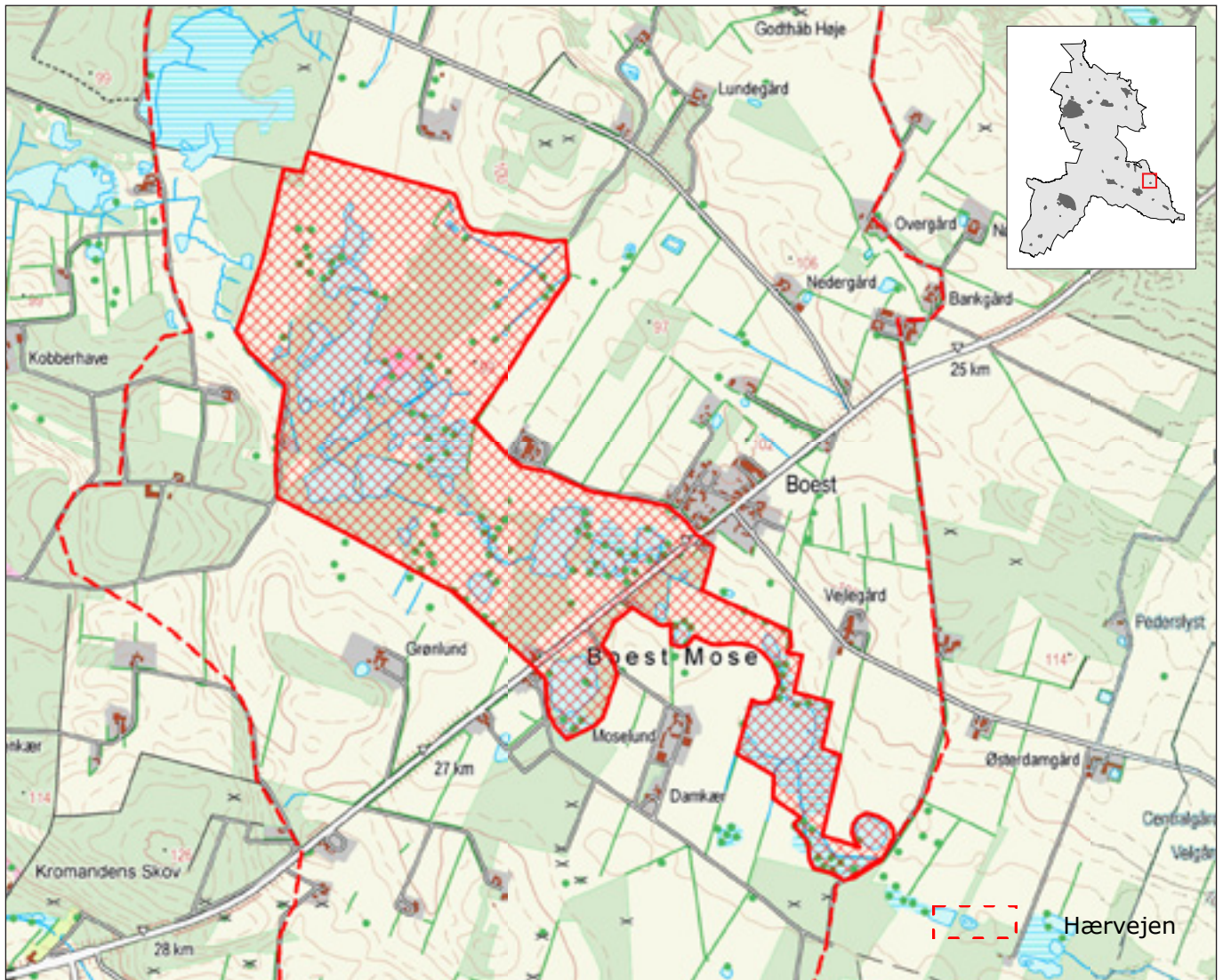
Tema: Oldtidsmiljø, Bebyggelsesmiljø, Enkeltstående kulturhistoriske elementer og Hedeopdyrkning og engvanding

Palsgård Skov og Hampen Plantage er anlagt på udpinte hedejorder fra ca. år 1805, og rummer en stor mængde kulturhistoriske spor fra oldtiden og frem til i dag. Der er spor fra oldtidens gravskik, hærvejens stuedrift, skovdriften samt 2. verdenskrig. Området rummer bl.a. markante indfredningsdiger bygget af lyngtørv og tjenesteboliger der i størrelse og karakter afspejler hierarkiet blandt skovens ansatte. Der er skovridergård, skovfogedbolig, gl. skovfogedsted, skovløberboliger, rester af Bomskole (Baumschule), planteskole og stiklingskole. I skoven ligger i dag Vester Palsgård Skovmuseum. Spredt i skoven og i dens sydøstlige udkant findes 90 fredede gravhøje og 30 andre oldtidsspor/fund, hvoraf de fleste er overpløjede gravhøje.

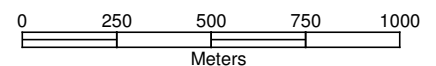

Målestok 1:10.000

Markant landskabsrum med bebyggelse inde i Palsgård Skov.

Målestok 1:20.000

20. Tørvegraveområde ved Boest Mose

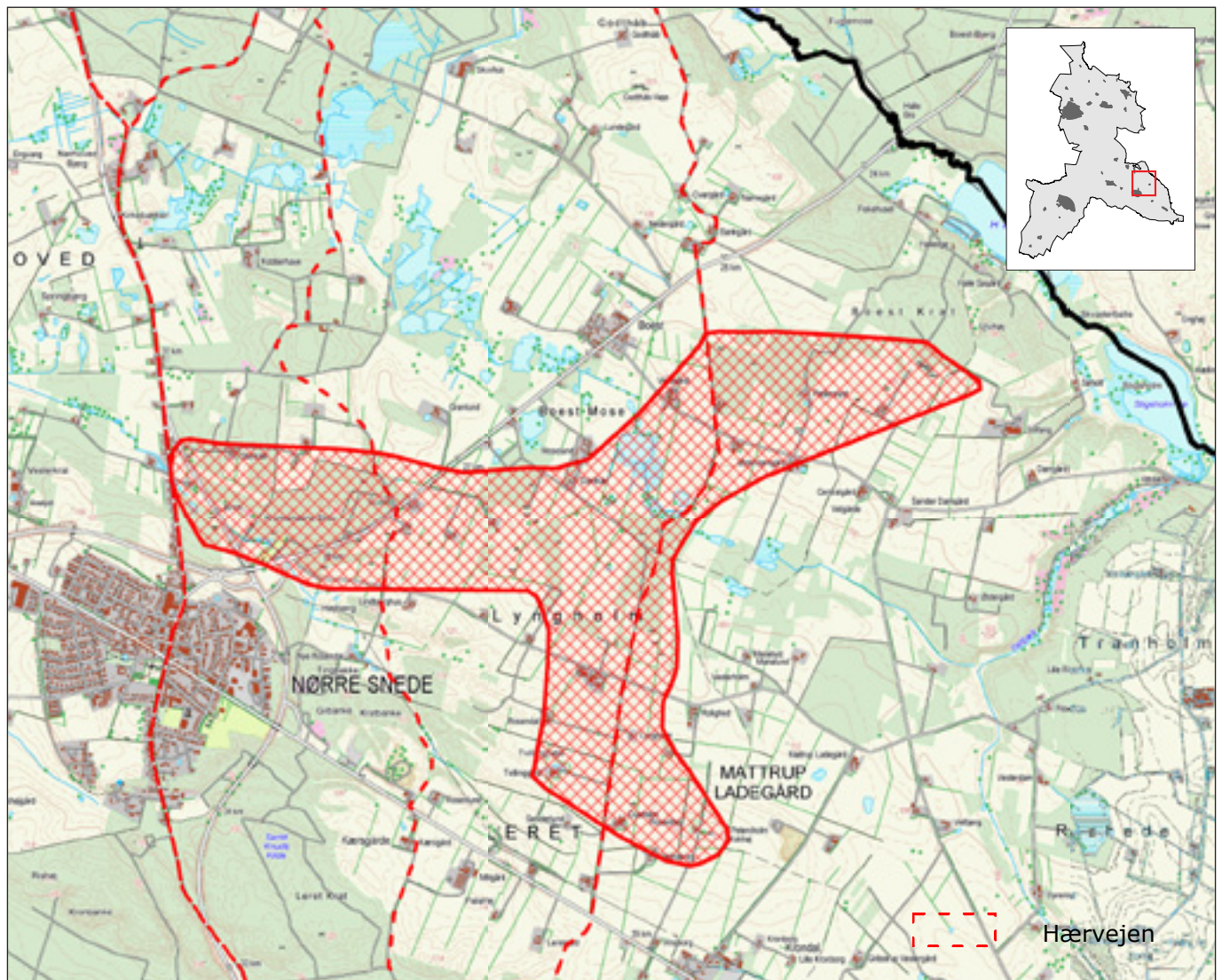
Tema: Råstofmiljø & energiforsyning

Sydvest for Boest ved Boest Mose præges landskabet af et stort tørvegravningsområde. Tørvegravningen fandt sted i årene omkring 2. verdenskrig, og har tidligere omfattet 50 moseparceller.

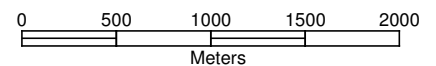
Mellem gravene i området findes der rester af tørvebænke, som gjorde at man kunne komme ud til de yderste grave. Tørvevæggene står der endnu, men de er ved at falde sammen. Der står også et par forladte tørvemaskiner i området.

Én af de mange søer i tørvegraveområdet ved Boest Mose
Foto juni 2012

Målestok 1:40.000

21. Oldtidsmiljø syd for Boest

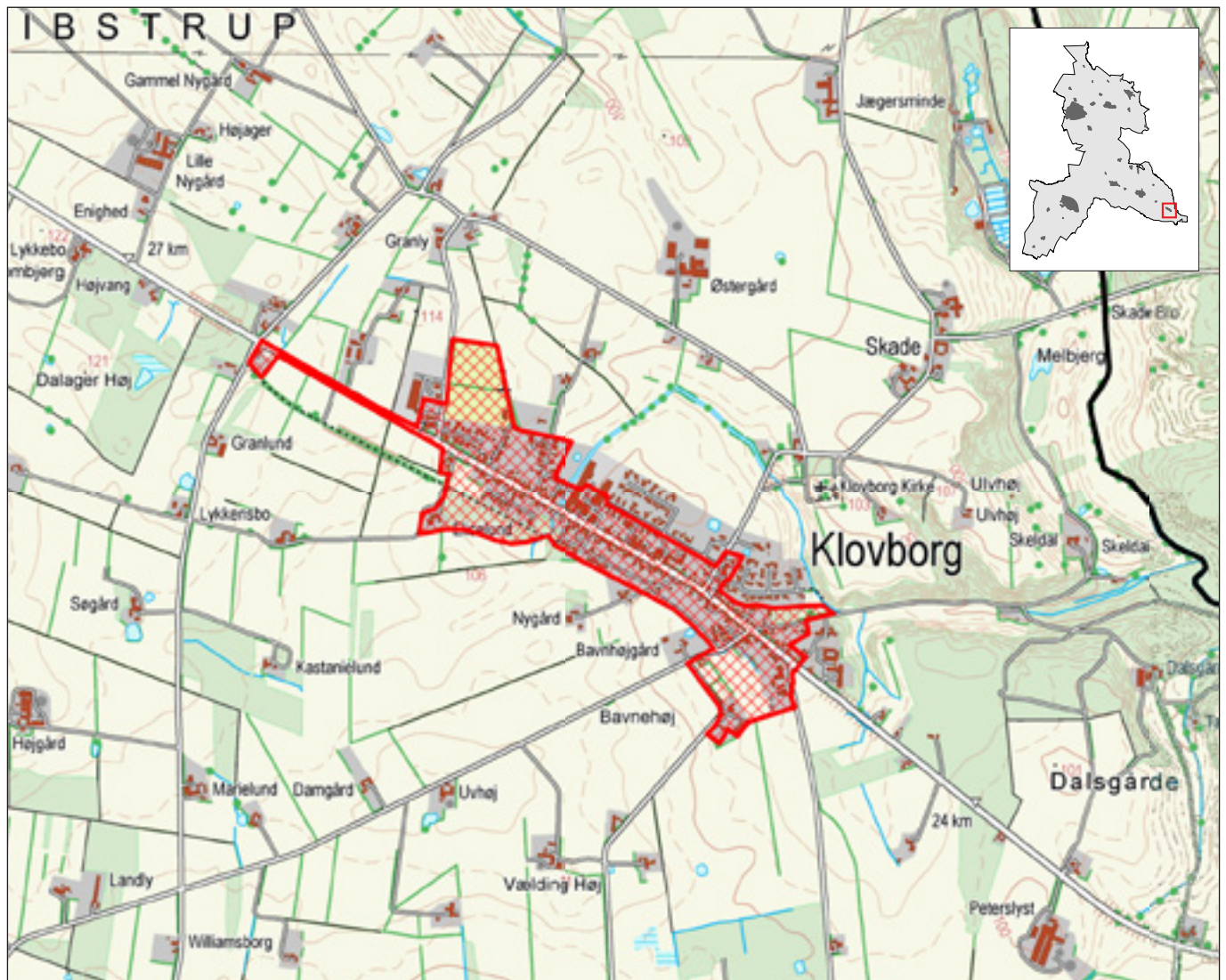
Tema: Oldtidsmiljø

Nordøst for Nørre-Snede ligger der et større værdifuldt kulturhistorisk miljø, som gennemløbes af tre hæveforløb.

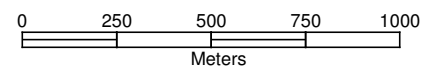
Området indeholder 38 fredede og 58 overpløjede og markerede gravhøje samt 17 andre registrerede fund, bl.a. forsvarsvold, stenkiste og hustomt. Gravhøjene grupperer sig især i udkanten af Boest Krat, ved Kromandens Skov og Lyngholm.

Markant gravhøj ved Lyngholmvej nordøst for Nørre Snede
Foto juni 2012

Målestok 1:20.000

22. Klovborg Stationsby og Gribstrup Skole

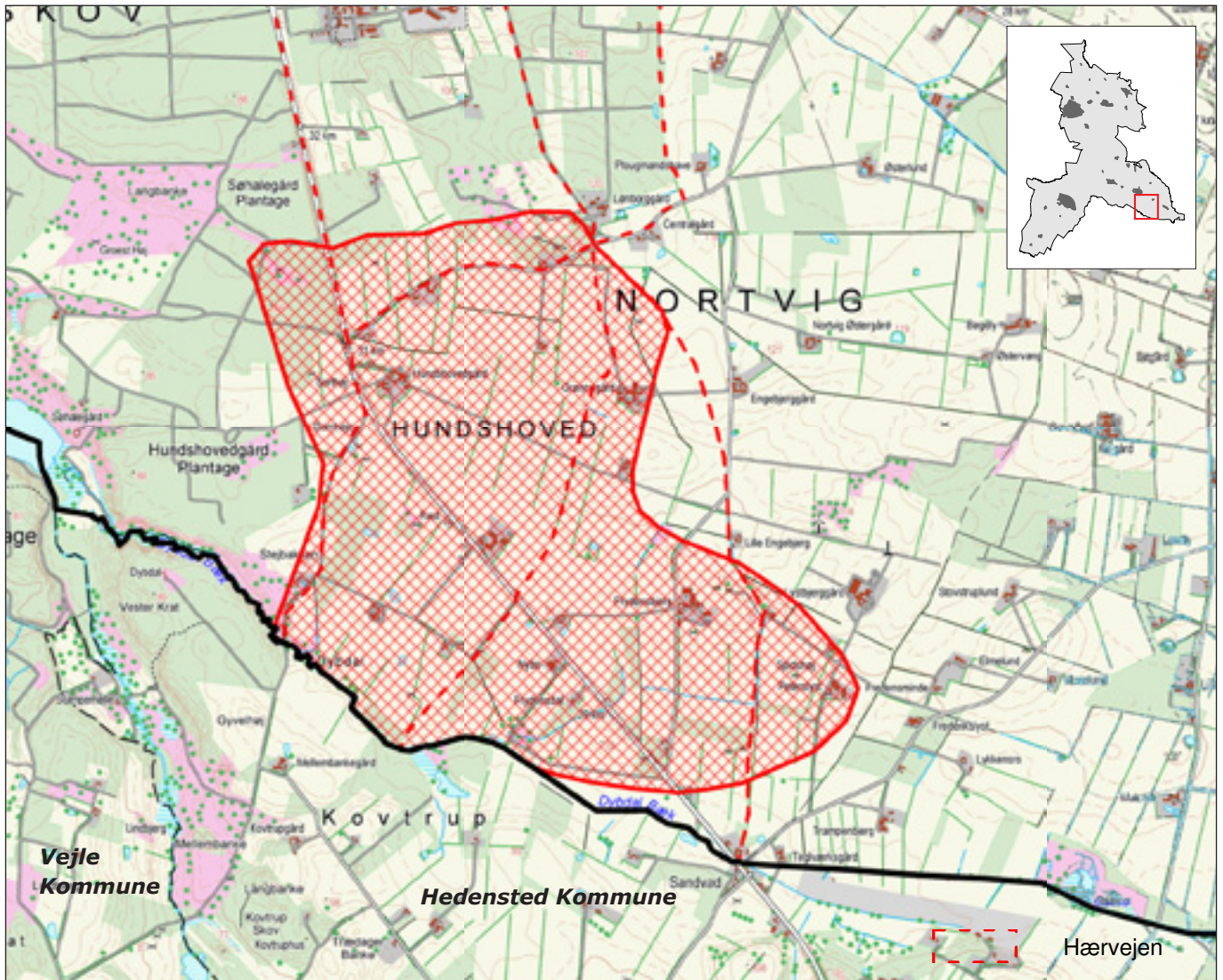
Tema: Bebyggelsesmiljø

Klovborg har en tydelig bebyggelsesstruktur, der vidner om udviklingen i byen. Klovborg er et eksempel på både landevejsby og stationsby bygget op omkring to parallelle vejforløb. Byen fremstår i dag som en ganske smal og aflang bymæssig bebyggelse.

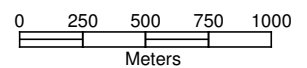
Byen bestod i 1688 af nogle gårde, en skole og en enligt beliggende kirke. Efter udflytning af et par gårde under udskiftningen, blev vejen Storegade den nye åre i byen. Klovborg Mejeri blev anlagt ved vejen nordvest for den oprindelige by, men byens udvikling blev for alvor skubbet i gang med anlæg af Klovborg Station på jernbanen Rask Mølle-Ejstrupholm (1929-1962). Jernbanen blev anlagt parallelt med landevejen med en eller to husrækker imellem.

Klovborg set fra sydøst med Gribstrup Skole øverst i billedet
Copyright Aiolos Luftfoto 2007

Målestok 1:30.000

23. Oldtidsmiljø ved Hundshoved

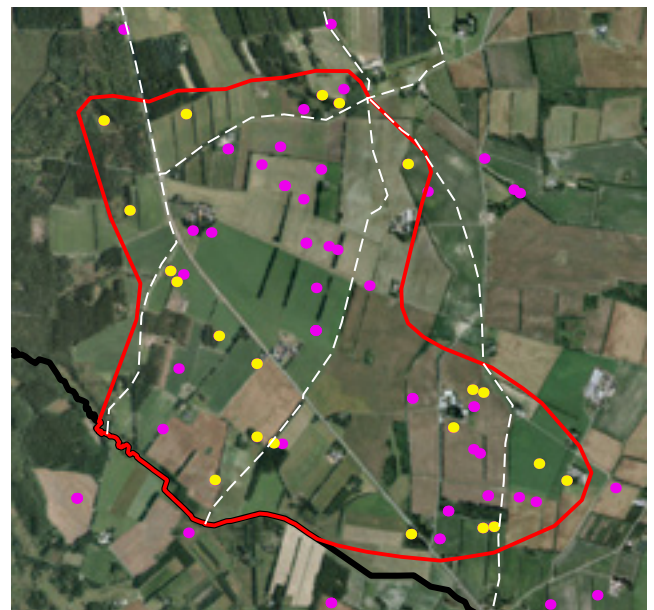
Tema: Oldtidsmiljø

I den sydlige del af kommunen ligger der et større værdifuldt kulturhistorisk miljø tæt på den jyske højderyg med en koncentration af gravhøje og andre kulturspor.

Området indeholder 21 fredede og 28 overpløjede gravhøje samt 5 andre fund.

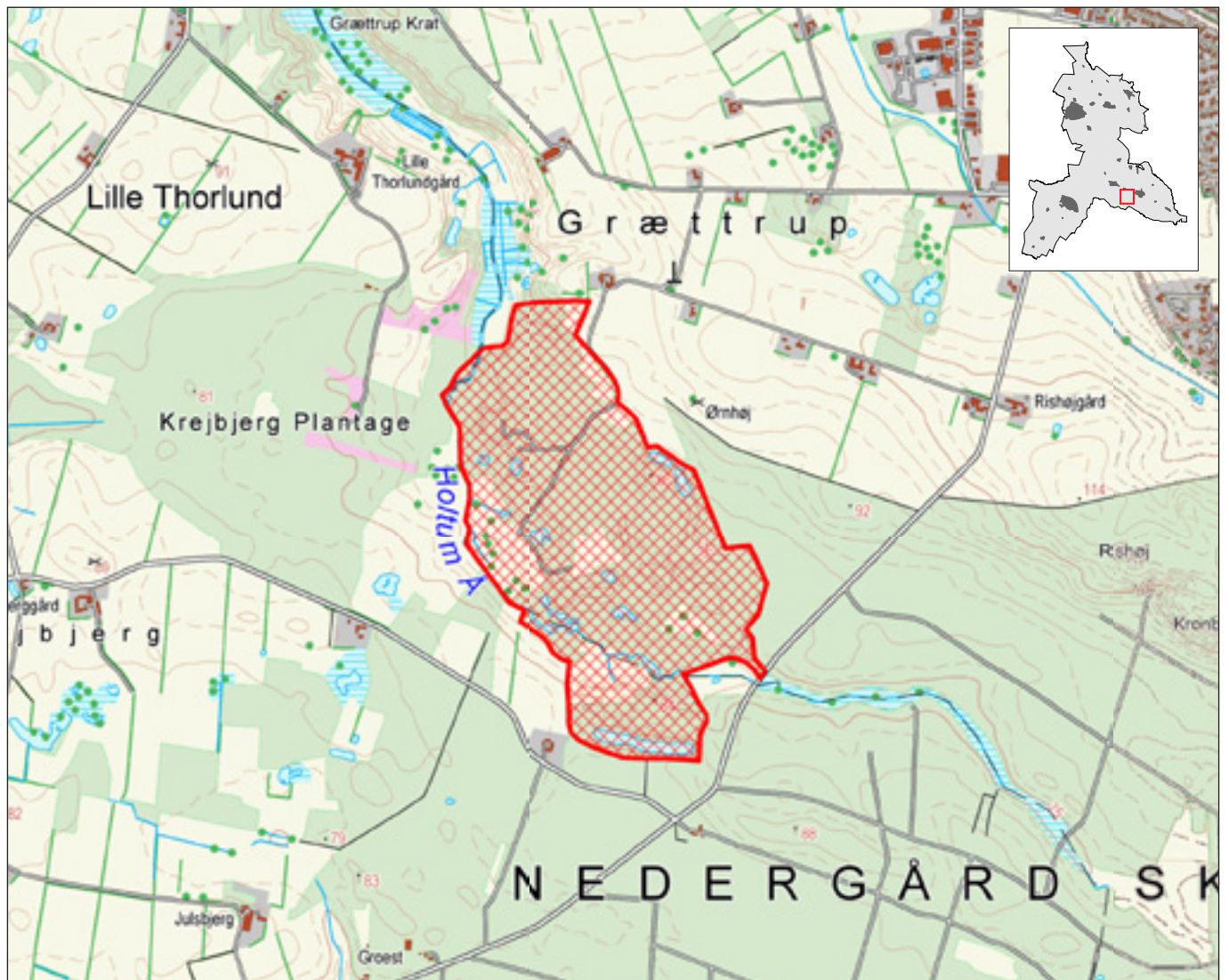
Området gennemskæres af flere hærvejsforløb og gravhøjene følger hærvejsforløb fra Hundshoved til Dybdalbæk. Hærvejen, som fører over Dybdalbæk følger gamle hulvejsspor, der skærer sig ned gennem skrænterne.

Gravhøjene og hulvejen er sårbare overfor terrænændringer, pløjning, beplantning eller tilgroning.

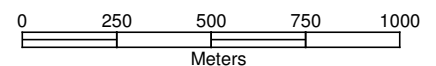

Målestok 1:40.000

De gule markeringer er fredede fortidsminder, pink markeringer er øvrige fortidsminder og Hærvejen er den stibledede hvide linje.

Målestok 1:20.000

24. Brunkulsområde ved Groest

Tema: Råstofmiljø & energiforsyning

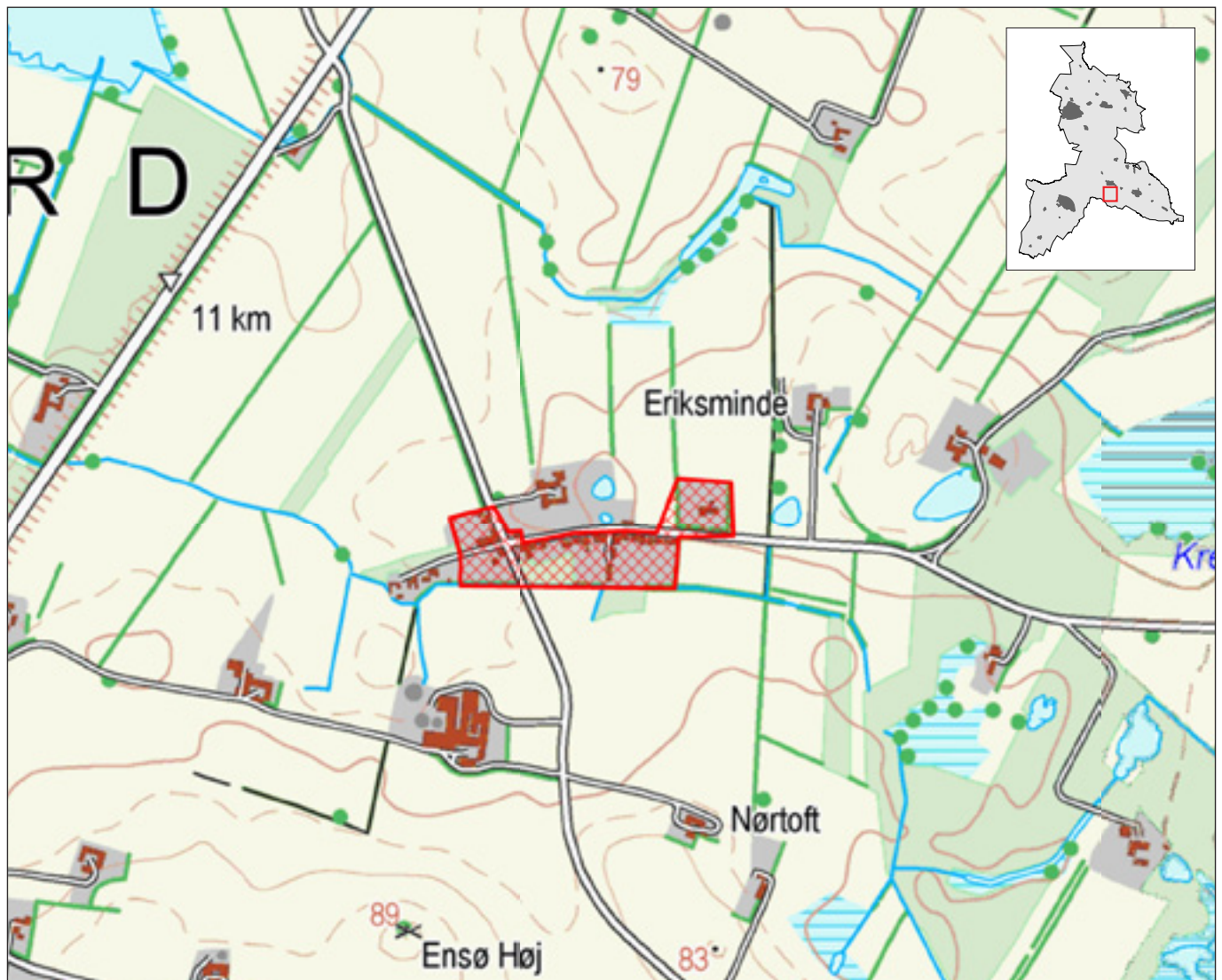
I et stort område, der strækker sig fra Grætttrup i nord til Groest i syd foretog man store brunkulsgravninger i efterkrigsårene.

Arbejderne boede i barakker, som lå nord for Holtum Å, eller de var indlogeret privat hos egnens befolkning.

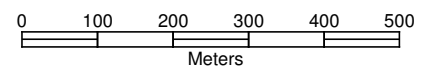
Sporene efter gravningen udgør et markant terræn med dybe grave, søer og stejle bakker samt en langstrakt sø, der ligger syd for Holtum Å. Området er tæt tilplantet og svært tilgængeligt.

Kuperet og beplantet del af brunkulsområdet syd for Holtum Å
Foto juni 2012

Målestok 1:10.000

25. Hedegård Insulinfabrik med arbejderboliger

Tema: Bebyggelsesmiljø og Industrimiljø

Lidt syd for Ejstrupholm ligger der en velbevaret bebyggelsesstruktur og bygningsmasse som vidner om et tidligere industrimiljø, der voksede op midt ude på landet omkring en virksomhed.

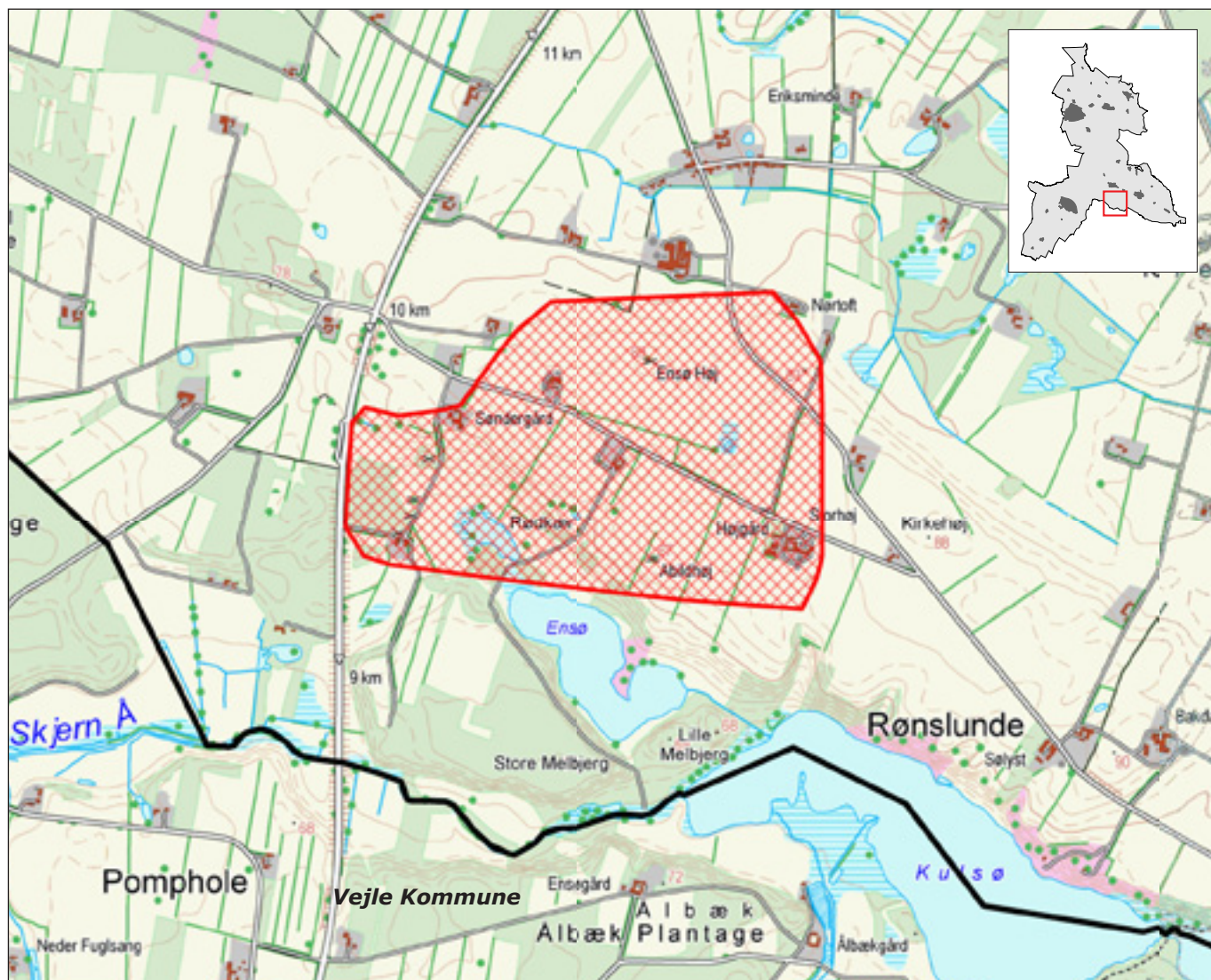
Bebyggelsen er opstået i forbindelse med anlæggelsen af Hedegård Andelsmejeri i 1914-15 på en bar mark ved et vejkrøds. I 1951 indrettedes Nordisk Insulinlaboratorium i det nedlagte mejeri og der blev opført seks mindre parcelhuse til funktionærer og arbejdere ved fabrikken.

I storhedstiden bestod miljøet desuden af en købmandshandel, telefoncentral og smedje. I dag er der indrettet pottemageri i den tidligere fabrik.

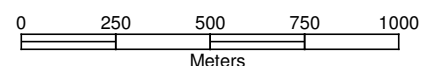

Målestok 1:10.000

Historisk kort fra 1953-1975 der viser fabrikkens udbredelse.

Målestok 1:20.000

26. Oldtidsmiljø ved Hedegård

Tema: Oldtidsmiljø

Sydøst for Hedegård ligger der et større værdifuldt kulturhistorisk miljø med en koncentration af gravhøje og andre spor fra oldtiden.

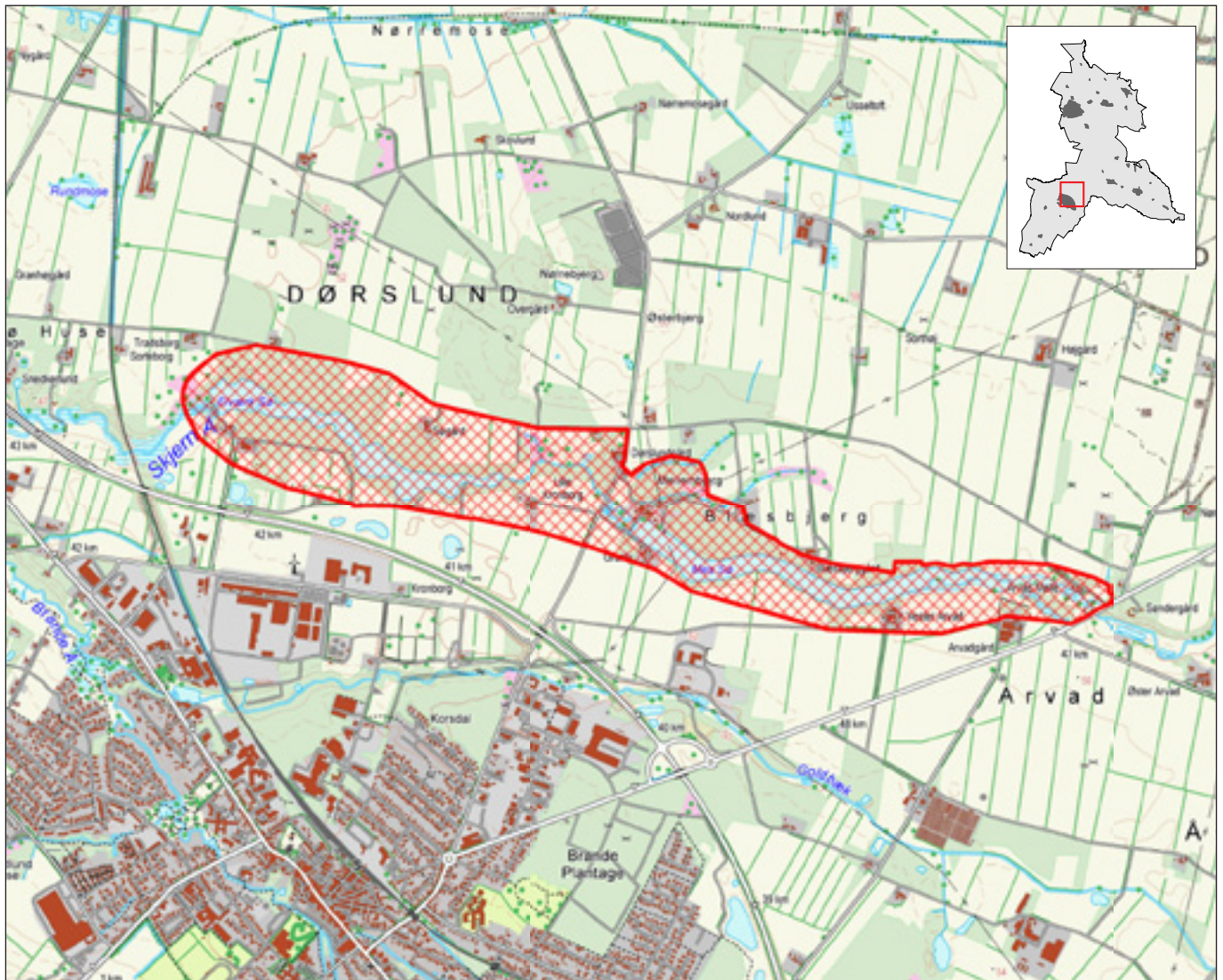
Kulturmiljøet indeholder bl.a. 7 fredede og 12 overpløjede gravhøje. Der er gjort 19 enkeltfund, og desuden findes en jernaldergravplads ved Søndergård og en boplads syd for Rønslundvej.

Kulturarvsstyrelsen har udpeget området som kulturarvsareal.

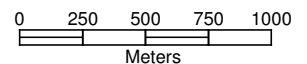

Målestok 1:30.000

De gule markeringer er fredede fortidsminder og de pink markeringer er øvrige fortidsminder.

Målestok 1:30.000

27. Elværkssøen og M.E.S. søen

Tema: Råstofmiljø og energiforsyning

Nord for Brande er der udpeget et kulturmiljø som omfatter Elværkssøen og M.E.S. sø og som vidner om vandkraftudnyttelsen i området.

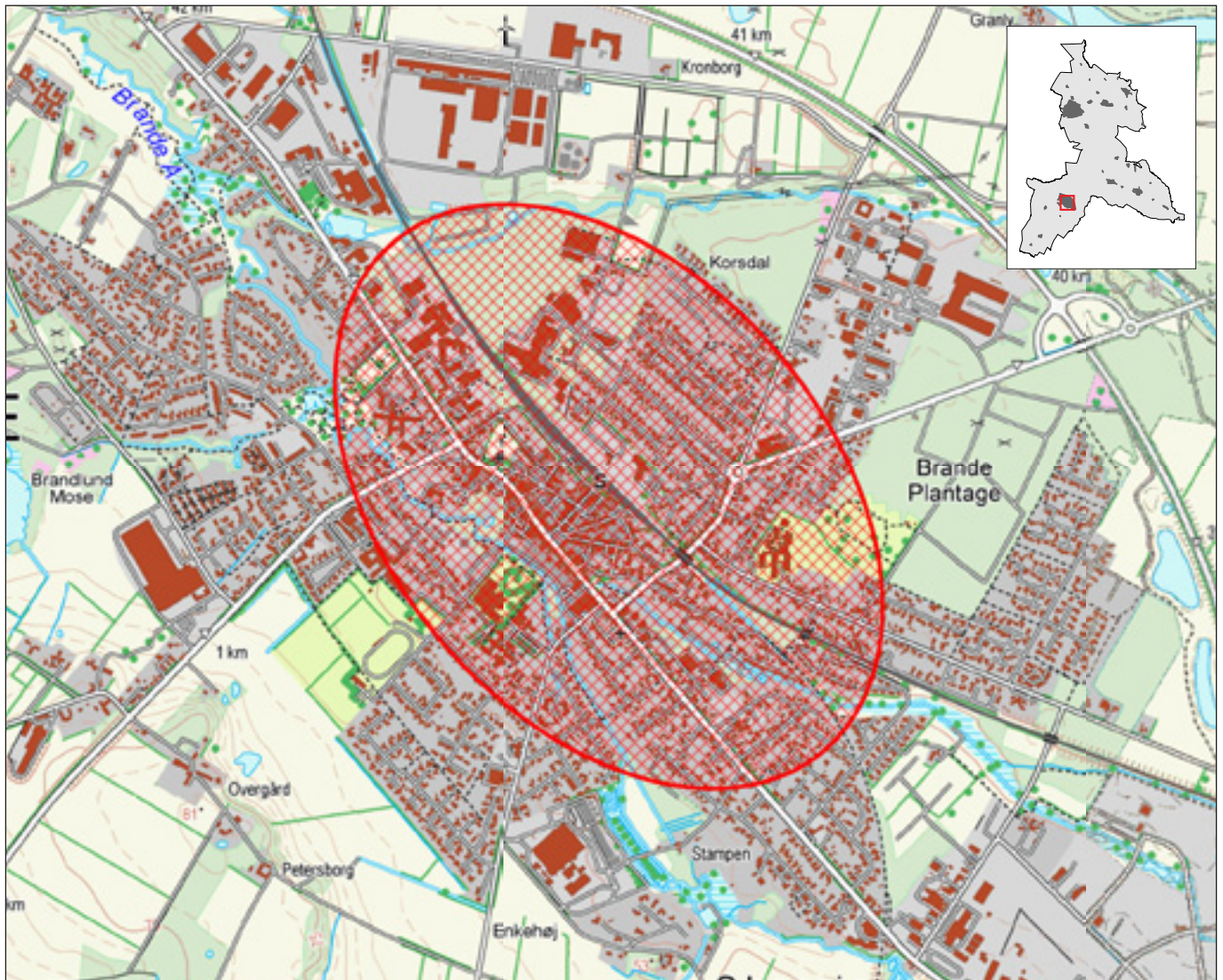
Selv om der kun er levnet få spor af de gamle vandmøller, så står de resterende mølleanlæg og elværker tilbage som et værdifuldt kulturhistorisk vidnesbyrd over vandkraftsudnyttelsen. Landskabsforvandling, nye søer og markante stedbunde bebyggelser i forbundne dalstrøg er vigtige fællestræk, som skaber sammenhængen.

Brande Elværk og den opstemmede sø Elværkssøen er fra 1910. Elværket er opført med historicistiske træk med en senere funkistil-

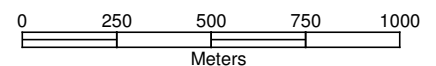
bygning. Sydfra ser turbinebygningen ikke af meget, men set fra vest rejser bygningen sig overålbøbet pga. den store vandstandsfor-
skel.

Længere mod øst af Skjern Å opførtes i 1922 M.E.S. Elværk. M.E.S. Elværks turbinebygning er meget markant og samspillet mellem bygningens facadeudformning, søen og dæmningen er let forståeligt og klart udtryk for anlæggets funktion.

Brande Elværk er meget velbevaret og M.E.S. ældre elværksanlæg er intakt og funktionsdygtigt. Begge anlæg vedligeholdes og holdes i gang af kulturhistoriske grunde.

Målestok 1:20.000

28. Brande By med remise og gavlmalerier

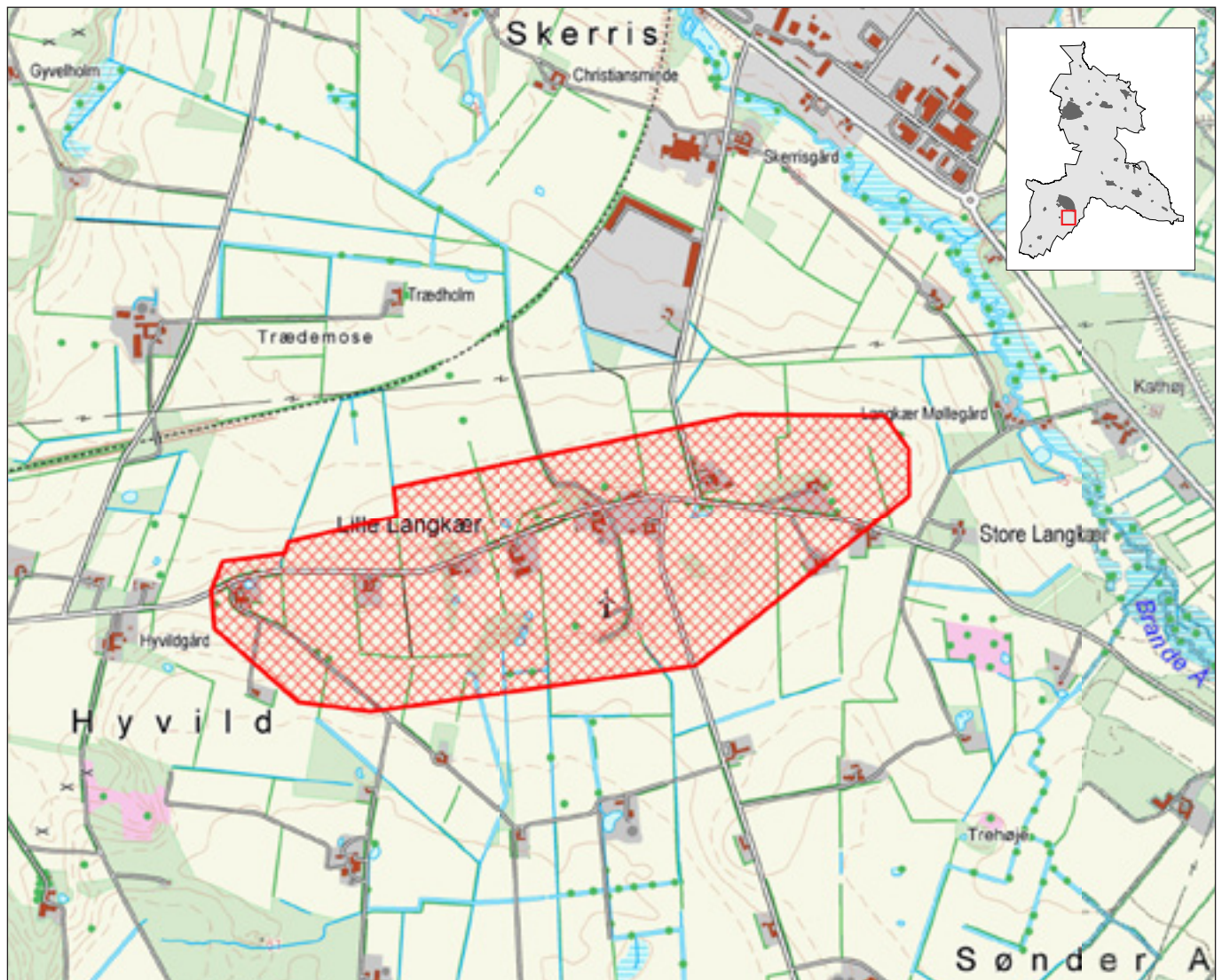
Tema: Bebyggelsesmiljø og Bygningskultur

Brande By er udpeget som værdifuldt kulturmiljø fordi af bebyggelsesstrukturerne og bygninger der afspejler byens udvikling fra en lille kirkelandsby til hurtigt voksende stationsby. Af betydningsfulde bygninger er der Brande Station (1914), remisen (1917), Byskolen (1911), Det tidligere sygehus (1911) og den tidligere Tekniske Skole (1923).

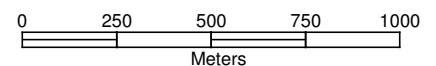
Brande By er desuden udpeget pga. dens mange mur- og gavlmalerier. Som det første sted i Danmark fik forskellige kunstnere i 1968 lov at udsmykke husgavlne i Brandes offentlige rum. Tanken var at plante den moderne kunst i folks hverdag og skabe debat. Byen har været kendt for malerierne lige siden. Af oprindeligt 23 er der i dag desværre kun 14 gavlmalerier tilbage.

"Akrobatfantasi" af K. Bjørn Knudsen fra 1968 i Storegade
Foto august 2012

Målestok 1:20.000

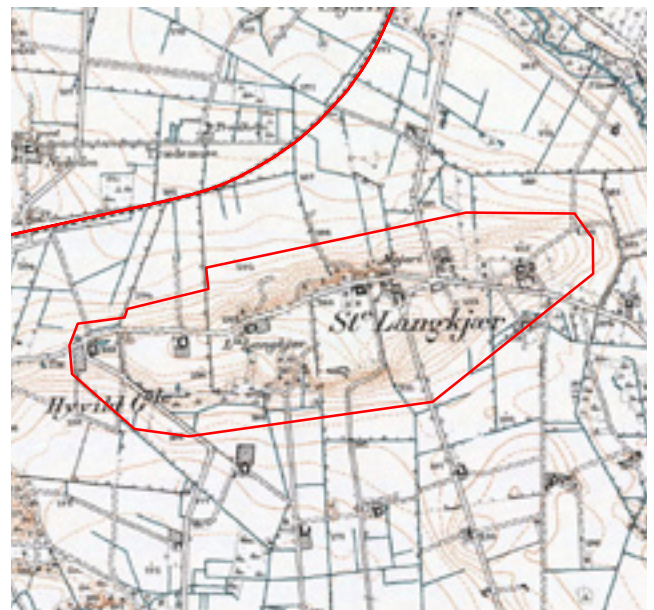
29. Store Langkær

Tema: Bebyggelsesmiljø

Langs Langkærvej syd for Brande er der udpeget et fint bebyggelsesmiljø med en markant og velbevaret gårdbebyggelses-, vej- og beplantningsstruktur ved Store Langkær.

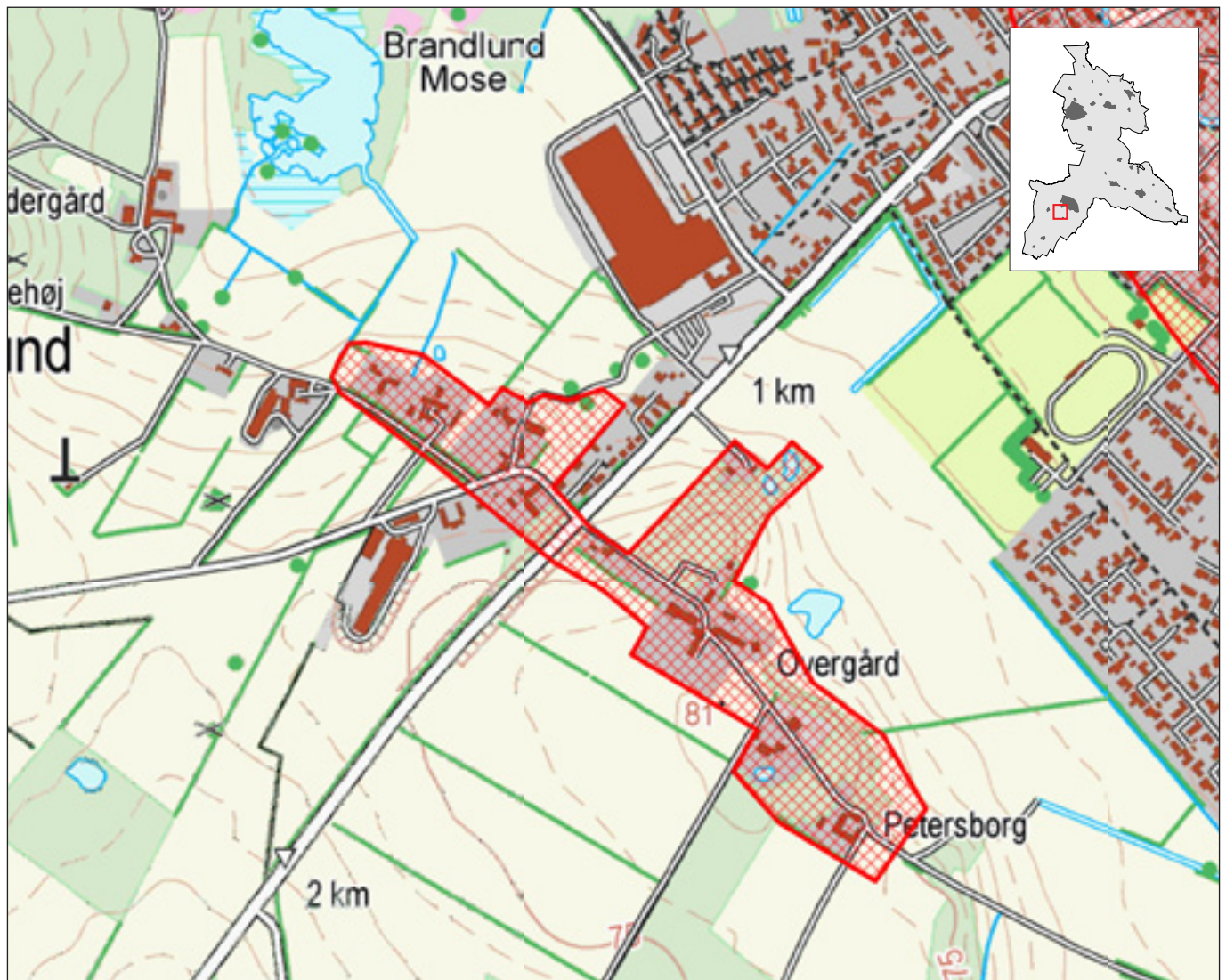
Gårdbebyggelserne ligger som perler på en snor langs vejen på et markant bakke drag der rejser sig som en halvø i det flade landskab. Læghegnene mod nord og syd vidner om sammenhængen med og dyrkningen af de tilstødende marker på de frugtbare bakkeskråninger. Mellem gårdene og afvekslende beplantninger er der vide udsyn mod nord og syd.

Det første Andelsmejeri i Brande Sogn blev opført på nordsiden af bakken ved Skerrisvej i 1888.

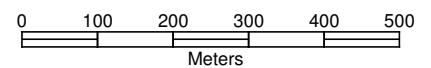

Målestok 1:30.000

Historisk kort fra 1900-1960 der viser bebyggelsen på St. Langkær

Målestok 1:10.000

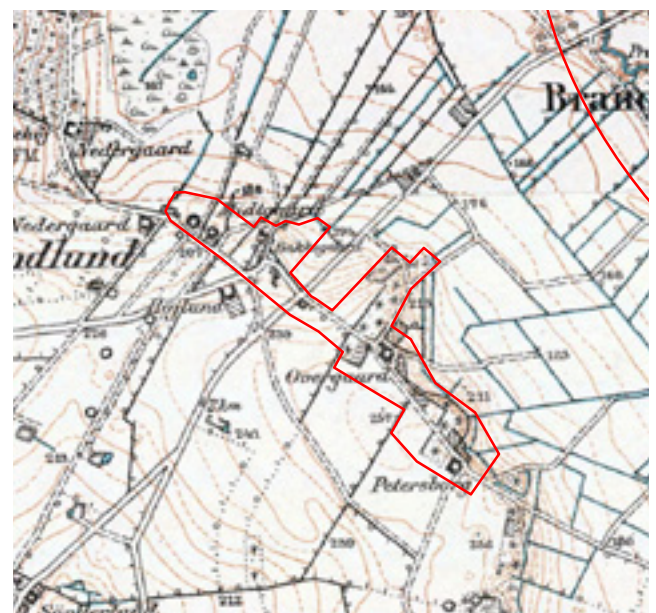
30. Brandlund og Den Gyldne Middelvej

Tema: Bebyggelsesmiljø

Ved Brandlund og Den Gyldne Middelvej på nordranden af bakkeøen syd for Brande er der udpeget et bebyggelsesmiljø med velbevaret bebyggelsesstruktur.

Der er tale om en gammel landsbystruktur med gårdbebyggelser. Strukturen er dog delvist sløret af den nyere bebyggelse på Brandlundvej. Gårdenes placering vidner om landsbytiden hvor der var åbent land på alle sider.

På Den Gyldne Middelvej ligger gårdene i et åbent bebyggelsesforløb oppe på bakkekammen. Bebyggelsen forstærker den skarpe bakkeprofil ned mod det flade eng- og produktionslandskab.

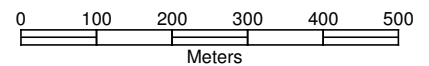

Målestok 1:20.000

Historisk kort fra 1900-1960, der viser bebyggelsen ved Brandlund og Den Gyldne Middelvej.

Målestok 1:10.000

31. Brunkulsområde ved Kulgården i Grarup

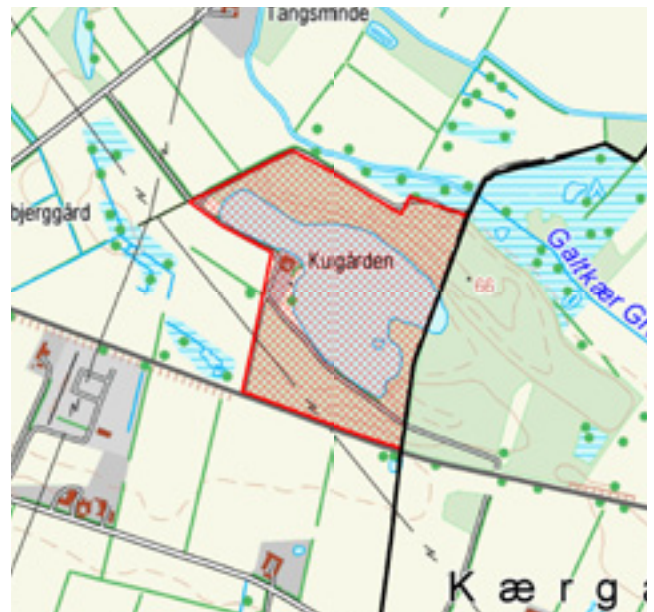
Tema: Råstofmiljø & energiforsyning

I et mindre område øst for Brande i Grarup syd for Galkær Grøft blev der foretaget der brunkulsgravninger under 2. verdenskrig og i efterkrigsårene.

Sporene efter gravningen står markant i terrænet med en stor kulsø og et markant bakke-drag, som er skabt af jord fra udgravningerne. Bakkedraget er tilplantet med nåletræer og hæver sig op over det flade landskab.

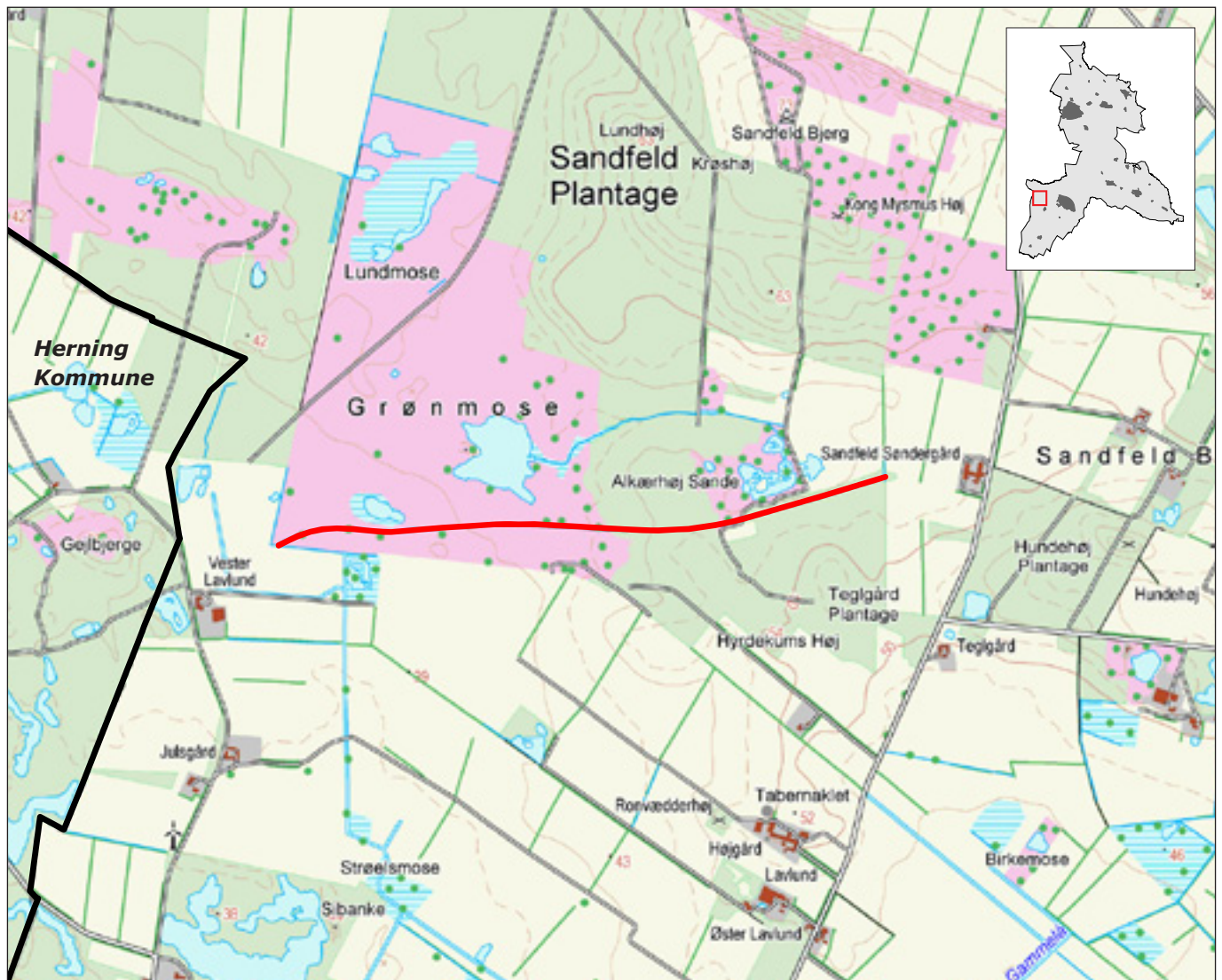
Halvdelen af graveområdet ligger i Vejle Kom-mune. Her er arealerne ikke udpeget som værdifuldt kulturmiljø, da landskabspåvirkning- en ikke er nær så stor.

Kulgården er et bevaringsværdigt gårdanlæg fra 1892-1900. Gården har indgået i gravear- bejdet i efterkrigsårene.

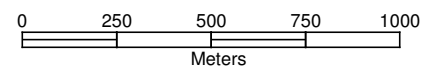

Målestok 1:10.000

Luftfoto med terrænkurver, der viser det markante kunstigt skabte landskab med kulsøen og bakkedraget.

Målestok 1:20.000

32. Brunkulsbane ved Sandfeld

Tema: Råstofmiljø & energiforsyning og Infrastruktur

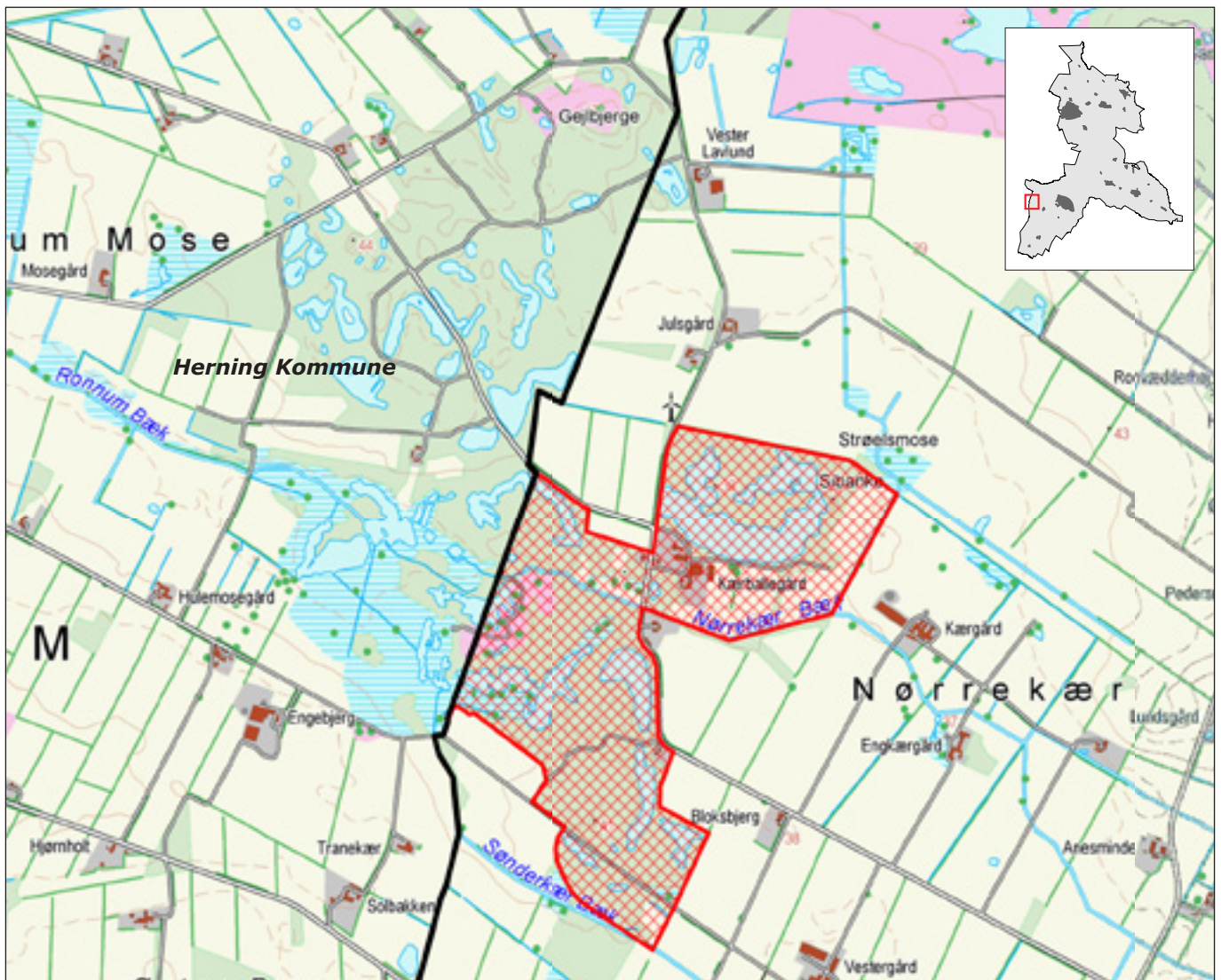
I 1940'erne blev der gravet efter brunkul vest for Brande. Et af de større områder var området omkring Gejlbyerge. Der blev lavet en brunkulsbane, som fragtede kul fra graveområdet ind til stationen i Brande.

Spor fra en brunkulsbanen fremstår stadig tydeligt, som en vold i terrænet ved Grønmosen, Alkærhøj Sande og Teglgård Plantage.

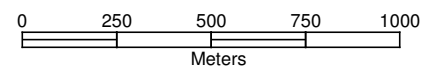

Målestok 1:5.000

Sporene fra brunkulsbanen er stadig tydelige i terrænet i hedeområdet ved Grønmosen.

Målestok 1:20.000

33. Brunkulsområde ved Gejlbjerge

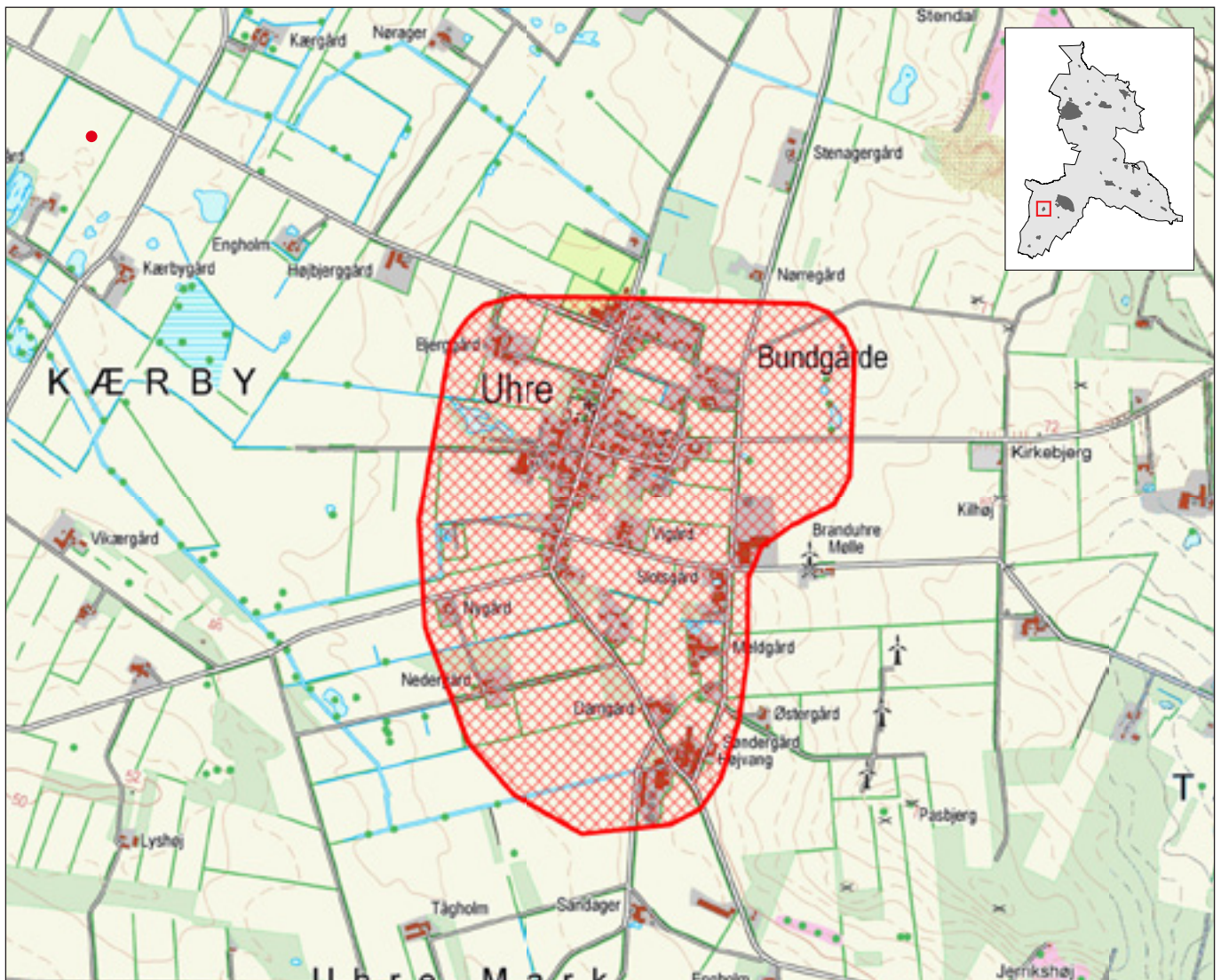
Tema: Råstofmiljø & energiforsyning

I et større område syd for Sandfeld ved Gejlbjerge foretog man brunkulsgravninger i 1940'erne. Udgravninger har efterladt et markant terræn med dybe grave og søer.

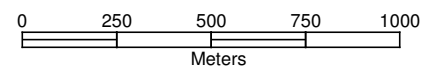
Gejlbjerge lå som et stort hedeområde øst for Ronnumgaard i Skarrild. Det blev først beboet og opdyrket hen imod slutningen af 1800 tallet. Under 2. verdenskrig blev der gravet brunkul i det meste af Gejlbjerge området, og næsten alle hedejendommene blev nedlagt. Men allerede i 50'erne var området i Gejlbjerge et af de første steder, hvor man gjorde en målrettet indsats for at få ørkenlandska-bet fra brunkulsgravningen tilplantet og gjort tilgængelig som naturområde. Størstedelen af området ligger i Herning Kommune og er ikke udpeget som værdifuldt kulturmiljø.

En af de mange søer i brunkulsgraveområdet ved Gejlbjerge
Foto februar 2012

Målestok 1:20.000

34. Uhre By

Tema: Bebyggelsesmiljø

Uhre landsby er udpeget som kulturhistorisk miljø på grund af landsbyens markante og velbevarede bystruktur.

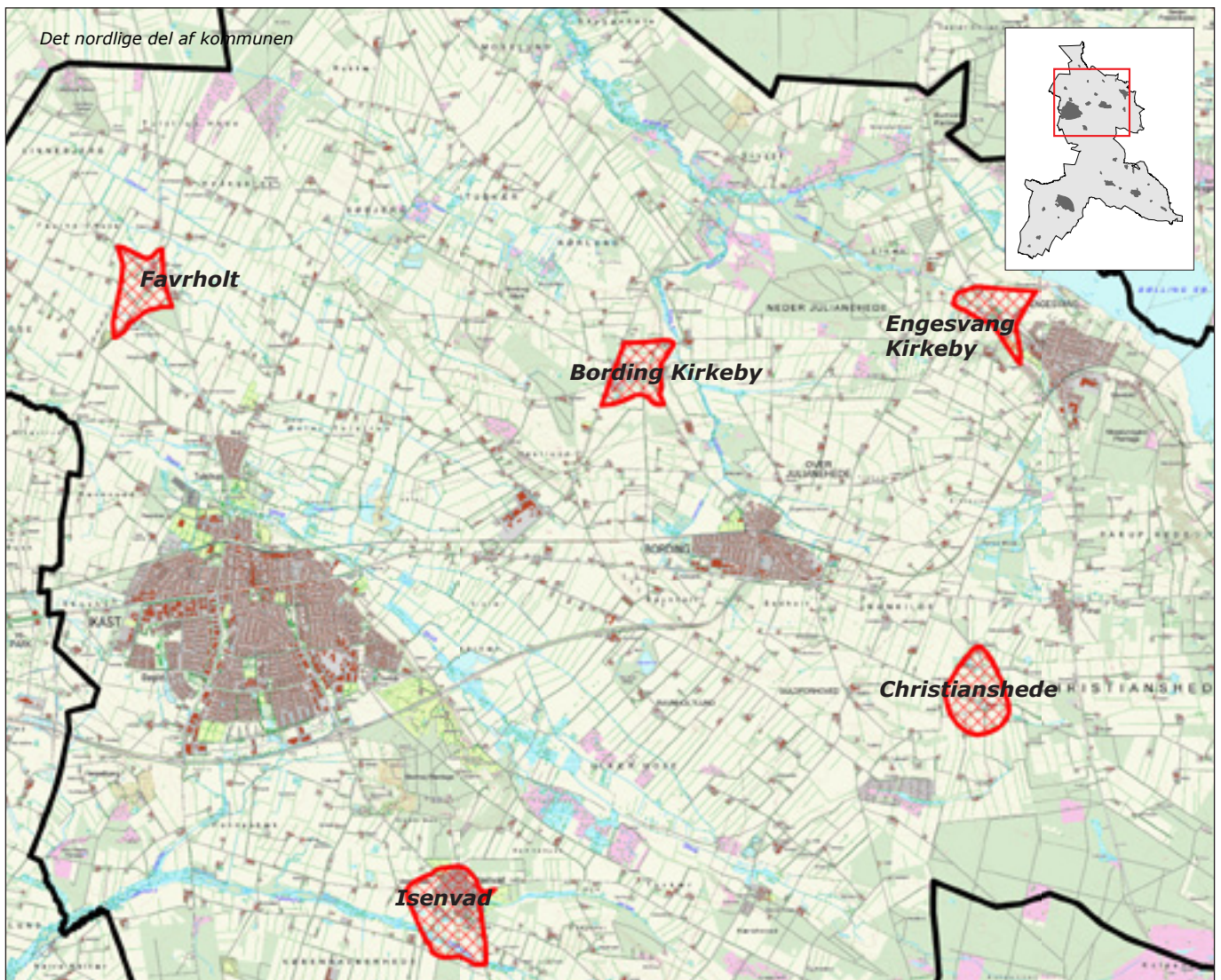
Byens mange gårde, deres placering, matrikelstrukturen og byens to nordsydgående veje, den højtliggende Nørregårdsvej og det lavtliggende vejforløb Brogårdvej-Uhre Byvej-Gydevej, danner en bystruktur som har præget byen i århundreder.

Matrikelstrukturen med de øst-vestgående jordlodder stammer fra udskiftningen i 1786-1790. Strukturen er stadig velbevaret og præger landsbyen.

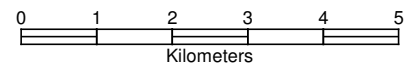

Målestok 1:25.000

Luftfoto der viser Uhre By med tilstødende øst-vestgående marklodder

Målestok 1:100.000

Kirkeomgivelser

Tema: Bebyggelsesmiljø

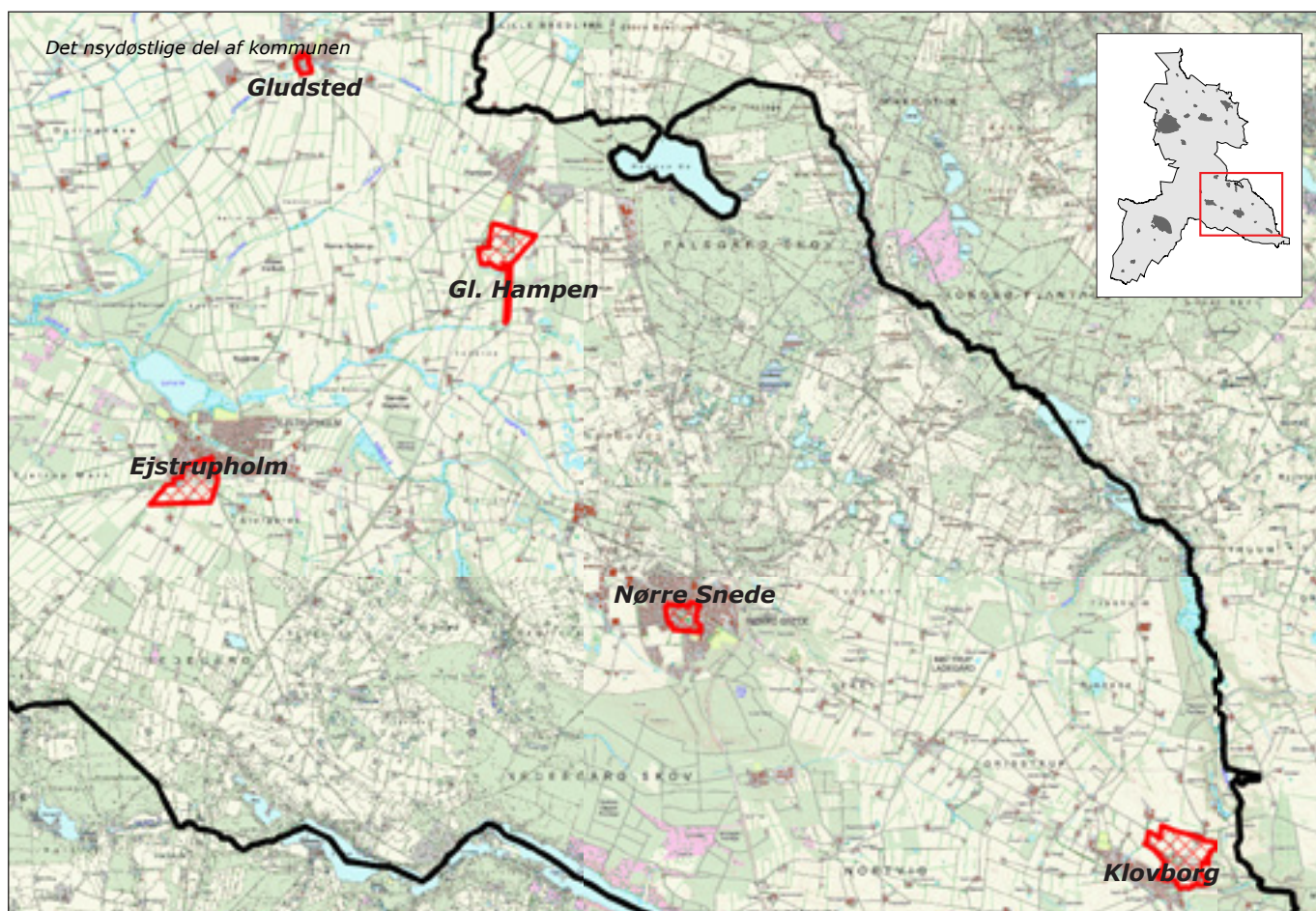
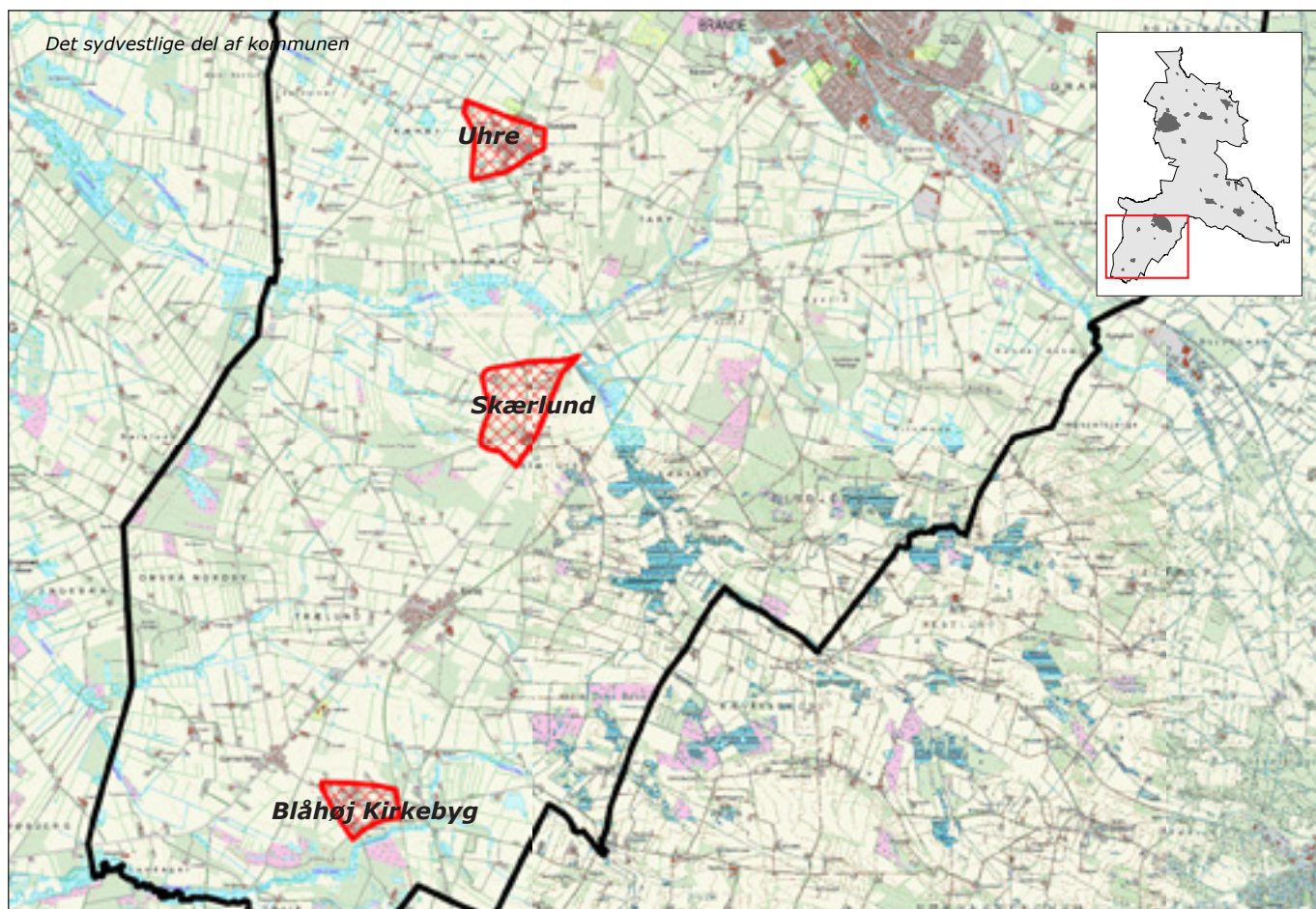
Kirkerne er en vigtig kulturhistorisk arv, der rækker mere end 800 år tilbage. Kirkernes forskellige udformninger afspejler den tid, kirkerne er bygget eller ombygget i.

De forskellige stilarter i kirkebygningerne afspejler også muligheder og begrænsninger i det lokale landskab. Kirkerne er på den måde også med til at fortælle om de vilkår, vores forfædre levede under.

Det er væsentligt at beskytte kirkernes omgivelser som omfatter både kirkens nære omgivelser og de fjernere omgivelser, så der ikke bliver opført ny bebyggelse og tekniske anlæg, som ødelægger et harmonisk helhedsbillede, virker uheldigt dominerende eller ødelægger et fint samspil mellem kirke og landskab.

Gludsted Kirke med kirkeomgivelser
Copyright Aiolos Luftfoto 2012

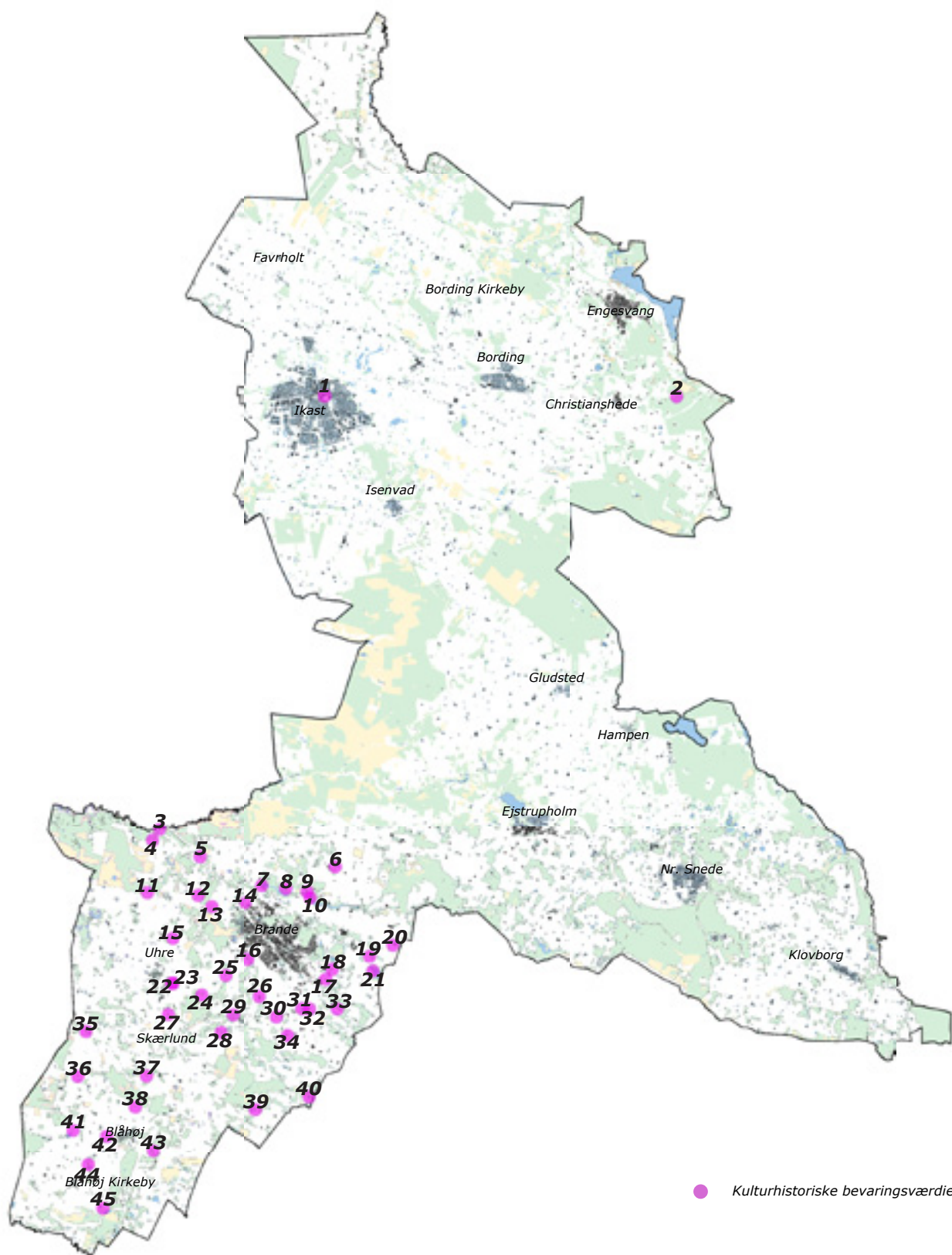
Målestok 1:100.000

DE KULTURHISTORISKE BEVARINGSVÆRDIER

1. Ikast Vandtårn, Ikast
2. Kaj Munk Stenen, Silkeborgvej

Bevaringsværdige bygninger

3. Åmejlen, Engebækvej 2
4. Sandfeldvej 51
5. Søndergård, Herningvej 104
6. Søndertoft, Fløvej 59
7. Brande Elværk, Højmarksvej 28
8. Søgård, Arvad Møllevej 27
9. Dørslundgård, Dørslundvej 55
10. M.E.S. Elværk, Dørslundvej 44
11. Teglgård, Engebækvej 7
12. Højmosegård, Nordlundvej 184
13. Æresager, Nordlundvej 79
14. Herningvej 76, Brande
15. Stendalgård, Nørregårdsvej 20
16. Overgård, Den Gyldne Middelvej 7
17. Nørregård, Sjællandsvej 8
18. Mosegård, Hastrupvej 5
19. Tangsminde, Hastrupvej 26
20. Ny Ågård, Hastrupvej 17
21. Kulgården, Hastrupvej 22
22. Branduhre Mølle, Tarpvej 23
23. Branduhre Møllegård, Tarpvej 23
24. Tarpvej 3
25. Sønderlund, Sdr. Ommevej 6
26. Nyholm, Hyvildvej 50, 50A-B
27. Engholm, Brogårdvej 13
28. Lille Husum, Husumvej 20
29. Drantum Stationsvej 8
30. Langkærvej 43, Lille Langkær
31. Skerrisvej 15, Store Langkær
32. Langkærvej 4, Store Langkær
33. Nørre Askærvej 32
34. Bøllundvej 8
35. Engebækvej 58
36. Engebækvej 82
37. Skærlund Skolevej 12
38. Højgaard, Skærlund Tværvej 4
39. Enghavegård, Risbjergvej 70A-B
40. Risbankevej 58
41. Lykkehåb, Stakrogevej 12
42. Stakrogevej 3
43. Mosegården, Mosevej 13
44. Sdr. Ommevej 42
45. Præstegården, Præstegårdsvej 11

1. Ikast Vandtårn, Ikast

Ikast Vandtårn er opført i 1948 som vandtårn til forsyning af Ikast by. Det blev taget ud af drift i 1987. I 1989 blev det indviet til offentligt udsigtstårn og til museum for vandforsyning i Danmark gennem tiderne.

Museum fortæller om nogle af de metoder og redskaber, man har anvendt gennem tiderne for at få det nødvendige vand.

2. Kaj Munk Stenen, Silkeborgvej

Mindesten i korsform for digteren og præsten Kaj Munk, som her blev fundet myrdet af tyskerne i 1944.

3. Åmejlen, Engebækvej 2

Sommerhus fra 1900. Bygningsanlæg med beboelse og 2 udhuse. Har tilknytning til hede-tilplantningen og ER placeret højt på næsset mellem Holtum Å og Skjern Å.

4. Sandfeldvej 51

Tidligere skole fra 1888, placeret i det åbne land ved vejen. Rytmask og velproportioneret facade og velbevaret bygningshelhed.

5. Søndergård, Herningvej 104

Gårdanlæg med stuehus fra 1858 og stald med port fra 1845. Stuehuset er velproportioneret og smukt eksempel på typen, originalt og velholdt. Stalden har et originalt helhedsindtryk (dog afkortet).

6. Søndertoft, Fløvej 59

Velbevaret gårdanlæg med stuehus fra 1860 samt stald med port og lade fra 1906. Meget velproportioneret stuehus i mursten med høj originalitet. Fin have og pigstensbelagt gårdspads.

7. Brande Elværk, Højmarksvej 28

Elværk fra 1910. Fint eksempel på turbinebygning opført med historicistisk træk med en senere funkistilbygning.

8. Søgård, Arvad Møllevej 27

Ejendom fra 1937.

9. Dørslundgård, Dørslundvej 55

Gårdanlæg med stuehus fra 1911, trempelstald og lade fra 1903. Stald og lade er vigtige for oplevelsen af gårdspladsen.

10. M.E.S. Elværk, Dørslundvej 44

Elværk- og turbinebygning fra 1916, bygning fra 1925, lager og garage fra 1924. Turbinebygning er eksempel på enkel og funktionel industribygning.

11. Teglgård, Engebækvej 7

Gårdanlæg med stuehus fra 1898 til den gamle teglgård. Stald, lade, hestestald og 2 udhuse fra 1898. Stalden er tidligere stuehus. Harmonisk anlæg med velbevaret bygningshelhed.

12. Højmosegård, Nordlundvej 184

Gårdanlæg med stuehus fra 1932 med en lade fra 1931 og øvrige bygninger fra år 1900, 1932 og 1938. Godt tidstypisk stuehus, dog uden sammenhæng med de øvrige driftsbygninger.

13. Æresager, Nordlundvej 79

Gårdanlæg med stuehus og stald/lade fra 1939. Originalt og velbevaret bygningsanlæg.

14. Herningvej 76, Brande

Stuehus fra 1850. Velproportioneret, fremstår originalt.

15. Stendalgård, Nørregårdsvej 20

Stuehus fra 1883. Mangler tilsvarende udlænge i anlægget.

16. Overgård, Den Gyldne Middelvej 7

Ejendom fra 1929.

17. Nørregård, Sjællandsvej 8

Gårdanlæg med stuehus fra 1914, stald og lade fra 1909 og stald fra 1935. Fornemt stuehus med søjlebåret indgangsparti og svungen kvist, usædvanligt for egnen. Sluttet gårdsp-lads der danner gårdrum.

18. Mosegård, Hastrupvej 5

Gårdanlæg med stuehus fra 1914, stalde fra 1927, stald fra 1907, stald/lade fra 1903. 4-længet gårdanlæg flot beliggende ved vej. Fint stuehus med præg af bedre byggeskik.

19. Tangsminde, Hastrupvej 26

Stuehus fra 1926. Velproportioneret.

20. Ny Ågård, Hastrupvej 17

Stuehus fra 1933. Velbevaret helhed.

21. Kulgården, Hastrupvej 22

Gårdanlæg med stuehus fra 1892 og trempelstald fra 1900. Gården har været del af brunkul-gravning i efterkrigsårene.

22. Branduhre Mølle, Tarpvej 23

Fredet mølle fra omkring 1840 der ligger ved siden af Branduhre Møllegård. Møllen ligger på bakkekammen øst for Uhre By. Den stramme bystruktur i Uhre har betydet, at møllen stadig ligger alene og dominerer på toppen af et dyret bakke-drag. Møllen ligger markant og åbent i landskabet, da der ikke er nogen strukturgivende hegnsbeplantninger på bakke-draget.

23. Branduhre Møllegård, Tarpvej 23

Møllerbolig til Branduhre Mølle fra 1913 og udhuse fra 1912 og 1920.

24. Tarpvej 3

Gårdanlæg med stuehus fra 1880, tidstypisk stald og lade fra 1924 og anden stald fra uken-dt år. Harmonisk anlæg fritbeliggende mellem vej og eng.

25. Sønderlund, Sdr. Ommevej 6

Gårdanlæg med stuehus fra 1881 (ombygget 1968-69), lade fra 1917 og stald fra 1921. Fint detaljeret stuehus i 3-sidet brostensbelagt gårdsplads.

26. Nyholm, Hyvildvej 50, 50A-B

Gårdanlæg med klassisistisk stuehus fra 1935, stalde med garage fra 1934 og aftægtsbolig fra 1920. Stort og fornemt gårdanlæg.

27. Engholm, Brogårdvej 13

Gårdanlæg med stuehus fra 1909, lade fra 1916 og 2 stalde fra 1926. Fint og enkelt pro-portioneret med god helhed.

28. Lille Husum, Husumvej 20

Gårdanlæg med stuehus fra 1885 og øvrige bygninger fra 1925. Harmonisk og helstøbt gårdanlæg med fint og pigstensbelagt gårdrum.

29. Drantum Stationsvej 8

Beboelse i Drantums tidligere stationsbygning fra 1916. Flot beliggenhed ved skov og velbevaret helhed.

30. Langkærvej 43, Lille Langkær

Gårdanlæg med stuehus fra 1924, bygning fra 1928, stald fra 1921, lade fra 1908 og stald fra 1870. Unikt stuehus, der sammen med de øvrige bygninger, udgør en fin helhed.

31. Skerrisvej 15, Store Langkær

Gårdanlæg med stuehus fra 1930, stald fra 1923 og udhus fra 1935. Fint, velbevaret og velproportioneret hus med præg af bedre byggeskik.

32. Langkærvej 4, Store Langkær

Gårdanlæg med stuehus, stald og lade fra 1934. Velproportioneret og symmetrisk rødstenshus. Fin sammenhæng med øvrige bygninger og have.

33. Nørre Askærvej 32

Tidligere skole fra 1903.
(Adressen var tidligere Vejlevej 120)

34. Bøllundvej 8

Gårdanlæg med stuehus og udhus fra 1900. Stuehus med fin rytmisk facade med høj pudset sokkel. Udhuset er vigtig del af gårdanlægget.

35. Engebækvej 58

Gårdanlæg med stuehus, stald og anden bygning fra 1933. Helstøbt og velbevaret 30' er anlæg.

36. Engebækvej 82

Gårdanlæg med stuehus fra 1884, udhus fra 1900, stald fra 1928 og stald fra 1931. Stuehus med fin helhed og flot helstøbt anlæg med fint gårdrum.

37. Skærlund Skolevej 12

Tidligere skole fra 1912 med velbevaret hovedform. Flot beliggende langs vej.

38. Højgaard, Skærlund Tværvej 4

Gårdanlæg med stuehus 1924, stald fra 1924, lade fra 1920 og udhus fra 1924. smukt anlæg med 2 kastanjetræer på gårdspladsen. Harmonisk anlæg og flot eksempel på denne type gård.

39. Enghavegård, Risbjergvej 70A-B

Gårdanlæg med stuehus fra 1912 fra gården Enghavegård og stuehus fra 1927 bygget i bedre byggeskik fra gården Enghøj.

40. Risbankevej 58

Stalde fra 1878 og 1888. Begge er gamle stråtækte bygninger med enkelte kampestensvægge.

41. Lykkehåb, Stakrogevej 12

Stuehus fra 1865. Rytmisk og velproportioneret med velbevaret helhed.

42. Stakrogevej 3

Tidligere skole med lærerbolig og skolebygning fra 1926. Præg af bedre byggeskik.

43. Mosegården, Mosevej 13

Gårdanlæg med stuehus fra 1910. For egnen usædvanlig velbevaret helhed. Mosegården var fra 1917 direktørbolig og hovedsæde for det i 1917 stiftede "De jyske Kultørvfabrikker A/S", og som de følgende 50 år var Blåhøj Sogn's største virksomhed, der i de bedste perioder sommerbeskæftigede 300-400 medarbejdere i den tilhørende tørveindustri.

44. Sdr. Ommevej 42

Mejerihal fra 1931 og den ældste mejeribygning til Blåhøj Andelsmejeri fra 1890 med fint samspil med nabobygninger. Anden bygning fra 1910.

45. Præstegården, Præstegårdsvej 11

Blåhøj Præstegård fra 1878. Bygget samtidigt med oprettelsen af sognet og opførelsen af kirken. Garage/udhus fra 1938. Konfirmandstue bygget 1994

KILDER

Brande Kommuneatlas 1992
Miljøministeriet, Planstyrelsen i samarbejde med Brande Kommune

Kulturmiljøer i Vejle Amt 2005
Ikast-Brande Kommune (Nr. Snede)

Myremalmsbyggeri på Ikastegnen af Freddy Boysen
Rapport udarbejdet for Kulturmiljørådet for Ringkjøbing Amt 2000

Det levende Landskab - Menneskets livsgrundlag i fortid og fremtid
Udgivet af Ikast Kommune 1994

Moselund Ejerlav, Bording Sogn af Svend Aage Pedersen
lokalhistorisk Forlag for Bording Sogn, 1996

Brande Sogns Historie, Bind 1 og 2 af T. Bundgaard Lassen
Udgivet af Brande Byråd 1972/1975

Industriminder i Ringkjøbing Amt af Søren Toftgaard Poulsen
Herning Museum 2005

De Danske Kalk- og Mergelselskaber - Kalk og mergel gennem tiderne
Udgivet af De Danske Kalk og Mergelselskaber 1995

Landsbyanalyse og -vurderinger fra forskellige landsbyers udviklingsplaner af arkitekt Robert Mogensen

Artikel: "Myremalm" af Vagn Fabritius Buchwald
Geologisk Tidsskrift 1998/1

Brochure: Gavlmaleriernes By Brande
Brande Turistbureau

Folder: Palsgård Skov og Hampen Sø
Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen
Vandreture nr. 99

Folder: Harrild Hede
Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen
Vandreture nr. 14

Folder: Skov Olsens Plantage
Parkafdelingen, Herning Kommune
2005

www.Naturstyrelsen.dk

www.kulturarv.dk

www.engesvangarkiv.dk

www.kulturarv.dk/1001fortaellinger

ALKJERHØJ SANDE

Bundeby Plantage

BIRKEMOSE

URE KLER

Kjarby

Bondegaard

Ure
Støt

Tarp